

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**KITAJSKA PREBIVALSTVENA POLITIKA ENEGA OTROKA NA
DRUŽINO IN OMEJEVANJE RASTI PREBIVALSTVA KITAJSKE**

Ljubljana, april 2013

KLEMEN TORKAR

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani Klemen Torkar, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtor magistrskega dela z naslovom Kitajska prebivalstvena politika enega otroka na družino in omejevanje rasti prebivalstva Kitajske, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Janezom Malačičem.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega zaključnega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne

Podpis avtorja:_____

KAZALO

UVOD	1
1 KITAJSKI DEMOGRAFSKI RAZVOJ.....	3
1.1 Kitajska demografska teorija.....	3
1.2 Splošne značilnosti kitajskih gospodarskih in družbenih razmer po ustanovitvi Ljudske republike Kitajske.....	4
1.2.1 Starostna struktura prebivalstva.....	5
1.3 Značilnosti zgodovinskega razvoja prebivalstva Ljudske republike Kitajske	5
1.4 Tradicionalni tip prebivalstva.....	8
1.5 Elementi demografskega razvoja	8
1.5.1 Rodnost	8
1.5.2 Smrtnost	9
1.5.3 Naravni prirastek.....	10
1.5.4 Obseg prebivalstva ob ustanovitvi LR Kitajske.....	11
2 PREBIVALSTVENA POLITIKA KITAJSKE	12
2.1 Popisi gospodinjstev.....	12
2.1.1 Registri gospodinjstev kot osnova za prebivalstvene statistike	16
2.1.2 Letna poročila kitajskega prebivalstva.....	17
2.1.3 Modernizacija popisa gospodinjstev	17
2.2 Okoliščine za vzpostavitev nove prebivalstvene politike.....	18
2.3 Oblikovanje prebivalstvene politike.....	18
2.4 Ovire oblikovanja prebivalstvene politike.....	25
2.5 Vzroki za hitro rast prebivalstva po letu 1949 in poskus omejitve	26
2.6 Posledice demografskega razvoja v drugi polovici 20.stoletja	29
2.6.1 Prevelika rast prebivalstva	29
2.6.2 Problem velike brezposelnosti prebivalstva.....	29
2.6.3 Neenakomerna porazdelitev kitajskega prebivalstva.....	29
2.6.3.1 Vzroki za neenakomerno porazdelitev prebivalstva	30
2.6.4 Slaba izobraženost kitajskega prebivalstva.....	32
2.6.5 Razvoj velikih mest.....	33
2.7 Posebne značilnosti politike načrtovanja rojstev.....	34
2.8 Kontrola rojstev in pozne poroke	35
2.9 Učinkovitost poznejših porok.....	36
2.10 Učinki kontrole rojstev	37
3 REZULTATI PREBIVALSTVENE POLITIKE	38
3.1 Prehod v novi demografski tip prebivalstva.....	39
3.2 Starostna struktura prebivalstva	40
3.3 Kitajska tranzicija v rodnosti.....	41
3.4 Rodnost.....	43
3.5 Smrtnost.....	46

3.6	Zaposlenost	46
3.7	Poroke in družina	47
3.8	Migracije	49
3.8.1	Vzroki migracij	49
4	AKTUALNE DEMOGRAFSKE RAZMERE NA KITAJSKEM IN IZGLEDI RAZVOJA PREBIVALSTVA V PRIHODNJE.....	50
4.1	Smrtnost in njena projekcija v 21. stoletju	52
4.2	Rodnost in njena projekcija v 21. stoletju	53
4.3	Naravni prirastek in njegova projekcija v 21. stoletju	55
4.4	Staranje prebivalstva Kitajske v prihodnje	56
5	GOSPODARSKI RAZVOJ KOT REŠITEV PROBLEMA PREBIVALSTVENE RASTI.....	58
5.1	Gospodarski razvoj.....	61
5.2	Resursi.....	63
5.3	Razvoj kot gonilo sprememb	65
5.4	Posledice gospodarskega razvoja	70
6	ETNIČNE MANJŠINE NA KITAJSKEM.....	71
6.1	Določljivost etničnih manjšin	72
6.2	Seznam etničnih manjšin.....	73
6.3	Prebivalstvena politika do etničnih manjšin	74
	SKLEP.....	75
	LITERATURA IN VIRI.....	77
	PRILOGE	

KAZALO TABEL

Tabela 1:	Nivoji obdelav podatkov modernih popisov prebivalstva v 20. stoletju Ljudske republike Kitajske.....	15
Tabela 2:	Rast kitajskega prebivalstva in stopenj natalitete, mortalitete in naravnega prirastka v obdobju 1972–1980	22
Tabela 3:	Spremenjena intenziteta rodnosti v različnih obdobjih delovanja kitajske prebivalstvene politike	24
Tabela 4:	Porazdelitveni deleži podeželskih in mestnih pekinških žensk pri prvih porokah v odvisnosti od starosti v letu 1974 (v %).....	36
Tabela 5:	Starostna struktura prebivalstva Kitajske v izbranih letih 1975–1995 (v %)....	40
Tabela 6:	Struktura totalne stopnje rodnosti (TSR) po reprezentativnih državah in starostnih razredih na začetku 1990. let (v %)	42
Tabela 7:	Sprememba starostno specifičnih stopenj rodnosti v Kitajski po redu rojstev v obeh proučevanih letih 1964 in 1989 (v %).....	44

Tabela 8: Sprememba totalne stopnje rodnosti na podeželjih in v mestih v odvisnosti od reda rojstev v Kitajski v proučevanih letih 1981 in 1992.....	45
Tabela 9: Zakonski stan prebivalstva v Kitajski po spolu ob 3. in 4. popisu ter oceni leta 1995 nad 15. letom starosti (v %)	48
Tabela 10: Delež nepismenih po spolu in starostnih skupinah leta 1990 (v %).....	61
Tabela 11: Totalna stopnja rodnosti (TSR) glede na stopnjo izobrazbe žensk in redih rojstev leta 1989 v LR Kitajski.....	62
Tabela 12: Število prebivalcev po seznamu etničnih manjšin Ljudske republike Kitajske januarja leta 2010	73

KAZALO SLIK

Slika 1: Starostna struktura kitajskega prebivalstva po treh različnih starostnih skupinah leta 1975 (v %)	5
Slika 2: Gibanja stopenj natalitete, mortalitete in naravnega prirastka med 1964–1980 v Ljudski republiki Kitajski (v ‰)	9
Slika 3: Gibanje stopnje mortalitete v Ljudski republiki Kitajski v izbranih letih 1950–1979 (v ‰)	10
Slika 4: Gibanje stopnje naravnega prirastka Ljudske republike Kitajske v izbranih letih 1950–1980 (v ‰)	11
Slika 5: Rast kitajskega prebivalstva skozi zgodovino do ustanovitve Ljudske republike Kitajske leta 1949 (v mio)	12
Slika 6: Rast kitajskega prebivalstva v obdobju 1972–1980 (v mio)	23
Slika 7: Primerjava stopenj naravnega prirastka mestnega in podeželskega prebivalstva Kitajske v izbranih letih 1952–1979 (v ‰)	28
Slika 8: Gibanje deleža zastopanosti kitajskih poročenih parov, ki so prakticirali kontrolo rojstev v primerjavi z vsemi poročenimi pari v obdobju 1971–1977 (v %).....	37
Slika 9: Trend aktualne in predvidene stopnje mortalitete Kitajske po ocenah Združenih narodov s projekcijami s petletnimi obdobji do leta 2100 (v ‰)	52
Slika 10: Trend aktualne in predvidene stopnje natalitete Kitajske po ocenah Združenih narodov s projekcijami s petletnimi obdobji do leta 2100 (v ‰).....	54
Slika 11: Trend aktualne in predvidene stopnje naravnega prirastka Kitajske po ocenah Združenih narodov s projekcijami s petletnimi obdobji do leta 2100 (v ‰)	56
Slika 12: Trend aktualne in projekcijske strukture prebivalstva Kitajske po ocenah Združenih narodov s projekcijami po izbranih letih s petletnimi zamiki do leta 2100 (v %)	57
Slika 13: Gibanje deležev mestnega in podeželskega prebivalstva Ljudske republike Kitajske v obdobju 1950–2005 (v %).....	60
Slika 14: Gibanje letne stopnje rasti kitajskega BDP od leta 1971 do leta 2009 (v %).....	68

UVOD

Zgodba o Kitajski je že od nekdaj bila zgodba o prostrani deželi z veliko površino ter prisotnimi različnimi plemeni, ki so v resnici bila le nekakšne razširjene družine. Njeni zametki segajo v 21. stoletje pred našim štetjem. Predstavlja državo z izjemno bogato zgodovino in običaji na eni strani ter veliko pretresi, kot so ozemeljski konflikti, vojne in nasilna ter nenasilna zlivanja kultur in običajev mnogih zgodovinskih plemen, na drugi strani. S tem je bil deloma nakazan tudi razvoj prebivalstva v preteklosti. Nazadnje so se Kitajci dokončno povezali leta 1949 v skupno državo Ljudsko republiko Kitajsko.

Kitajci živijo na področju, ki zajema gorovja, ravnine, morja in planote. Zaradi vseh svojih geografskih značilnosti, zgodovine ter tradicionalne miselnosti in vpliva socialističnih idej v 2. polovici 20. stoletja pa so se pričele ustvarjati razmere za eksplozijo rasti prebivalstva, ki je začela ustvarjati hude probleme na področjih družbenega, socialnega in gospodarskega življenja. Z demografskega vidika je Kitajska danes najbolj obljudena država na svetu, saj je imela še leta 2010 že več kot 1.340.910.000 prebivalcev, kar je po ocenah iz Demografskega letopisa Združenih narodov za leto 2010 znašalo 19,45 % vsega prebivalstva na svetu. V nekaterih demografskih podatkih Kitajska izstopa, zato je tudi toliko zanimanja zanjo.

Problem prehitre rasti je bilo treba ustaviti in tega so se dobro zavedali. Prepletenost družbe ter mestnega in vaškega prebivalstva, ki se je z industrializacijo začela spreminjati, je botrovala vse manjši stopnji smrtnosti zaradi razvoja zdravstva in izboljšav higienskih razmer v mestnih področjih. To so bili že prvi znaki, da se je Kitajska počasi začela preoblikovati iz tako imenovanega tradicionalnega tipa prebivalstva v prehodni tip prebivalstva, za katera je bila značilna še vedno visoka stopnja rodnosti, ki je bila glavni dejavnik rasti obsega prebivalstva, ter nizka stopnja smrtnosti. Posledice so bile izjemno nevarne, saj je vse večji obseg prebivalstva neposredno negativno vplival na samo blaginjo ljudi. Naravni resursi so postajali problem, prav tako so se začeli pojavljati problemi zaposlenosti, saj mnogo ljudi zaradi prevelikega pritiska na delovna mesta ni dobilo zaposlitve. Zaradi prepočasnega investiranja predvsem v 50. in 60. letih 20. stoletja ni dovoljevalo odpiranje novih delovnih mest po tako intenzivni stopnji, kot je na drugi strani raslo prebivalstvo. Preobsežno ozemlje in pomanjkanje šol je botrovalo nekakovostnemu izobraževanju, zato je bila pismenost ljudi nizka.

Zato so razčlenili vse vzroke, ki sem jih omenil zgoraj, in hkrati z ustanovitvijo nove države začeli pripravljati smernice za prvi petletni gospodarski in socialni razvojni načrt leta 1953, ki je predstavljal novo gospodarsko in demografsko vodilo v socialističnem gospodarstvu Kitajske. Drastični poseg so naredili 1973. leta, ko so popolno pozornost preusmerili na kontrolo družin in rojstev, ter v 1980. letih, s tako imenovano prebivalstveno politiko enega otroka na družino, ki se je zavzemala, da bi vsaka kitajska

družina imela le po enega otroka, dva v izjemnih primerih, medtem ko naj trije ne bi prišli več v poštev. S tem naj bi ustavili nadaljnjo rast obsega kitajskega prebivalstva v prihodnosti.

Po nekaj desetletnem izvajanju take prebivalstvene politike lahko postavim hipotezo, da je politika enega otroka na kitajsko družino resnično prinesla pričakovane učinke na omejevanje rasti prebivalstva Kitajske, ki se je do tega trenutka edina srečala s problemom prenaseljenosti ljudi v taki meri, da bi zaradi tega vsi prihodnji petletni gospodarski in socialni razvojni načrti temeljili na prebivalstveni politiki, ki so temelj ocenjevanja prihodnjega stanja gospodarstva. Pomembno je raziskati, ali je prebivalstvena politika enega otroka na družino kot vladni ukrep sploh možna poseči v tako intimno stvar, kot je poziv ljudem, naj ne rojevajo, ter ali je dejansko imela vpliv na pomembne demografske kategorije. Poleg tega je smiselno preučiti na podlagi analize demografskih podatkov, da tudi sam bliskovit gospodarski razvoj, ki ga je bila deležna Kitajska na prehodu v 21. stoletje, prav tako prispeva k znižanju stopenj rodnosti ter s tem na izboljšanje gospodarske situacije ter tudi k večji blaginji ljudi in k večji kakovosti prebivalstva.

Zato je namen magistrskega dela s pomočjo dane domače in tuje literature proučiti vse vidike vpliva prebivalstvene politike Kitajske skozi različna obdobja, da bi se lahko izluščil nek splošen vidik vplivanja na temeljne demografske pojme, kot so stopnje rodnosti, smrtnosti, poročnosti, in druge demografske pojme. Z rezultati in dognanji želim prispevati k razumevanju vpliva mnogokrat podcenjene politike prebivalstva, ki bo v prihodnjih letih zaradi staranja prebivalstva v mnogih svetovnih gospodarstvih in zaradi sodobnega načina življenja prav gotovo imela bistveno vlogo pri analizah gospodarskega stanja posameznih svetovnih ekonomij.

Magistrsko delo je sestavljeno iz 6 glavnih poglavij, tematika pa bo razdelana naprej v podpoglavja. V prvem poglavju bom predstavil splošne značilnosti in elemente demografskega razvoja Ljudske republike Kitajske kot države v smislu njenega zgodovinskega gibanja prebivalstva in značilnosti gospodarstva. Med demografske elemente oziroma pojave uvrščam najpomembnejše, kot so rodnost, smrtnost, migracije, zaposlenost in naravni prirastek.

V drugem poglavju se bom osredotočil na glavno tematiko magistrske naloge, ki je prebivalstvena politika Ljudske republike Kitajske. Opisani bodo viri podatkov, ki so v mojem primeru popisi gospodinjstev. Slednji najlažje pokažejo demografsko situacijo v nekem trenutku. Govorim o vzrokih za hitro rast prebivalstva, v nadaljnjih podpoglavjih pa njene posledice. Okoliščine, značilnosti in ovire pri vzpostavljanju prebivalstvene politike Ljudske republike Kitajske so prikazane v zaključku tega poglavja.

V 3. poglavju sem zaokrožil rezultate prebivalstvene politike, ki jih prikazujem v obliki glavnih elementov demografskega razvoja, ki sem jih omenil že v 1. poglavju. Na podlagi teh rezultatov je viden prehod v novi demografski tip prebivalstva, za katerega so značilni novi parametri, kot sta znižana stopnja smrtnosti in rodnosti.

V 4. poglavju se bom dotaknil aktualnih demografskih razmer na Kitajskem ter projekcij glavnih demografskih kazalcev do konca 21. stoletja. Prikazane bodo zanimive dinamike, ki imajo za posledico staranje prebivalstva, s katerim se ne srečuje samo Kitajska, temveč v sodobnem času tudi ves svet.

Ker na znižanje rodnosti vplivajo tudi druge značilnosti poleg same prebivalstvene politike, kot je na primer gospodarski razvoj, sem ga prav s tem namenom posebej izpostavil v petem poglavju. Tu predstavim naravne resurse ter gibanje in same značilnosti gospodarskega razvoja.

Na ozemlju Kitajske se nahaja ogromno etničnih manjšin, ki skupaj zavzemajo relativno majhen, a pomemben del nekega ljudstva, ki niso Kitajci. Predstavil jih bom in razložil vpliv kitajske prebivalstvene politike enega otroka na družino do njih v zadnjem, 6. poglavju magistrske naloge.

1 KITAJSKI DEMOGRAFSKI RAZVOJ

1.1 Kitajska demografska teorija

Svetovno prebivalstvo je na dolgi rok vedno raslo, a se je ob prelomu v 21. stoletje že soočilo s problemom prenaseljenosti. Civilizacije so bile na začetku redko poseljene po vsej zemeljski površini. Ljudje pa so se v daljni zgodovini ukvarjali z ribištvom in poljedelstvom. Obseg prebivalstva je začel cveteti s kulturnim razvojem, transportom, industrializacijo, iznajdbami, kolonialnimi osvajanji sveta, predvsem pa z znanostjo (Davis, 1945, str. 1).

Kitajska je socialistična država. Že v demografskih teorijah skozi zgodovino so študije pokazale, da je prav za socialistične države značilna miselnost o visoki rodnosti, saj se s tem na nek način kaže moč in ugled države. Svoj vpliv sta zagotovo imela tudi Karl Marx in Friedrich Engels, ki sta v kasnejši socialistični literaturi spodbudila iskanje socialističnega zakona prebivalstva. Značilnost slednjega naj bi bila predvsem hitra rast prebivalstva ter popolno in racionalno izkoriščanje njegovega aktivnega dela. Kitajska ima državno lastnino. S tem pa dobi država ključno vlogo pri planiranju demografske politike prebivalstva in gospodarstva kot celote. Vsi resursi in javne dobrine naj bi omogočali

zadovoljevanje potreb celotnega prebivalstva. Posledično naj bi z njegovo rastjo naraščala tudi proizvodnja dobrin, da bi zadovoljila potrebe vsega prebivalstva.

To pa je nemogoče brez tehničnega napredka. Zato je danes Kitajska najbolj obljudena država na svetu. Po ocenah Združenih narodov (v nadaljevanju ZN), je dosegla 19,45 % vsega svetovnega prebivalstva konec leta 2010. Kultura je bila dobro razvita že v zgodovini, kar je bila dobra podlaga za bliskovito večanje prebivalstva. Ob prehodu v 21. stoletje pa se je že začel prepletati nov gospodarski sistem, in sicer tržni socialistični sistem, ki je prinesel izjemno hiter gospodarski napredek. Ob ustanovitvi Ljudske republike Kitajske (v nadaljevanju LRK), 1949. leta je Kitajska imela izredno visoko stopnjo natalitete, 36 ‰, ter stopnjo umrljivosti okrog 20 ‰. Obe stopnji sta visoki, kar je značilno za tradicionalni tip prebivalstva, ki ga bom predstavil v nadaljevanju. V skladu s socialističnimi dogmami je posledično stopnja naravnega prirastka tako znašala 16 ‰.

1.2 Splošne značilnosti kitajskih gospodarskih in družbenih razmer po ustanovitvi Ljudske republike Kitajske

Leta 1952 je gospodarstvo doseglo raven iz predvojnega obdobja. V začetku je bil zelo izrazit sovjetski vpliv. Težnje po industrializaciji so bile zelo velike. Tako kot Sovjetska zveza, so tudi Kitajci namenili 60 % vseh investicij v industrijo, ki je bila skoraj v celoti podržavljena. Zaradi petletnih gospodarskih in socialnih razvojnih načrtov, ki jih je uvedlo kitajsko gospodarstvo 1953. leta, je moralo ob naslednjem letu 1958 kmetijstvo povečati proizvodnjo. Zato so se organizirale delovne komune. Pridobivali so si nove namakalne površine, pogozdovali pa so v upanju na pridelavo lesa. V razmeroma mladi državi so preživeli hudo gospodarsko krizo v letih 1960 in 1961 (Zheng & Jian, 1981, str. 103-104).

Pomembno dejstvo je tudi, da se je kitajsko prebivalstvo ukvarjalo večinoma s poljedelstvom. Resursi, kot sta zemlja in osnovna čreda, so imeli glavno vlogo pri vzdrževanju celotnega prebivalstva. V nasprotju s Slovenijo in še bolj z zahodnimi državami je imela relativno majhen delež storitev v celotnem bruto domačem proizvodu (v nadaljevanju BDP).

Na kratko podajam nekaj splošnih značilnosti Kitajske in njenega gospodarstva (Population data, 2010):

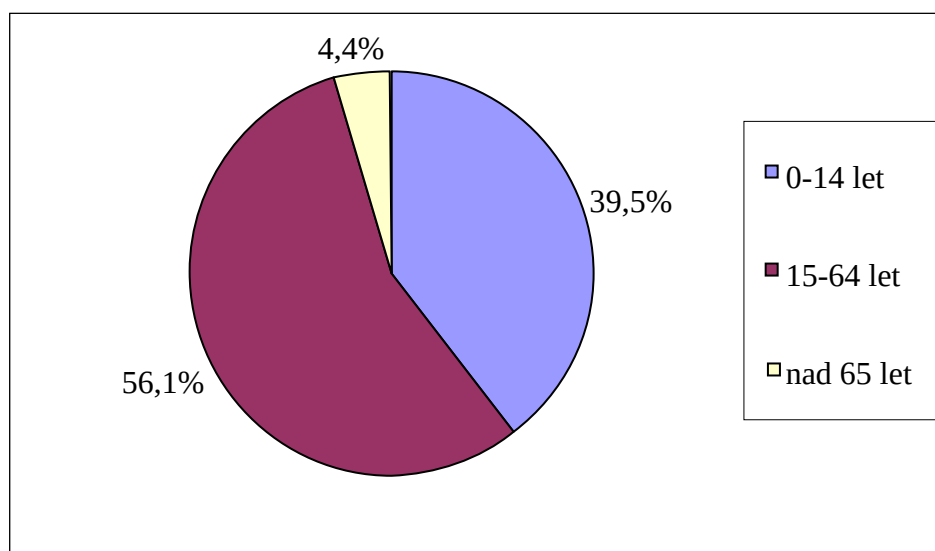
- Kitajska je imela s svojimi dobrimi 550 milijoni prebivalcev 21,75 % svetovnega prebivalstva v letu 1950;
- zelo neenakomerno porazdeljena gostota prebivalstva (90 % ljudi živi na JV delu, ki pokriva 40 % ozemlja države, medtem ko je preostalih 10 % ljudi na SZ delu Kitajske, ki pokriva 60 % vsega področja) v 1960. letih;

- obalni del JV Kitajske je bil v 1960. letih najgosteje naseljeno območje na svetu;
- njen obseg se je skozi zgodovino spreminjal zaradi nemirov in spopadov, vendar je vseskozi ohranjala izredno široko področje, tako da je še v letu 2010 imela 9.596.961 km² površine in je s tem bila četrta država na svetu po površini.

1.2.1 Starostna struktura prebivalstva

Kitajsko prebivalstvo je bilo po študijah leta 1975 mlado, saj je delež prebivalcev nad 65 let znašal le 4,4 %, kar je manj od meje demografske meje v teoriji, 5 %. Struktura prebivalstva pa pokaže, da je bilo 39,5 % ljudi starih do 14 let (Population data, 2010).

Slika 1: Starostna struktura kitajskega prebivalstva (v %) po treh različnih starostnih skupinah leta 1975

1.3 Značilnosti zgodovinskega razvoja prebivalstva Ljudske republike Kitajske

Kitajska predstavlja državo z bogato zgodovino in veliko pretresi, kot so konflikti, vojne in nasilna ter nenasilna zlivanja kultur in običajev mnogih zgodovinskih plemen. Skozi štiri tisoč letno zgodovino so valovi osvajalcev premagovali kitajski zid in prodirali v osrčje Kitajske. Kitajci sebe imenujejo Hani in so največje ljudstvo na svetu. Zgodovinsko so se asimilirali s tujerasnimi ljudstvi, med seboj občutno razlikujočih se narečij. Kitajska zgodovina sledi zgodovini dinastij. Za mitološkimi pracesarji se je starokitajska država začela z dinastijo Xia (beri Šia) in sega v 21. stoletje pred našim štetjem.

V času dinastij so vpadali Turki z zahoda. Medsebojni boji različnih zavojevalcev različnih fevdalnih držav so končali povezanost države. Zunanjepolitično podobo so zaznamovali uspešni boji proti nomadom na severu in severozahodu. Cesarstvo najštevilnejših Hanov, ki so se skušali izogibati napadov, se je zato širilo tudi proti jugu in vzhodu. Poleg tega pa so raziskovali nove resurse. In tu so se srečali z izjemno raznolikostjo kultur. Ostali so se spet asimilirali, a kultura Hanov je ostala stabilna. Pridobili so takratno območje Severne Koreje. V 3. stoletju našega štetja so doživeli kulturni razcvet in napredek v poljedelstvu, živinoreji, astronomiji, znanosti, matematiki, medicini, kemiji, botaniki in književnosti (Zgodovina Kitajske, 2010).

Po tem času je sledilo obdobje propada z razbitjem cesarstva na več dinastij. Z uvedbo budizma in daoizma je v 7. stoletju dinastija Sui zopet združila Kitajsko. S svojim predhodnim bogatim znanjem je v 9. stoletju prišel vrhunec državnega in kulturnega razvoja kitajskega imperija. Sledili so kmečki upori v notranjosti, vdori tunguških in mongolskih plemen na severozahodni meji. Razvijala so se trgovska mesta, zato se je v 11. stoletju razcvetelo denarno gospodarstvo. Leta 1024 je bil uveden papirnati denar. V 14. stoletju so Kitajski vladali Mongoli in za prestolnico določili Peking. Podobno so vpadali Mandžurci s severa in leta 1644 vkorakali v Peking ter zasnovali dinastijo Qing (beri Čing), zadnjo dinastijo kitajskega cesarstva.

V 18. stoletju se je Kitajska ozemeljsko izredno razširila in obvladovala vso Mongolijo in Tibet. V značilnem imperialističnem obdobju je postajala vedno bolj nemočna ob številnih imperialističnih napadih na svoje ozemlje in suverenost. Poleg tega so se zvrstile številne ljudske vstaje. Med leti 1839 in 1842 so trajale opijske vojne, v katerih je Kitajska izgubila proti Angliji in s tem Hong Kong. Tudi v drugi opijski vojni leta 1856 so bili neuspešni, zato so morali odstopiti še enajst pristanišč. Izgubili so tudi vojno proti Japoncem leta 1895.

Zadnji predstavnik dinastije Qing je bil tudi zadnji kitajski cesar. To je bil Puyi, ki je postal cesar leta 1908, ko je bil star dve leti. Leta 1911 mu je republikanska vlada odvzela realno oblast. Zaradi pritiskov iz vseh strani, Rusije, Japonske, Anglije, Združenih držav Amerike (v nadaljevanju ZDA) ter ostalih evropskih držav, in zaradi notranje nestabilnosti je bila leta 1912 odstavljena mandžurska dinastija, Kitajska pa je postala republika. 14. 2. 1912 je bil Yuan Shikai izvoljen za predsednika republike Kitajske. Toda ker se je leta 1915 oklical za cesarja, kar je obudilo odpor najvišjih krogov, so ga okoliščine prisilile, da je odstopil s položaja predsednika in cesarja. To dokazuje, da se republika še ni popolnoma uveljavila.

Leta 1921 je bila ustanovljena Komunistična partija Kitajske (v nadaljevanju KPK). Eden najvidnejših kitajskih politikov pretekle zgodovine Kitajske pa je bil Mao Zedong, ki je 1931. leta ustanovil komunistično državo, imenovano Sovjetska republika Kitajska. S

komunizmom se je seznanil kot uslužbenec na pekinški univerzi. V svojem rodnem kraju je spodbudil kmete k vstaji, imenovani Vstaja žetve, a so jo jeseni zadušili nasprotniki komunizma, imenovani Kuo-mintang (v nadaljevanju KMT). Po zaprtju in begu iz zapora ter velikega pritiska KMT so se Mao Zedong in pristaši na tako imenovanem dolgem pohodu umaknili v notranjost države. Kmete so na svojo stran pridobivali z lepim ravnanjem, v nasprotju s KMT, ki so bili z njimi nasilni. KPK in KMT sta se spopadala za oblast. KMT je imel tri milijone vojakov, ki so bili dobro oboroženi, ne pa tudi izurjeni. Med bojem za oblast sta KMT in KPK vmes začasno sklenili premirje zaradi vojne z Japonsko. V času med obema svetovnima vojnama so Japonci anektirali kitajsko Mandžurijo, ki je postala samostojna, a marionetna država Japonski. To je vodil zadnji kitajski cesar iz dinastije Qing Puyi, ki je v njej videl priložnost za ponovno uveljavitev cesarske Kitajske. Pod pritiskom japonskih državnikov je napovedal vojno Angležem, Francozom in ZDA, toda le Američani so se po napadu na Pearl Harbor vanjo dejansko spustili (Zgodovina Kitajske, 2010).

Tudi po 2. svetovni vojni sta tako KMT kot KPK nizali uspehe in poraze v medsebojnem konfliktu za oblast. Na milijone življenj je bilo potrebnih, da se je Kitajska preoblikovala v socialistično grajeno družbo. Posledično so bile spremembe opazne na vseh področjih, v načinu življenja in mentaliteti naroda, ko je bila na koncu vsa Kitajska pod komunističnim vplivom in so zato 1. 10. 1949 ustanovili LRK. Takrat je imela Kitajska dobrih 540.000.000 prebivalcev. Mao Zedong je nadaljeval s svojim delom ter leta 1950 z agrarno reformo razlastil veleposestnike, zemljo pa je dal kmetom. Tega leta je osvojil južno Kitajsko, ki je bila pod oblastjo KMT, in za vedno končal spore z njo. KMT se je kasneje umaknil na Tajvan in ustanovil svojo državo, ki pa jo je Kitajska vedno vodila kot del svojega ozemlja. Poleg tega je Kitajska zavzela Tibet, ki je leta 1951 dobil status avtonomne pokrajine. Leta 1959 so v njem krvavo zadušili vstajo glede avtonomnih pravic.

Razglašena je bila nova ustava leta 1954, kjer je bilo ustanovljeno, da je Kitajska ljudska demokratična država, ki jo sestavlja 21 provinc in 5 avtonomnih pokrajin. Predsednika države voli Narodni kongres. Mao Zedong je bil predsednik od 1. 10. 1949 do 27. 4. 1959. Država in partija sta še bolj povezani kot v drugih socialističnih državah. A se je komunizem na Kitajskem razvijal drugače kot drugod, še posebej po Stalinovi smrti. Takrat je Sovjetska zveza Kitajski nehala dajati pomoč in ruski inženirji so se vrnili v Rusijo. To je bila velika izguba za Kitajsko in nastopila je kriza. A Kitajska je vseeno šla naprej, opirajoč se na misli Mao Zedonga.

V 1970. letih se je Kitajska povezovala s svetovnimi velesilami. 1971 leta je bila sprejeta v organizacijo Združenih narodov (v nadaljevanju OZN). Postopno naj bi prešla v sistem s tržnim gospodarstvom. Leta 1997 in 1999 je Kitajska dobila Hong Kong in Macao, ki imata še vedno prehodni status za določeno obdobje. Od 1993. leta je bilo v ustavo

zapisano, da je socialistična država. Na prehodu v 21. stoletje pa je za Kitajsko značilna pospešena industrializacija.

1.4 Tradicionalni tip prebivalstva

Značilnosti kitajske zgodovine in družbenih razmer so nakazovale bližajoči demografski prehod. Na začetku je obstajal prisoten tradicionalni tip prebivalstva, za katerega sta značilni visoka rodnost in visoka smrtnost. Družina je bila najpomembnejša družbena institucija, ker je zagotavljala varnost članov družine. Zato visoka rodnost Kitajske ni presenečala. Zaradi nerazvitosti tehničnega in tehnološkega napredka pa je bila zdravstvena oskrba zelo slaba. Prav tako je bilo to obdobje pred industrijsko revolucijo in pomembnimi odkritji polno epidemij, kriz in vojn, ki so znatno vplivali na samo smrtnost. Tudi BDP na prebivalca (per capita), ki prikazuje razmerje med skupno domačo proizvodnjo v števcu in številom prebivalstva v imenovalcu, je bil po ustanovitvi LRK nizek zaradi nerazvitosti gospodarstva, ki je bil značilen za ta tip prebivalstva.

Do leta 1949 je imela Kitajska izrazito tradicionalen tip prebivalstva. In v 100 letih, od sredine 19. do sredine 20. stoletja, je prebivalstvo Kitajske naraslo za 130.000.000 ljudi. Na visoko stopnjo rodnosti je vplivala tudi slaba ozaveščenost pri porodih, detomorih, nezadostna propaganda o poznih porokah ter nerazumevanje kontracepcijskih metod in sredstev. Prav tako je imela kitajska tradicija zakoreninjeno miselnost o veliko otrocih in zgodnjih porokah otrok. Tudi življenjsko pričakovanje ob rojstvu se je v povprečju od 30 do 40 let pred 1949. letom povečalo na 68,2 leta že leta 1975. S podaljšanjem življenjskega pričakovanja, hitrejšim padanjem stopenj rodnosti in smrtnosti je začel padati tudi naravni prirastek (Zheng & Jian, 1981, str. 3-5).

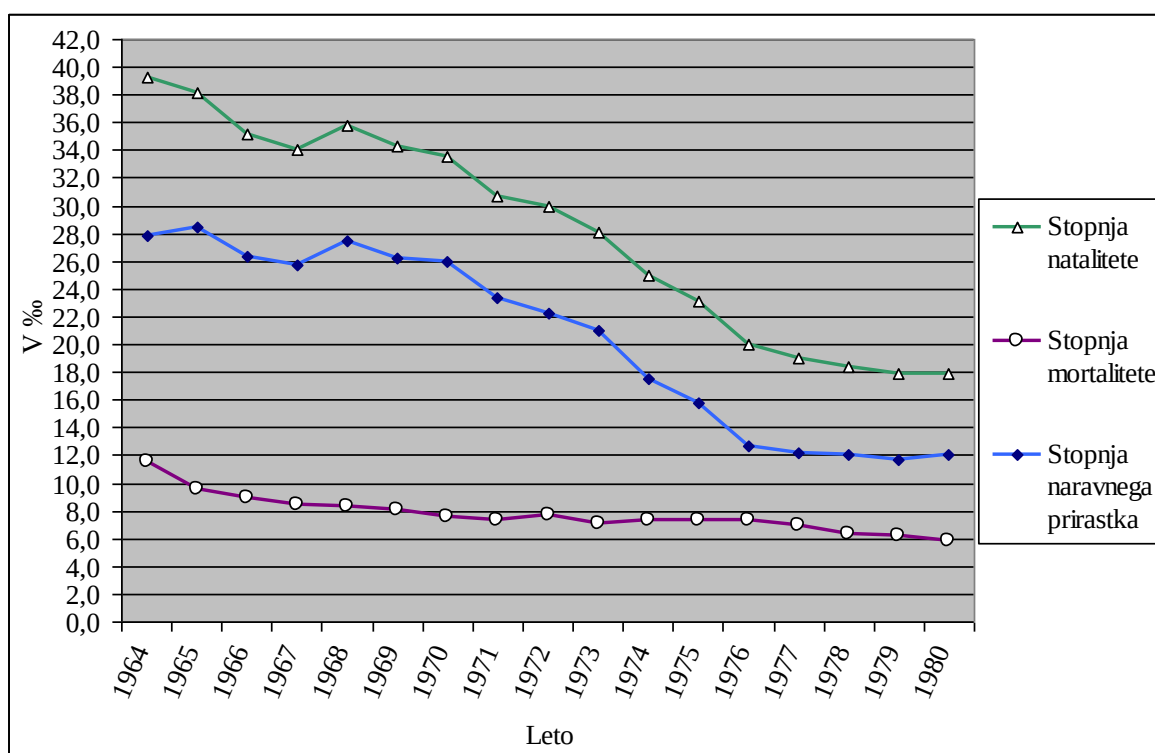
1.5 Elementi demografskega razvoja

1.5.1 Rodnost

V 1950. letih, natančneje od 1950 do 1957, je bilo rojevanje še dokaj nenadzorovano in nenačrtno. Kitajci so imeli tradicionalno miselnost, da je treba imeti čim številnejšo družino, ker naj bi to bil blagoslov. Poleg tega je na tako miselnost izdatno učinkovala Komunistična partija, ki je s socialističnimi težnjami poskušala kroitati usodo ljudi. Oblast si je želela socializma in s tem močan in številčen narod. Zato je totalna stopnja rodnosti (TSR) znašala v tem obdobju 6,1 otroka na žensko v rodni dobi na podeželnih ter 5,4 v meščanskih okoljih (Population data, 2010).

Kasneje je padla na vrednost 3,3 leta 1961 tudi zaradi Nacionalnega programa za kmetijski razvoj, ki je oktobra leta 1957 začel propagirati težnje po nadzoru nad rojstvi otrok v gosteje poseljenih regijah razen v tistih, kjer so živele tuje etnične manjšine. Vendar je zaradi vmesne Kulturne revolucije stopnja rodnosti spet zrasla v obdobju od 1963 do 1972 na vrednost 5,97. Od tega je bila vrednost TSR na podeželju 6,5, v meščanskem okolju pa 3,6. Kasneje pa je prebivalstvena politika s svojimi težnjami dobro prodirala ob podpori ugodnih socialnogospodarskih razmer, kot bom pojasnil kasneje pri oblikovanju prebivalstvene politike.

Slika 2: Gibanja stopenj natalitete, mortalitete in naravnega prirastka med 1964–1980 v Ljudski republiki Kitajski (v %)

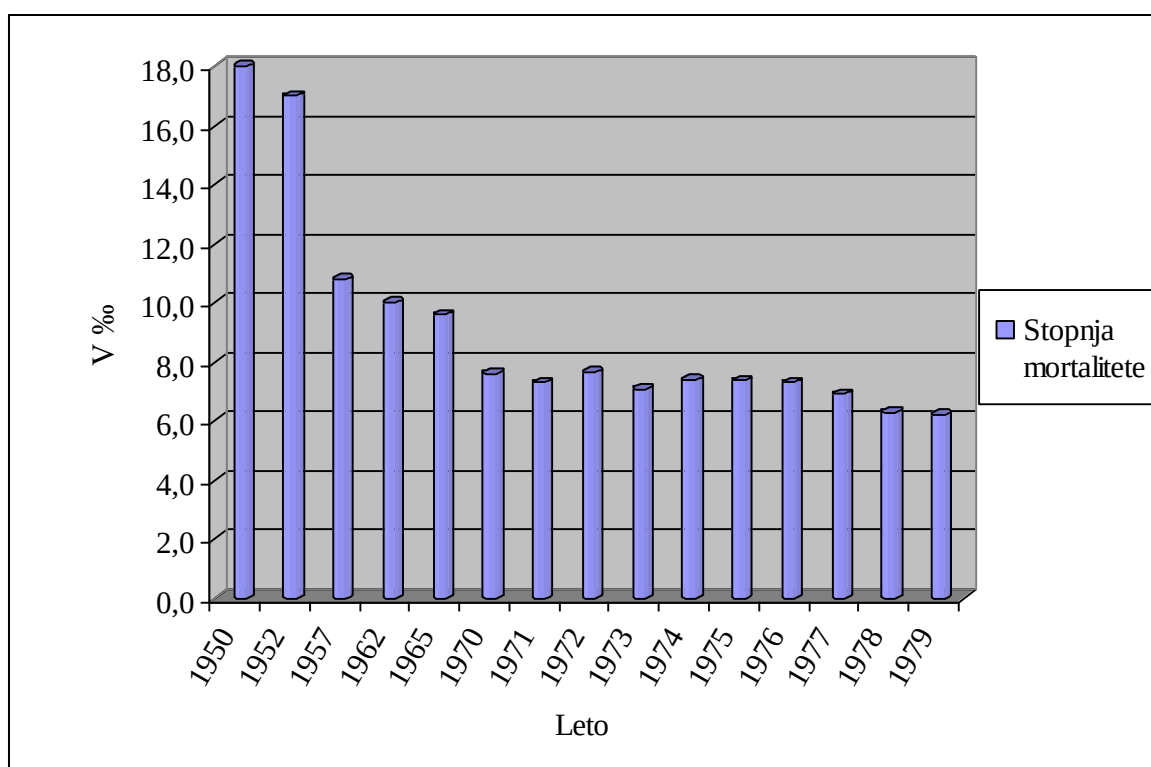
Vir: L. Zheng in S. Jian, *China's population: problems and prospects*, 1981, str. 36,64,68.

Do leta 1964 je kitajsko gospodarstvo doživljalo vzpone in padce. 1966. leta se je pojavila kulturna revolucija, ki je bila le novo politično gibanje takratnega časa na Kitajskem. Poleg tega je bilo gospodarstvo še vedno slabo razvito, in to kljub petletnim gospodarskim in socialnim razvojnim načrtom. Število prebivalstva je naglo raslo. Stopnje mortalitete so bile zaradi boljše zdravstvene oskrbe nizke, stopnje natalitete pa so ostajale precej višje, kar je posledično pomenilo precejšen naravni prirastek.

1.5.2 Smrtnost

Z izboljšanjem gospodarskega razvoja ter ostalih okoliščin, ki so prinesle boljšo zdravstveno oskrbo, ki je precej omejila bolezni in epidemije, se je smrtnost na Kitajskem v drugi polovici 20. stoletja znatno zmanjšala, kot nakazuje Slika 3 (Bryant, 2007, str. 116). Boljši zdravstveni standard je torej neposredno deloval na razširjene kitajske družine ter s tem na nižjo smrtnost. Slednja je padla iz 18,00 ‰ leta 1950 na 6,20 ‰ leta 1979.

Slika 3: Gibanje stopnje mortalitete v Ljudski republiki Kitajski v izbranih letih 1950–1979 (v ‰)

Vir: L. Zheng in S. Jian, *China's population: problems and prospects*, 1981, str. 4.

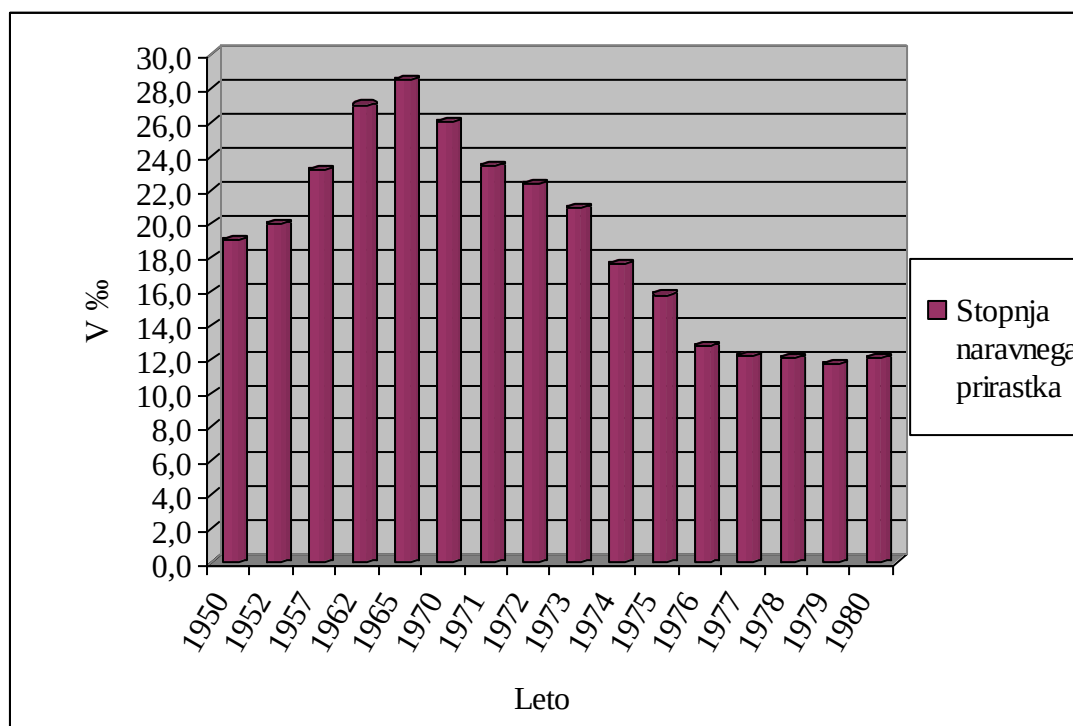
Nanjo so vplivali tudi ostali dejavniki. Eden izmed njih je bil tehnični napredek pri proizvodnji hrane. Hrana pa je bila največji vir v sektorju kmetijstva (poljedelstvo in živinoreja), kar ni presenetljivo, saj se je konec 1970. let prek 80 % ljudi preživljalo s kmetijstvom in bili so kmetje.

1.5.3 Naravni prirastek

Zaradi padca smrtnosti zaradi boljše zdravstvene oskrbe je od leta 1950, ko je bila stopnja naravnega prirastka visoka in je znašala 19,00 ‰, do leta 1965 ta stopnja narasla na

zavidljivih 28,50 %. Ko so Kitajci začeli eksperimentirati z različnimi ukrepi kontrole rasti prebivalstva, pa se je posledično zaradi nižjih stopenj rodnosti tudi naravni prirastek začel zmanjševati. Kot sem prikazal v Sliki 4, je do leta 1980 stopnja naravnega prirastka padla za 16,5 promilnih točk, se pravi na vsega 12,00 %. Samo kot zanimivost naj omenim, da je dosegla LRK 22,7 % vsega svetovnega prebivalstva konec 1980. leta (Zheng & Jian, 1981, str. 5-6).

Slika 4: Gibanje stopnje naravnega prirastka Ljudske republike Kitajske v izbranih letih 1950–1980 (v ‰)

Vir: L. Zheng in S. Jian, *China's population: problems and prospects*, 1981, str. 6.

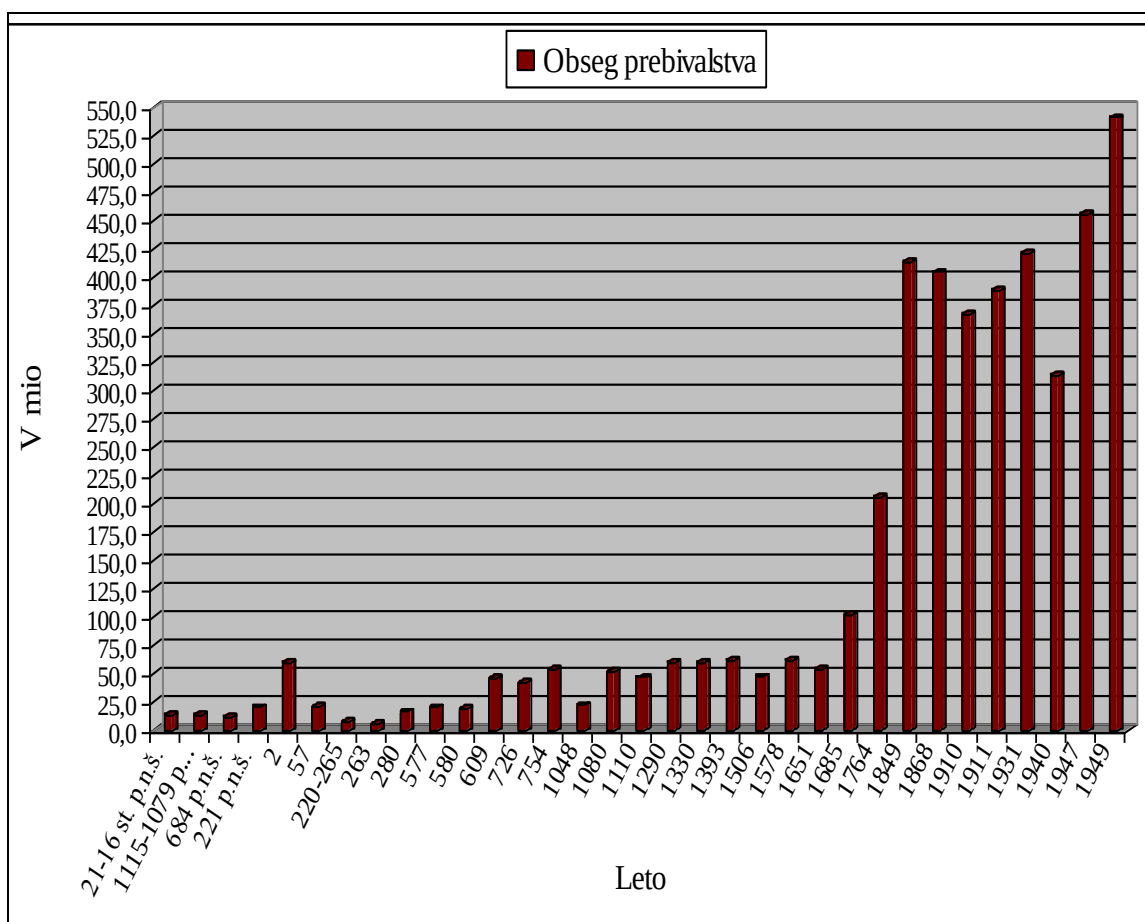
1.5.4 Obseg prebivalstva ob ustanovitvi LR Kitajske

Kitajska je velika in prostrana država s svojimi 9.596.961 km². V njej so se v preteklosti srečevala mnoga nomadska plemena in zavojevalci, ki so pripomogli k mešanju različnih kultur. Tako veliko področje je zajemalo gorovja, ravnine, morja in planote. V dolgi zgodovini, ki sega tja v 21. stoletje pred našim štetjem, se je po nepopolnih preštevanjih rojstev na tem ozemlju nahajalo okrog 14 milijonov ljudi (Population data, 2010).

To število se je po zapisih ohranjalo skozi vrsto dinastij vladarjev. Sicer pa je odvisno od posamezne dinastije, želje po novih osvajanjih, tradicionalnega načina obnavljanja

prebivalstva z visokimi stopnjami rodnosti in smrtnosti ter ostalih dejavnikov, obseg prebivalstva niha (McKeown, 1976, str. 25-27). V obdobju vojn in spopadov za ozemlja ali obrambo pred zavojevalskimi plemeni se je število prebivalstva zmanjšalo, v času razcveta in ustreznih vladarjevih odločitev pa povečalo. V Sliki 5 se vidi, da se je skozi dolgo zgodovino obseg prebivalstva le malo spreminjal do začetka 18. stoletja, ko je v petdesetih letih do 1849. leta poskočil na 400 milijonov ljudi.

Slika 5: Rast kitajskega prebivalstva skozi zgodovino do ustanovitve Ljudske republike Kitajske leta 1949 (v mio)

Vir: L. Zheng in S. Jian, *China's population: problems and prospects*, 1981, str. 169.

Od ustanovitve LRK 1949. leta dalje pa se je, kot bom prikazal kasneje, pojavil nov val prirastka kitajskega prebivalstva, ki je bil takrat najvišji od vseh držav na svetu. Prirastek prebivalstva Kitajske je bil celo tako množičen, da se je sama vlada LRK odločila za skrajno omejevalno prebivalstveno politiko enega otroka na družino.

2 PREBIVALSTVENA POLITIKA KITAJSKES

2.1 Popisi gospodinjstev

Za hiter in kakovosten popis popisovalci popisujejo enote popisa, ki so gospodinjstva. Gospodinjstvo je po definiciji opredeljeno kot: »Družinska ali druga skupnost oseb, ki skupaj stanujejo« (Malačič, 2006, str. 9). Sicer pa se definicije po državah razlikujejo. Slovenija uporablja poleg tega kriterija še skupno trošenje dohodkov. Sicer pa so na Kitajskem glede na stil življenja in tradicijo, še posebej na podeželju, zelo velika po številu članov. V mestih je to nekoliko drugače, ker so tam na voljo stanovanja in je posamezno stanovanje mišljeno kot svoje gospodinjstvo. Do začetka prve svetovne vojne, natančneje do leta 1911, je imela Kitajska največ prebivalstvenih statistik na svetu in ogromno izkušenj ter, kot rečeno, obilico zakonov, ki so predpisovali popise in rezultate statistik med vladanjem posameznih dinastij skozi zgodovino.

Štetje ljudi se je na Kitajskem začelo že v 11. stoletju pred našim štetjem. To je dolga tradicija in se je začela s preprostim preštevanjem dojenčkov nad 8 mesecev starosti ter dojenčic nad 7 mesecev starosti po posameznih gospodinjstvih. V letih okrog začetka našega štetja se je ta tradicija nadaljevala in v času različnih kitajskih dinastij so obstajali posebni predpisi in zakoni, ki so predvidevali popisni sistem po gospodinjstvih, regijah, okrožjih in provincah. Popisi prebivalstva so temeljili na popisih gospodinjstev, ki so bili z registrom konstantno vzdrževani. Ob spremembah naslovov stalnih prebivališč ob migraciji ljudi so se podatki ažurno spreminjali. Izvajali pa so se običajno kakšno leto pred popisi prebivalstva, da bi se ugotovilo število gospodinjstev in njihovi točni in transparentni naslovi v določenem okrožju. Po slednjih so na omenjene naslove pošiljali popisovalce (Zhang & Wang, 1997, str. 86).

Do leta 1953 Kitajska ni vedela točno, koliko ljudi ima v svoji državi. Bili so neki poskusi preštevanja ljudi na začetku 20. stoletja. Vendar pa takrat niso preštevali vseh ljudi, ker niso bile vse province vključene v preštevanje, kar pomeni, da je bila končna številka le ocenjena in s tem nerealna in podcenjena. Kitajska za izvajanje popisov ni imela osnovane posebne organizacije za to. V ta namen so delovale delujoče delovne skupine, ki so jih upravljali izvršni oddelki pod oblastjo krajevnih, regijskih in provincijskih vlad. Vrhovno telo, ki je nadzorovalo vse popise in sistem upravljanja na vseh regionalnih in lokalnih nivojih, pa je bil Državni svet.

Ravno izvajanje popisov je bilo za Kitajsko zelo pomembno, ker so predstavljali osnovo in dobro orientacijo za petletne gospodarske in socialne razvojne načrte, ki so sledili. Zato so jih vzeli zelo resno v organizacijskem in propagandnem smislu. Ni odveč omeniti, da je bilo vključenih ogromno število ljudi, ki so sodelovali v tem procesu. Zaradi teh dejstev je bila uporabljena množična propaganda in vključenih veliko medijev in prostovoljcev, ki so

se vključevali v procese obveščanja javnosti. S publiciteto so promovirali izvajanje popisov in spodbujali ljudi k pripravi. V to so bili vpleteni mediji, učitelji, študenti, mladinske organizacije, sindikati, zveza žensk in druge interesne skupine.

Velik pomen so dali kakovosti podatkov. Zagotavljanje kakovosti podatkov popisa je bila ena izmed teženj kitajske vlade. S tem namenom so poleg popisnih pisarn ustanovili skupine za nadzor izvajanja kakovosti. Imeli so nadzor nad delovanjem in zaznavanjem problemov, inšpekcijske preglede ter ponujanje pomoči. Ni odveč omeniti, da so bili možni zlasti pri migracijah prebivalstva in pri tistih, ki so živeli kar v čolnih ali celo na splavih. Največ slednjih je bilo ob velikih rekah v zapuščenih podeželskih krajih, ker jim je bil to najlažji način preživetja in prevoza. Po zaključku popisa so popisovalci preverili podatke v petih dneh zaradi samokontrole. V ta namen so uporabili še ostale metode preverjanja podatkov:

- medsebojno preverjanje med popisovalci;
- logično preverjanje;
- pogovor na sestankih.

Popisovalci so ugotavljali logične napake zaradi trenutne nepozornosti, neodzivnosti izpraševanca ali pa njegove namerne neodkritosti pri intimnih zadevah. Na koncu dneva so si popisovalci medsebojno preverili podatke, da so zagotovili popisnim komisijam čim boljše oziroma kakovostne podatke. Pri kakšnem težkem problemu, ki si ga niso znali razložiti zaradi lastnega neznanja, pa so probleme reševali na skupnih sestankih. Na ta način so se poenotili in zmanjšali slučajne napake.

Stvari je zelo olajšala računalniška obdelava podatkov, ki se je pričela leta 1982. Ena izmed glavnih značilnosti popisov je bila decentralizacija obdelave podatkov popisa. Ozemlje Kitajske je veliko, prebivalcev je ogromno, prometne povezave pa so neugodne. Bali so se, da bi imeli težave s centralno obdelavo množičnih podatkov in da bi bilo težko upravljati s tako enormno količino podatkov na enem mestu. Prav tako bi bil logistično omejen in otežen pristop do glavne centrale podatkov, ki bi jih upravljalo le nekaj računalnikov. Takrat, po letu 1982, računalniški sistemi še niso bili tako razviti kot danes in tudi računalniške kapacitete ne bi prenesle vseh možnih podatkov popisa.

Prednosti takega pristopa so se pokazale tudi v sinergijah samega izvajanja popisov (Zhang & Wang, 1997, str. 92-94):

- privarčevan čas;
- boljša kakovost podatkov;
- tabeliranje podatkov na več nivojih.

Decentraliziranost podatkov je omogočala privarčevanje časa na samem kraju brez odvečnih logističnih motenj transporta vseh zbranih podatkov v nek centralni zbirni center. Glede na obsežnost kitajskega ozemlja bi to pomenilo dodatne stroške in izgubo časa, popis pa bi se krepko zavlekel, saj je bila potrebna še obdelava podatkov, njihovo tabeliranje in analiziranje. Boljša kakovost podatkov se je z decentralizacijo izboljšala, na centraliziranem pristopu pa naj bi se poleg izgube časa tudi težje našle napake med večjo množico podatkov. Na ta način so se hitreje odstranjevale naključne napake na samem kraju, ker je bilo izvor napake na najnižjem nivoju lažje odkriti. Z decentralizacijo podatkov se je ukvarjalo večje število skupin in ljudi, kot bi se v centraliziranem sistemu. Zato se je poleg pridobljenega časa lažje in hitreje izvajalo tabeliranje podatkov na več nivojih za izdelavo predhodnih študij.

Na kratko lahko rečem, da so se popisi izboljševali skozi leta. Dodanih je bilo vse več vprašanj, ki so zahtevala natančnejše podatke. Izvajanje popisa je temeljilo tudi na tujih izkušnjah in dobrih praksah. Sistem obdelave podatkov decentraliziranega popisnega sistema je temeljil na treh nivojih zajemanj in prikazovanj obdelave podatkov. Vsak nivo pa je vseboval vsaj 1 ali več faz obdelav.

Tabela 1: Nivoji obdelav podatkov modernih popisov prebivalstva v 20. stoletju Ljudske republike Kitajske

1. nivo: prefekturni nivo	1. faza
	2. faza
2. nivo: provincijski nivo	3. faza
3. nivo: nacionalni nivo	4. faza

Prvi nivo obdelave podatkov je temeljil na tako imenovanem prefekturnem nivoju, sestavljen pa je bil iz dveh faz. Prefekture so bile upravne enote na najnižjem nivoju, to je lokalnem nivoju. Enostavno rečeno so to bile okrajne občine. Prva faza prefekturnega nivoja je zajemala vnos podatkov, preverjanje, spreminjanje, popravljanje in revidiranje podatkov v računalnike za vsako mestno občino. Izhodišče te faze so bile ustvarjene datoteke popisnih podatkov na stopnji mestnih občin (Sun, 1997, str. 10).

Druga faza je sledila prvi. Podatki popisa iz mestnih občin so bili naloženi na 80.386 računalnikov Kitajske. Iz teh so se oblikovali sumarni podatki in sumarna poročila, ki so bila shranjena v okrožnih datotekah po vsej državi. Končne datoteke so bile posredovane v provincijske statistične urade. Ta sumarna poročila so predstavljala osnovo za končno poročilo posamezne prefekture.

Drugi nivo zajemanj podatkov je temeljil na vseh 22 kitajskih provincah. V provincijskih statističnih uradih so bila pregledana končna poročila okrožij iz posameznih prefektur. Ta

so bila ocenjena in predstavljena Državnemu statističnemu uradu. Na tem nivoju obdelav popisnih podatkov se je začela in končala tako imenovana tretja faza.

Tretji nivo pa je temeljil na nacionalnem nivoju, ki je vseboval četrto fazo. V tej so izhodna poročila provincijskih podatkov iz posameznih provinc bila pregledana in ocenjena ter poslana Državnemu statističnemu uradu. Na nacionalnem nivoju so bili izdelani nacionalni končni tabelarni in grafični podatki.

Popisi so bili povezani z izvajanjem petletnih gospodarskih in socialnih razvojnih načrtov, ki v Kitajski sistematično potekajo z nacionalnim vprašanjem gospodarskega in socialnega razvoja. To so primarno upoštevali, ker se jim je mudilo čim prej določiti število prebivalstva, na katerem bi slonele vse nadaljnje analize vizije gospodarstva. Vsak popis, ki se je izvajal, je bil na nek način nadgradnja prejšnjega. Iz prejšnjih popisov so se nakazovale težave in ovire, ki jih prej nikakor niso mogli predvideti.

Leto 1949 je bilo namreč za Kitajce prelomno leto. Ustanovila se je nova država LRK. Vlada je hotela istočasno z ustanovitvijo nove države usmeriti pozornost na gospodarsko moč države in njen položaj v svetu. Imeli so načrt oziroma boljše rečeno vizijo, ki bi s strategijo gospodarskih in socialnih petletnih razvojnih načrtov gospodarsko okrepili državo. To bi dosegli s postavljanjem političnega sistema, in sicer iz vsakega nivoja (prefekturnega, provincijskega in nacionalnega) bi volivci izbrali svoje predstavnike, ki bi jih zastopali pri postavljanju osnovne strategije za petletne gospodarske in socialne načrte. Končni cilj izvajanja popisov gospodinjstev naj bi bil hkrati z modernizacijo socialističnega gospodarstva izboljšati življenjsko raven prebivalstva in določiti smernice za konkretno prebivalstveno politiko.

2.1.1 Registri gospodinjestev kot osnova za prebivalstvene statistike

Prvi popis leta 1953 še posebej pa Navodila za uveljavljanje Regularnega sistema registra gospodinjestev 1955. leta sta postavila temelje za kitajsko registriranje gospodinjestev. Vsak državljani, ki je prišel v novo gospodinjstvo, se je tam prijavil kot stalni rezident in je bil prijavljen samo v tem novem gospodinjstvu. V takih registrih so bili zabeleženi naslednji glavni podatki (Zhang & Wang, 1997, str. 87-89):

- stalno prebivališče;
- rojstva v gospodinjstvih;
- smrti v gospodinjstvih;
- priselitve;
- odselitve.

Poleg teh glavnih postavk je register vseboval skupaj 20 podatkov. Na teh temeljijo letna poročila prebivalstva ter izvajanja ustreznih politik, od prebivalstvenih do družbenih in ekonomskih v najširšem smislu. V ožjem smislu pa se nanašajo na konkretne raziskave, kot na primer zaloge hrane, število gradenj in ostalo.

Zato se je register gospodinjstev tudi tako dobro utrdil, saj so enote gospodinjstev v dobri korelaciji s prebivalstvenimi statistikami in značilnostmi. Predvsem pa predstavlja dober in kakovosten vir podatkov. Register gospodinjstev in njegove zgoraj našteje temeljne kategorije se neprestano spreminjajo, odvisno pač od fluktuacije ljudi in naraščanja ter upadanja števila oseb, to je rojstev in smrti v posameznih gospodinjstvih. Tudi zato so letna prebivalstvena poročila dobra podlaga in primerjava za popise.

2.1.2 Letna poročila kitajskega prebivalstva

Letna poročila prebivalstvenih statistik temeljijo na podatkih iz registra gospodinjstev. Načeloma bi moral imeti vsak državljan oziroma stalni rezident Kitajske prijavljeno stalno prebivališče. A kljub temu se včasih to ne zgodi, in zato obstajajo izjeme kot v sledečih primerih (Zhang & Wang, 1997, str. 89-91):

- nekateri so imeli začasno prebivališče, ker sploh nikoli niso imeli stalnega prebivališča;
- nekateri so živeli v daljši odsotnosti v začasnih prebivališčih in ne v prijavljenih stalnih prebivališčih;
- zaradi migracij s podeželij v mesta so ljudje odjavljali stalno prebivališče in poskusili prijaviti začasno, a slednje ni bilo možno zaradi neurejenih vseh potrebnih dokumentacij, ter na koncu koncev niso imeli ne prve in ne druge;
- nekatera gospodinjstva sploh nikoli niso bila zajeta v register gospodinjstev.

2.1.3 Modernizacija popisa gospodinjstev

Kakovost podatkov o registrih gospodinjstev je močno zaznamoval računalniški sistem, razvit leta 1992, ki je obdelal masovne podatke o stalnih rezidentih, ki so bili močno povezani s popisi gospodinjstev. Ta sistem je pripomogel k notranjim reformam gospodarstva, boljšim prebivalstvenim statistikam, računalniški obdelavi podatkov ter zmanjševanju časa procesiranja podatkov in storitev. Predvsem pa je bil potreben zaradi odpiranja Kitajske svetu na začetku 1990. let ter gradnje socialističnega tržnega gospodarstva. Izboljšani računalniški sistem za spremljavo registra gospodinjstev je omogočil nove raziskave in tehnologije. Vpeljan je bil v vsaka mesta ter z njimi povezane policijske postaje. Torej je močno izboljšal delovanje in organizacijo policijskih uprav, ker je zagotovil identifikacijo določenih oseb direktno iz registra.

Vsaka sprememba naslova gospodinjstva, prijava ali odjava in osebni podatki rezidentov se tudi danes opravljajo na teh lokalnih policijskih postajah, ki skrbijo za vzdrževanje sistema registra gospodinjstev in podatkov o njenih članih, torej rezidentih. Zaradi tega je bila posledično izboljšana komunikacija med raznimi uradi in oddelki posameznih državnih institucij, ki je bila še kako potrebna zaradi politik razvoja demografskih dejavnikov, razvoja gospodarstva in infrastrukture na začetku 1990. let. Stremljenje k vedno večji kakovosti samih podatkov je učinkovalo kot dobra vzpodbuda za izboljšave k vsakemu naslednjemu popisu (Sun, 1997, str. 7-12):

- uvajanje večjega števila vprašanj, ki se neposredno tičejo popisov in demografskih kategorij;
- preglednejši vprašalnik;
- referenčni čas popisa bi se lahko spremenil, saj je julij mesec deževnega obdobja in monsuni ter je fluktuacija in angažiranost ljudi za pomembnejše zadeve večja ob tem času, kar posledično pomeni, da za popis zmanjka motivov in časa;
- inovativnejši tehnični pristopi in oprema pri zbiranju podatkov, njihovem obdelovanju in prikazovanju;
- definirati ustrezno zakonodajo;
- povzemati dobre prakse in izkušnje iz drugih mednarodnih popisov;
- določiti in uporabljati splošne mednarodne klasifikacije za posamezne demografske kategorije.

2.2 Okoliščine za vzpostavitev nove prebivalstvene politike

Osnova kitajskega nacionalnega delovanja je bilo socialistično plansko gospodarstvo, ki je za osnovo vzelo nacionalni plan. Ta je vseboval tudi plan razvoja prebivalstva. Zato je prebivalstvena politika ena izmed kontrol planiranja razvoja in rasti prebivalstva. Poanta slednje je bila za Kitajsko v tem, da je država hotela omejiti pretirano rast prebivalstva. To bi dosegla z zmanjšano stopnjo rasti naravnega prirastka ali pa z nacionalnim načrtom o neki zgornji meji absolutnega števila prebivalstva.

2.3 Oblikovanje prebivalstvene politike

Zametki prebivalstvene politike so se začeli z ustanovitvijo LRK 1949. leta. Politika je potekala v 4 fazah (Zheng & Jian, 1981, str. 55-67):

1. faza od 1949. do 1952. leta. To je bilo povojno obdobje in Kitajska se je takrat ubadala bolj kot s prebivalstveno politiko z gospodarskim stanjem po vojni. Zato neke planirane,

načrtne strategije še ni bilo na obzoru. V tem obdobju so sicer obstajale spodbude s strani kitajske vlade, kot na primer:

- posebna nakazila državnim delavcem za vsakega rojenega otroka;
- prepoved sterilizacije in splava.

To sta bili direktni spodbudi za ohranitev stopnje natalitete v 1. fazi prebivalstvene politike Kitajske. Ob takih spodbudah pa so se že kazali zametki visokih stopenj natalitete okrog 36 in 37 ‰ v letih od 1949 do 1952, kar je bilo izjemno veliko.

2. faza od 1953. do 1965. leta. 1953. leta je bil uveden prvi petletni gospodarski in družbeni nacionalni načrt, ki ga je začela uvajati Kitajska. Z njim je poskušala zaježiti vse bolj očitno problematiko rasti prebivalstva. Pojavila so se že prva razmišljanja o načrtovanih rojstvih. Prvih pet let 2. faze prebivalstvene politike so prevladovale enake tendence kot v 1. fazi.

Značilnosti 2. faze so:

- visoka rodnost;
- drastičen padec smrtnosti;
- povečanje stopnje naravnega prirastka.

Stopnja naravnega prirastka se je v teh petih letih gibala med 20,3 in 24,8 ‰. Večji obseg prebivalstva je že pritiskal na potrebe po stanovanjih, zdravstveno oskrbo, izobraževanje ter splošni življenjski standard. Zato je Državni svet naložil zdravstveni službi, naj izobražujejo ljudi na področju kontracepcije, sam pa se je posvetil zakonu, ki naj bi omilil restrikcije glede splavov. Na pobudo žensk je bil 1954. leta organiziran forum o nadzorovanju rojstev, 1955. leta pa so začeli s proizvodnjo kontracepcijskih sredstev in spreminjanja zakona o splavih.

1958. leta se je uveljavila levičarska prebivalstvena teorija, ki je zopet začela spodbujati naravni prirastek, saj je zagovarjala 2 osnovni ideji (Zheng & Jian, 1981, str. 61-62):

- več ko naj bi bilo ljudi, bolje naj bi bilo. V skladu s komunistično ideologijo je poskušala ljudi prepričati, da bo številnejši narod bolje in prej dosegel komunistični ideal in zagotovil pogoje za razcvet socialističnega gospodarstva ob večji celotni proizvodnji;
- kdor je zagotavljal kontrolo rojstev, so ga označili za pripadnika Malthusove teorije, ki je bila še posebej v socialistični Kitajski močno osovražena, ker je predstavnik te teorije Malthus izhajal iz nujnosti razredne družbe – torej neenakosti, v kateri morajo revni živeti na ravni minimalnih življenjskih potrebščin. Na splošno je imel o človeku

negativno mnenje, namreč, da je len in nedelaven, ter prav tako negativen odnos in mnenje o delavskem razredu. Zato je bil vsak poskus širjenja teorij o kontroli rojstev hitro zatrt in vsak poskus njenih zagovornikov tarča nezaželenih kritik.

Pod to levičarsko teorijo se je prav tako nadaljevala podeželska pomoč v žitu, ki so ga delili po številu prebivalcev. V mestih so delili stanovanja in finančna nadomestila revnejšim delavcem z več otroki.

Ponovno je bil leta 1962 dosežen dekret o kontroli rojstev s pomočjo promocije izobraževanja in metodah kontrole in načrtovanja družin ter uporabe kontracepcije in kirurške sterilizacije. 1964. in 1965. leta je Kitajska uvedla agencije za planiranje rojstev v vsako provinco, regijo in mesto, da bi končno zajezila vse bolj grozeči problem.

3. faza od 1966. do 1971. leta. Vladne agencije zaradi medsebojne nepovezanosti niso opravile svojega dela. Bile so preveč razpršene po celotni Kitajski in komunikacija med njimi ni delovala. To obdobje je bilo zaznamovano z največjim povprečnim neto letnim prirastom. Kot posledica temu so resursi postajali vse večji problem, še posebej zato, ker je bila površina obdelovalne zemlje na prebivalca zelo nizka, in sicer 0,18 hektarja na prebivalca še 1949. leta. Do 1970. leta pa je ta številka še zdrsnila na dobrih 0,12 hektarja na prebivalca. Zaradi tega je bila posledično zelo majhna stopnja rasti pridelave žita. Ta je tega leta znašala 294,5 kg na prebivalca v celem letu.

Posledice vseh dejstev te faze so bile izjemne (Zheng & Jian, 1981, str. 64-65):

- pomanjkanje žita (s tem se je slabšal življenjski standard);
- pomanjkanje življenjskega prostora (čeprav se je infrastruktura izboljševala z novogradnjami);
- pomanjkanje delovnih mest (ob značilni mladi strukturi prebivalstva in vsakoletnem vstopu masovnega števila mladih v prvo leto zaposlovanja je bil problem še posebno pereč. Zaradi masovnega števila se je znižal narodni dohodek na prebivalca, s tem pa tudi zmanjšanje rezerv za nove investicije in odpiranje delovnih mest);
- pomanjkanje izobraževalnih institucij (šole za osnovno izobrazbo niso mogle sprejeti navala novih otrok, ker so bile novogradnje preprosto prepočasne. Zaradi tega dejstva je kitajska mladina postajala relativno vse manj izobražena in nepismena, kar je še dodatno spodbudilo probleme zaposlovanja pri že tako ali tako omejenem številu delovnih mest).

4. faza od 1971. leta naprej. V zgodnjih 1970. letih Kitajska ni tako strogo propagirala načrtovanja družin, zato je povprečna starost ob rojstvu otrok padla, in to je bil poseben pojav za Kitajsko. To pomeni, da je bila značilna koncentracija rojevanj ob povprečni starosti žensk ob prvem rojstvu. Ker je bilo gospodarstvo zaradi vseh omenjenih

problemov na robu zloma, so se oblasti znova zganile, tako da so se bolj posvetile proizvodnji na eni strani in oživljanju boljšega standarda celotnega prebivalstva na drugi.

1973. leta pa se je popolna pozornost spet obrnila na kontrolo družin in rojstev. Prvič tega leta so bili cilji in strategije o znižanju stopnje rasti naravnega prirastka uradno sprejete v nacionalno plansko gospodarstvo, strategije so bile potem predstavljene na mednarodnih konferencah. Poleg tega so iz preteklih slabih izkušenj 1974. leta zadevo vzeli bolj resno, in to s tem, da so načrtovanje družin prenesli v ustavo leta 1978.

Resnost motivov v tej fazi pojasnjuje dejstvo, da so kontracepcijska sredstva brezplačno delili med ljudstvo. Vse je obetalo pozitivne premike. 1980. leta je postala to strateška naloga, kot jo je na petem Nacionalnem kongresu označil podpredsednik Yao Yilin. Prav tako je bila leto kasneje ustanovljena Državna komisija za načrtovanje družin kot štabna pomoč pri implementaciji v prebivalstveni politiki za omejevanje rasti prebivalstva – torej restriktivni politiki. Tokrat je bil tak način bolj uspešen, saj so bolj komunicirali z javnostjo in jo povabili na pogovore, da bi tudi ljudstvo predstavilo svoje mišljenje, dileme in zadrege ter nasvete, kako bi še izboljšali sistem načrtovanja družin in rojstev. Poleg tega je na tak način Kitajska spremljala procese in revidirala dosežene rezultate povsem brez nasilja ter brez nasilnih prijemov, kot na primer v Romuniji, kjer so uvedli ginekološko policijo (Greenhalgh & Winckler, 2005, str. 13).

Ključni ciljni elementi take prebivalstvene politike so bili konec 1970. let:

- zaježiti stopnjo rodnosti;
- znižati stopnjo smrtnosti;
- izboljšati zdravstvene storitve;
- spodbujati poznejše poroke;
- povečati skrb za matere in otroke pri rojstvu;
- povečati obseg proizvodnje.

To obdobje, od 1972. do 1980. leta, je bilo po letu 1949 prvo obdobje, ki je prineslo bistveno znižanje stopnje neto letnega prirasta prebivalstva, kar pomeni, da je prebivalstvena politika s kontrolo načrtovanja družin dobro uspevala. To lepo pokažejo tudi podatki iz Tabele 2. Leta 1972 je bilo po letnih poročilih 867 milijonov Kitajcev, leto kasneje pa že 888 milijonov, kar znaša dobrih 20 milijonov prirastka. Če pa pogledamo zadnji dve proučevani leti v Tabeli 2, vidimo v letu 1979 971 milijonov ljudi, 1980. leta pa 983 milijonov ljudi. Posledično je razviden učinek pritiska prebivalstvene politike v tem obdobju zaradi izjemnega povečanja prebivalstva.

Povečanje absolutnega prirastka se je skoraj razpolovilo zaradi boljše ozaveščenosti ljudi pred posledicami, ki so izhajale iz 3. faze kitajske skupne gospodarske in socialne politike.

Absolutna prirast je znašala samo 11,63 milijonov ljudi. Tak trend upadanja absolutnega prirastka Kitajcev po letih je lepše viden v Sliki 6, ki kaže absolutno rast kitajskega prebivalstva. Tu je razvidna rast prebivalstva po padajoči stopnji naravnega prirastka Kitajske, saj so absolutni razmiki povečanja iz leta v leto manjši.

Tabela 2: Rast kitajskega prebivalstva in stopenj natalitete, mortalitete in naravnega prirastka v obdobju 1972–1980

Leto	Število prebivalcev (v mio)	Stopnja natalitete (v ‰)	Stopnja mortalitete (v ‰)	Stopnja naravnega prirastka (v ‰)	Absolutna prirast (v mio)
1972	867,27	29,9	7,7	22,3	19,48
1973	887,61	28,1	7,1	21,0	20,34
1974	904,09	25,0	7,4	17,6	16,48
1975	919,70	23,1	7,3	15,8	15,61
1976	932,67	20,0	7,3	12,7	12,97
1977	945,24	19,0	6,9	12,1	15,57
1978	958,09	18,3	6,3	12,0	12,85
1979	970,92	17,9	6,2	11,7	12,83
1980	982,55	17,9	5,9	12,0	11,63

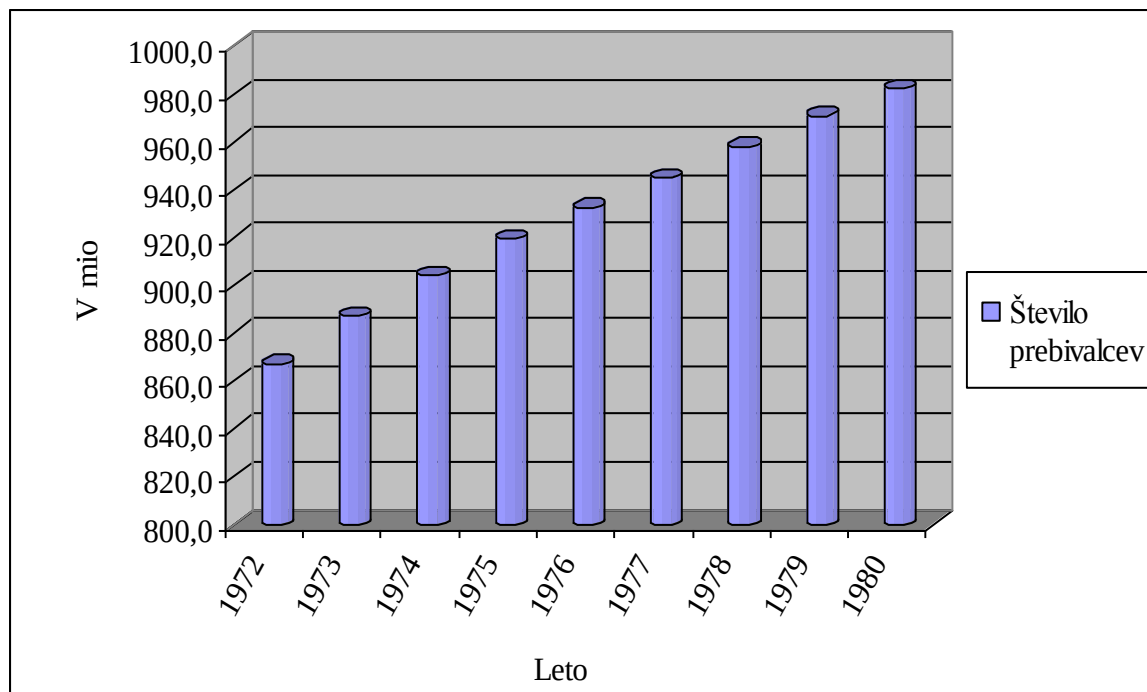
Vir: L. Zheng in S. Jian, China's population: problems and prospects, 1981, str. 68.

4. faza prebivalstvene politike ni prinesla samo učinkovitih ukrepov in rezultatov, temveč tudi nove pojme, ki so zaznamovali način izvajanja prebivalstvenih politik. Najbolj in najhitreje so se na vladni odziv za prebivalstveno politiko s sloganom »Pozno, z velikim odlogom, in malo« 1973. leta odzvale Kitajke v mestnih področjih, zato so imele otroke večinoma med svojim 20–29. letom starosti. To sta dve glavni značilnosti tako imenovane tranzicije rodnosti na Kitajskem – torej padanje rodnosti in koncentracija redov rojstev v svojem že omenjenem rodnem obdobju. Od takrat se je začel nekoliko intenzivnejši načrt o ponovni zaježitvi stopnje rodnosti kitajskega prebivalstva. Uveljavilo se je namreč novo načelo prebivalstvene politike načrtovanja družin: »Pozno, z dolgim intervalom, in malo« (Zheng & Jian, 1981, str. 69).

Na tem mestu so pod pojmom »pozno« bile mišljene pozne poroke, ki so bile glavni motiv za rojstvo otrok. Z njimi bi odložili čas rojstev in s tem prispevali k njihovemu manjšemu številu. Poleg tega bi pripomogli tudi veliki časovni razmiki med rojstvi otrok, saj je znano, da s starostjo narašča tudi sterilnost staršev. Ta motiv je mišljen pod pojmom »z dolgim intervalom«. Tako naj bi ta interval med 1. in 2. redom rojstva znašal od 4 do 5 let. Glavna težnja prebivalstvene politike je bila predvsem imeti manj otrok, zato naj bi beseda

»malo« pomenila v povprečju ne več kot dva otroka v družini (Feeney & Feng, 1993, 61-64).

Slika 6: Rast kitajskega prebivalstva v obdobju 1972–1980 (v mio)

Vir: L. Zheng in S. Jian, *China's population: problems and prospects*, 1981, str. 68.

Po podatkih iz literature je TSR padla iz 4,2 otroka na Kitajko v rodni dobi leta 1974 na 2,3 leta 1980 na državnem nivoju. Od tega pa je samo na podeželju padla iz vrednosti 4,6 na 2,5 v omenjenih letih. Torej je konkretnjša prebivalstvena politika s tem novim sloganom prinesla tudi boljše rezultate. V mestnih področjih je bila TSR še nižja, saj je padla iz prejšnjih dveh otrok na Kitajko v rodni dobi leta 1974 na 1,15 leta 1980. Za meščanske Kitajke je bila to velika pohvala, saj to dejansko pomeni, da je precejšen delež teh Kitajk imel samo enega otroka v družini, medtem ko so na podeželju ženske v povprečju rojevale po dva ali tri otroke.

Kljub temu oblastniki s splošnim stanjem v LRK niso bili zadovoljni. Trend zmanjševanja stopnje rodnosti je bil sicer uspešno izveden z novim načelom prebivalstvene politike, vendar pa je bil obseg kitajskega prebivalstva zelo velik in s tem tudi število novih rojstev. Skupni obseg prebivalstva je leta 1980 znašal že dobrih 980 milijonov ljudi. Zato je bilo z novo prebivalstveno politiko treba nadaljevati in še okrepiti. Iz tega razloga so jeseni leta 1980 uveljavili novo načelo prebivalstvene politike načrtovanja družin. In sicer se je tako načelo glasilo »1 družina, 1 otrok«. Tistim družinam, ki bi imele zaradi tega težave, na primer zaradi pomanjkanja delovne sile na podeželju, pa bi lahko imele tudi drugega. Šli so

celo tako daleč, da so leta 1982 v ustavo napisali člen o nadzorovanju družin, in sicer vse z namenom, da bi rast obsega prebivalstva sledila petletnimi gospodarskimi in socialnimi razvojnimi načrti Kitajske ter sovpadala z njihovimi težnjami (Lin & Liu, 1997, str. 111).

Taka prebivalstvena politika je bila veliko bolj uspešna v mestih kot na podeželju. V slednjem so ljudje imeli v povprečju več otrok tudi zaradi potrebne delovne sile. Ob proizvodnji žita in ostalih dobrin so potrebovali pridne delovne roke, da so pospravili žito in obrali riž. Hitreje, ko so to opravili, hitreje so dobili zaslužek. Zato so bili ljudje na podeželju zelo proti agresivnim omejitvam, ki jih je prinašala prebivalstvena politika z načelom »Pozno, z velikimi zamiki, in malo« ter tudi kasneje z novim načelom »1 družina, 1 otrok«. Oblast je to dobro vedela, zato je leta 1984 nekoliko omilila svoje zahteve pri 2. redu rojstev v podeželskih družinah. Tako da stvari niso bile tako črnobeke po letu 1980, temveč so sovpadale glede na petletne gospodarske in socialne razvojne načrte. Po nekaterih predvidevanjih iz 1980. let naj bi bilo leta 2010 okrog 1.400.000.000 prebivalcev. Danes vemo, da so se jim ta pričakovanja skoraj uresničila. Centralna vlada je sklicevala pri tako pomembnem vprašanju, kot je bilo načrtovanje družin, letno narodno skupščino. Skozi nekajletno proučevanje razmer pri problematiki načrtovanja družin v taki ali drugačni obliki so dobili ogromno izkušenj in znanja, ki so jim pomagali pri neprestanem izboljševanju sistema prebivalstvene politike. Na podlagi tega so želeli stabilizirati in utrditi tako prebivalstveno politiko. S tem bi na dolgi rok še naprej učinkovito zniževali stopnje rodnosti ter stopnjo rasti prebivalstva v prihodnje. To jim je približno tudi uspelo, saj rezultati govorijo zase. Totalna stopnja rodnosti je dosegla vrednost 2 leta 1992, kar pomeni, da je prišla ravno na samoobnovitveno stopnjo, pri kateri obseg prebivalstva ne bi več rasel, padal pa tudi ne. Torej bi enostavno povedano dva otroka ravno nadomestila oba starša. Nekoliko bolj bi morali popraviti tisto na podeželju, ki je kvarila celotno sliko. Vendar so bili tudi na tem področju že vidni rezultati, tako da je razlika med stopnjama rodnosti v mestih in na podeželju pričela padati.

Tabela 3: Spremenjena intenziteta rodnosti v različnih obdobjih delovanja kitajske prebivalstvene politike

	Začetno obdobje prebivalstvene politike izvajanja načrtovanja družin	Obdobje prebivalstvene politike načela »Pozno, z velikimi zamiki, in malo«	Obdobje prebivalstvene politike načela enootroških družin do stabilnosti prebivalstvene politike
Obdobje	1959–1973	1974–1979	1980–1992
TSR	6,4–4,5	4,2–2,7	2,3–2,0
Povprečna letna stopnja padanja TSR	2,2	8,5	1,2

Vir: F. Lin in J. Liu, *China's Fertility Transition and the Prospect of Population Situation*, 1997, str. 113.

V Tabeli 3 so strnjene vse oblike načinov izvajanja prebivalstvene politike skozi različna obdobja in gibanje totalne stopnje rodnosti, ki je prikazovala učinkovitost izvajanja ukrepov posameznih prebivalstvenih politik. Iz nje je razvidno, da je prebivalstvena politika ob koncu 1980. leta dosegla najvišjo stopnjo povprečne letne stopnje upadanja rodnosti. Na eni strani je socialistična modernizacija s svojo miselnostjo, na drugi strani pa je bil učinek masovnega prebivalstva, ki sta z vzajemnim učinkom znižala povprečno letno stopnjo upadanja TSR na vrednost 2.

2.4 Ovire oblikovanja prebivalstvene politike

Kot sem omenil že prej, se je vlada bala politike, ki je globlje posegala v človekove pravice in družinsko življenje. Vedeli so, da bodo prebivalci tako vrsto politike z enim samim otrokom težko sprejeli, zato je bilo treba najprej spremeniti mišljenje ljudi glede tega, da se mora na vsak način rod nadaljevati prek moških potomcev. Vsaj v fevdalni patriarhalni družbi je prevladovala miselnost, da se mora na vsak način nadaljevati rod, in to prek sinov, da nadaljujejo tradicijo in obdržijo priimek. Seveda danes znanost dokazuje, da so vsi potomci prenašalci genov tako očeta kot matere in da tudi hčere nadaljujejo potomstvo.

Revnejši deli Kitajske so se bali teh ukrepov tudi zato, ker je prevladovalo mnenje, da bo v bodoče država zahtevala na vsak način, da ima sleherna kitajska družina le po enega otroka brez kakršnih koli izjem (Greenhalgh, 2008, str. 30-32). V revnejših predelih, kot so gorati deli in odročni kraji, kar je predvsem veljalo za revnejše zahodne in severne province ter notranjost Kitajske, so še vedno potrebovali delovno silo, ker so bili pretežno odvisni od nje in jim seveda ni bilo vseeno, koliko otrok naj imajo. Vlada je s tem ukrepom skušala doseči svoj primarni cilj, da bi ob prelomu stoletja dosegla 1.200.000.000 ljudi brez obvezne politike, da bi prav vsaka družina morala imeti enega otroka, ker je dovoljevala tudi izjeme (Zheng & Jian, 1981, str. 74).

Tudi pomisleki o staranju prebivalstva niso bili tuji. Vendar so bili hitro opuščeni, saj je bilo število ljudi dobra osnova, da se to ne bi zgodilo do preloma v 21. stoletje. Nadalje, če bi se trend rasti prebivalstva obrnil in bi se obseg v prihodnosti začel zmanjševati zaradi ukrepa enega otroka na družino, bi lahko kadar koli preklicali tak ukrep in bojazni ne bi bilo več.

Prav tako so bili opuščeni pomisleki, da če bi nadaljevali s tako politiko tričlanskih družin, bi nekoč začelo zmanjševati delovne sile. Seveda je bila taka bojazen še najmanj realna, saj razvoj industrije še ni bil tako intenziven, da bi bila potrebna bolj kakovostna delovna sila, ki bi silila delavce ali bodoče ljudi s podeželja v migracije v mestna središča ter s tem zmanjševala število ljudi na podeželju.

2.5 Vzroki za hitro rast prebivalstva po letu 1949 in poskus omejitve

Vzrokov za hitro rast prebivalstva je bilo več (Zheng & Jian, 1981, str 16-18):

- slaba gospodarska razvitost (rast prebivalstva je pogojena s stopnjo razvitosti proizvodnje dobrin oziroma posledično s stopnjo razvitosti delovne sile. Predvsem ročna delovna sila se je z delno mehanizacijo izboljšala, sicer pa ostaja še vedno predvsem ročna. Na podeželju Kitajske so znašali stroški vzgajanja otrok okrog 25 % tistih v razvitih državah. Poleg tega imajo širše družine tudi več delavcev, ki posledično ustvarjajo več prihodkov oziroma enostavno rečeno, pridelajo več);
- tradicionalna mentaliteta (prevladovala je miselnost, da se mora na vsak način nadaljevati rod. Zato je bilo zaželeno moško potomstvo z glavnim vodilom tedanje družbe: več sinov, večja blaginja. Če ni bilo otrok v družini, oziroma če jih je bilo malo, potem so bile take družine predmet prezira);
- prebivalstvene teorije in politike (prisoten je bil vpliv sovjetskega socialističnega nazora in idej). Kontinuirana rast prebivalstva naj bi bilo glavno socialistično vodilo o močnem gospodarstvu z močno proizvodnjo in s tem posledično močnim razvojem gospodarstva. Pobude o načrtovanju rojstev so bile načrtovane že v 1950. letih, a so bile zatrte pod sovjetskimi vplivi. Šele v 1970. letih, ko je problem obsega prebivalstva postajal vse bolj očiten, so oblasti dosegle znižanje stopnje naravnega prirastka na vseh lokalnih in regionalnih ravneh. Plansko gospodarstvo bi moralo že prej prepoznati in vtakati tudi načrtovanje reprodukcije prebivalstva v svojo politiko, da ne bi danes imelo takega obsega.

Za omejitev rasti prebivalstva pa se je nakazovalo več rešitev. Avtorji si sicer glede njih niso bili enotni. Treba bi bilo ustvariti tako prebivalstveno politiko, ki bi zajela vse meritve vseh dejavnikov, ki vplivajo na razcvet kitajskega prebivalstva. Zagotovo je bil eden izmed njih razvoj proizvodnih dejavnikov po zmagoviti revoluciji. S tem je mišljena večja kakovost in kvantiteta delovne sile, ki je delala več ter tako ustvarila več osnovnih virov, kot so hrana in ostali proizvodni dejavniki. Posledično se je s tem izboljšal življenjski standard (Boserup, 1965, str. 12-14).

Kasneje je tehnološki razvoj izboljšal tehnično opremo in uvedel mehanizacijo s stroji, ki so počasi začeli nadomeščati delovno silo. Vendar pa je bila za upravljanje strojev potrebna bolj izobražena delovna sila. Naporji so bili bolj usmerjeni v kakovost delovne sile s pomočjo modernizacije. Namreč, glavna miselnost socialističnega sistema je bilo stalno večanje obsega narodne proizvodnje, izboljšanje njene kakovosti in posledično produktivnosti. Vse to pa bi lahko zagotavljala le obsežna delovna sila, ki naj bi bila po komunističnem mišljenju glavno gonilo socialističnega delovanja (Bryant, 2007, str. 105).

Kitajska uvaja petletne načrte gospodarskega planiranja in posledično znotraj tega tudi reprodukcije prebivalstva, ker je odkrila bistveno povezavo med obsegom prebivalstva in skupne progresivne gospodarske proizvodnje, ki je značilna za socialistična gospodarstva. Kitajska torej z omejevanjem in načrtovanjem rojstev vpliva na skupno gospodarsko proizvodnjo in razvoj. BDP je poganjala predvsem obsežna ročna delovna sila.

Do konca 20. stoletja je bil cilj kitajske vlade zajeziiti obseg prebivalstva na prej omenjeno mejo. To so si prizadevali tudi s prebivalstveno politiko, ki se je zavzemala, da bi vsaka kitajska družina imela le po enega otroka, dva v izjemnih primerih, medtem ko naj trije ne bi prišli več v poštev. S petletnimi gospodarskimi in socialnimi razvojnimi načrti so začeli v 1970. letih in so jih integrirali v državni gospodarski načrt. Na ta način se kaže tudi nuja in posledično skrb, ki so jo Kitajci namenili za omejevanje posledic prevelike rasti prebivalstva. Poleg tega pa je to predstavljalo dobro osnovo za kasnejše popravke. Ti gospodarski načrti kažejo, kako razvito so imeli Kitajci prebivalstveno politiko v socialističnem sistemu in kako je bila ključnega pomena za BDP na prebivalca same države. Povezana je bila z glavnimi ekonomskimi kazalci, npr. zaposlenosti ter inflacije, skupnega obsega BDP ter investicij. Industrijski in agrarni načrti so prepleteni s prebivalstveno politiko, ki se usmerja v omejitev obsega prebivalstva.

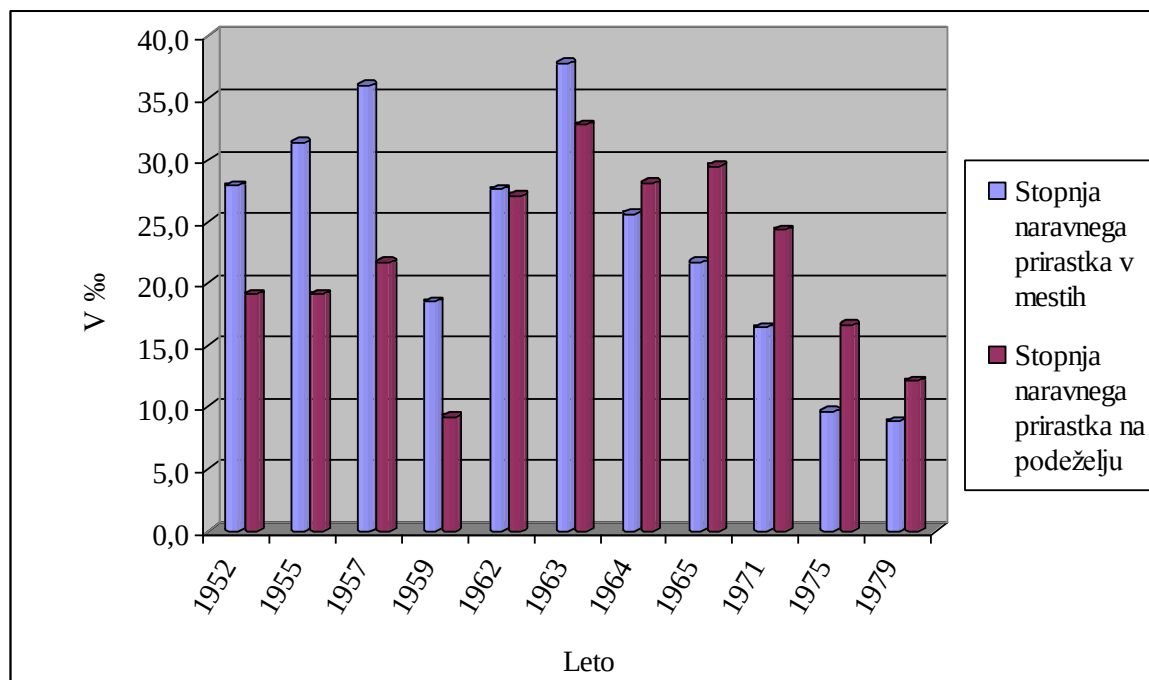
Da bi bila taka prebivalstvena politika uspešna, je morala država izobraziti ljudi in jim s propagiranjem uspešno predstaviti prednosti in slabosti tako primestnemu in mestnemu kot podeželskemu prebivalstvu. V pomoč doseganja učinkovitosti take prebivalstvene politike je vlada organizirala tudi ekonomske spodbude (Zheng & Jian, 1981, str. 22-23):

- denarno nadomestilo za prvih 10–14 let otrokovega življenja;
- daljši porodniški dopusti;
- prednosti pri zaposlovanju in dodelitvi stanovanj za tričlanske družine;
- dodelitev parcel na podeželju;
- pokojninski dodatki;
- domovi za ostarele.

Eden izmed vzrokov za hitro rast prebivalstva je dejstvo, da je imela Kitajska v 1950. letih izrazito mlado prebivalstvo. Zaradi strukture mladega prebivalstva je bilo 50 % potencialno zmožnih za delo oziroma so se nahajali v starostnem razredu od 15 do 65 let starosti. V starostnem razredu nad 65 let pa se je nahajalo 4,8 % prebivalstva. Mlada struktura prebivalstva odločilno vpliva na prirast. Ocenjeno je, da če bi ob omenjeni strukturi, ki jo je Kitajska imela konec 1980. let, z 38,6 % deleža mladih do 15 let in bi vsaka ženska v rodni dobi rodila od 1 do 1,5 otroka, bi bila stopnja rasti prebivalstva še vedno pozitivna vsaj 20 let, preden bi se nato naravni prirastek obrnil v negativno smer. Naslednji vzrok je način življenja Kitajcev. Z industrijsko revolucijo so se ljudje odseljevali v mesta za delom in boljšim življenjem in pod takimi pogoji se je kitajsko

prebivalstvo od 1949. leta naprej začelo spreminjati, predvsem kar se tiče podeželskega in mestnega prebivalstva. Delež mestnega prebivalstva Kitajske je od 11,2 % leta 1950 narasel na samo 13,2 % celotnega prebivalstva Kitajske leta 1979. Konec prvega petletnega plana 1957. leta je bil ta delež sicer vmes večji. Na primer, 15,4 % leta 1960 je bil največji in je znašal 19,8 % vsega prebivalstva Kitajske (Zheng & Jian, 1981, str. 42).

Slika 7: Primerjava stopenj naravnega prirastka mestnega in podeželskega prebivalstva Kitajske v izbranih letih 1952–1979 (v ‰)

Vir: L. Zheng in S. Jian, *China's population: problems and prospects*, 1981, str. 46.

Toda gospodarske zmožnosti, socialistična miselnost, socialistično gospodarstvo ter hitrejši padec rasti mestnega prebivalstva so onemogočili, da bi se delež mestnega prebivalstva povečeval hitreje, kot je bilo pričakovati. Svoje je opravil že tako ali tako velik delež podeželskega prebivalstva, ki je po tradiciji v povprečju slabše načrtoval rojstva.

Treba pa je upoštevati še eno dejstvo. Kot sem omenil že prej, je na Kitajskem prevladovala zelo neporocionalna porazdelitev prebivalstva. Taka je bila predvsem zaradi razgibanosti naravnega površja (gore, visokogorske planote), malo orne površine, težak dostop ter neporocionalna izraba tal in surovin, kar je imelo vpliv na mnoge demografske kategorije.

2.6 Posledice demografskega razvoja v drugi polovici 20. stoletja

Z naraščanjem obsega kitajskega prebivalstva so se vzporedno pojavljali tudi problemi, ki so imeli velike posledice na glavne gospodarske kazalce (Zheng & Jian, 1981, str. 89-91):

- nezaposlenost;
- slabe ekonomske rezerve;
- oslabljena potrošnja na prebivalca;
- oslABLjeno varčevanje in življenjski standard na prebivalca;
- izobraževanje;
- slaba kakovost prebivalstva nasploh.

2.6.1 Prevelika rast prebivalstva

Problem obsežnega prebivalstva se kaže tudi v slabi rasti potrošnje na prebivalca v tem, da javne institucije že tako ali tako preusmerjajo slabe rezerve raje v nove investicije in v izboljšavo zaposlenosti ter s tem na ta način usmerjajo manj sredstev v samo javno potrošnjo ter v javno izobraževanje in novogradnje, potrebne za osebno dobrobit ljudi. Tako je pri hitri rasti prebivalstva omejena tudi potrošnja na prebivalca.

2.6.2 Problem velike brezposelnosti prebivalstva

Kot rečeno je naraščanje kitajskega prebivalstva privedlo do obsežne nezaposlenosti ljudi. Že tako ali tako je bil visok odstotek kmetov, ki so bili mišljeni kot glavno gonilo za idejo o ljudski republiki, torej socialistični državi. Zaradi pritiskov možne obsežne delovne sile je bilo tudi nujno vzdrževanje že obstoječih delovnih mest. Še večji problem pa je bil odpiranje novih ob že tako obsežnih kapacitetah. S to težavo se je Kitajska borila z razvijanjem industrijskih panog, ki zahtevajo visoko stopnjo proizvodne delovne sile. Zato so se povezovala lastništva delavcev v skupnih podjetjih.

2.6.3 Neenakomerna porazdelitev kitajskega prebivalstva

Nekaj dejstev v zvezi s prebivalstvom in njegovo porazdelitvijo (Zheng & Jian, 1981, str. 95-98):

- prebivalstvo je porazdeljeno na redko naseljen zahodni, notranji in severni in gosto naseljen vzhodni del Kitajske;

- 22 provinc na vzhodu zavzema 41 % ozemlja Kitajske in 91,1 % vsega prebivalstva, zahodnih 7 provinc pa ekvivalentno obsega 59 % površine Kitajske in 8,9 % celotnega prebivalstva;
- ravnine in nižine so seveda gosteje poseljene kot gorati deli Kitajske. Treba je omeniti, da se skoraj ves Tibet, ki je najvišje gorovje na svetu, nahaja v Kitajski;
- zaradi naravnih razmer je prav tako gostejša poseljenost ob železnicah in velikih rekah ter drugih transportnih poteh, kjer je lažja mobilnost ljudi;
- ob deltah velikih rek in obalnem delu je začelo rasti precej nenormalno velikih velemest, ki jih je bilo v začetku relativno malo glede na celotno število mest. Po nekaterih študijah naj bi bilo leta 1949 približno 2000 mest. Drugje po Kitajski velemest ni bilo. Tipična kitajska velemesta leta 2010 z izjemnim obsegom prebivalcev, celo preko 10 milijonov, so na primer Šanghaj, Guangzhou, Tianjin, Peking, Chongqing in tako naprej.

Prebivalstvo se običajno nahaja v tistih predelih, kjer je mogoč lažji terenski dostop. Glede na to, da je Kitajska na zahodnem delu bolj gorata in vsebuje več višjih delov, ki so za življenje bolj neugodni kot nižji in ravninski vzhodni del, se je prebivalstvo koncentriralo na nižje ležečih vzhodnih delih in južnih delih države.

Prisotnost morja in širne delte velikih rek so nudile tudi ukvarjanje z ribolovom. Zaradi dostopnosti morja in trgovskih morskih poti so se začela razvijati velika пристanišča, ki so nudila izmenjavo trgovskega blaga. Posledično se je pričela prebujati tudi industrija, saj je imela ob pristaniščih največ potenciala za to. Enako se je dogajalo na transportnih poteh, kot so reke in železnice, zaradi prevoza trgovskega blaga v notranjost države. V drugi polovici 20. stoletja se je prebivalstvo zgoščevalo v priobalnih področjih, saj so rasla velemesta. Do konca 1970. let je prebivalstvo poraslo na zahodu po višji stopnji kot na vzhodu v vzhodnih provincah. Že tako ali tako so naravne okoliščine državi ponujale neenakomerno porazdelitev prebivalstva, kar pa je še pospeševala urbanizacija in razvoj velemest, kjer se je kopičilo predvsem mestno okolje z mestnim prebivalstvom.

2.6.3.1 Vzroki za neenakomerno porazdelitev prebivalstva

Vzroki so naravni, družbeni in ekonomski, ki se med seboj prepletajo in dopolnjujejo:

- naravne razmere in naravni viri;
- neproporcionalna razdelitev industrije in transporta;
- socialno-gospodarski vzroki in politični sistem.

Naravna bogastva nastajajo povsem iz danosti razmer v zemeljskem površju in jih je v neki regiji lahko več, v nekaterih regijah pa manj. Porazdeljenost naravnih virov in bogastev pa

privablja na svoje ozemlje ljudi, ki so jih pripravljeni izkoriščati v svoje namene. S tem se jim izboljšuje življenjski standard, ker so ljudje neposredno zaposleni v rudnikih ali podjetjih, ki so na kakršen koli način povezani s pridobivanjem teh surovin.

Na vzhodu Kitajske se je veliko hitreje in bolj intenzivno razvila znanost skupaj s tehnologijo, ker se je večji obseg prebivalstva hitreje izobraževal in imel boljše pogoje za razvoj. Iz istega vzroka je bil vzhodni del precej bolje izkoriščen s pridobivanjem naravnih bogastev, kot so rude in minerali. Posledica tega je zato tipičen neenakomeren razvoj prebivalstva in prav tako posledično celotnega gospodarstva. Z boljšo izrabo tal na zahodnem delu Kitajske se bo v prihodnosti povečal obseg prebivalstva tudi z odpiranjem delovnih mest, ki bodo privabljala predvsem podeželsko prebivalstvo iz ostalih regij. Prav tako je logično predvidevati, da bo večja intenziteta prebivalstva na zanje ugodnejših klimatskih pogojih. Značilni monsoni, deževja, gorovja in ostale prepreke fizično preprečujejo množično poselitev. Prav tako je za življenje potreben vir vode in toplo podnebje, ki ga je v Tibetu na veliki nadmorski višini zelo malo. Zato je množična poselitev na vzhodnem ravninskem delu ob rekah in drugih transportnih poteh povsem logična.

V štirih petletnih gospodarskih in socialnih načrtih gospodarskega razvoja z začetkom leta 1953 so ta problem poskušali reševati na način povečanja investicij v industrijo in transport v notranjost Kitajske ter v zahodni del, ker je bil vzhod že bolj razvit. Zahod pa je precej zaostajal za vzhodom. Tako je leta 1952 po nekaterih podatkih, leto pred omenjenimi strateškimi petletnimi načrti gospodarstva, znašal BDP vzhodnega dela Kitajske 75 %, zahodni del skupaj z notranjostjo pa 25 % skupnega BDP v tem letu. 1978. leta je bil ta delež še 59,3 % za vzhodni del ter 40,7 % za zahodni del z notranjostjo (Zheng & Jian, 1981, str. 104).

Kljub temu pa se industrija na splošno ni razvijala hitreje, kot bi se lahko, in to predvsem iz političnih in ideoloških razlogov. Industrija in transport sta se razvijala predvsem v srednje velikih mestih in vele mestih. Ker so se načrtno gradila mesta, so ta rasla v vele mesta brez omejitev, kljub temu, da niso imela optimalnih pogojev in resursov za rast. Na ta račun se druga, manjša mesta, ki so imela resurse, surovine, nafto za dober razvoj, pač niso razvila, ker so šle kapacitete v vele mesta, z njimi pa tudi ljudje.

Tudi to je vzrok neporocionalne delitve industrije, ki je še posploševala neporocionalno porazdelitveno gostoto prebivalstva. Iz tega vzroka se na podeželju ni razvijala raznolika industrija, temveč predvsem agrarno usmerjena v proizvodnjo osnovnih življenjskih dobrin, kot je žito. Zaradi fevdalizma so izkoriščanja kmetov vodila v migracije v druga območja. Poleg tega je bil v prvem petletnem gospodarskem in socialnem razvojnem načrtu uveden poskus načrtnih migracij iz bolj poseljenih predelov od 1953 do 1957 iz juga na sever Kitajske in iz vzhoda na zahod Kitajske. V pomoč

industrijskem razvoju so se selili tudi strokovnjaki v gradbeni dejavnost, kot so na primer tehnike gradenj in druga področja (Zheng & Jian, 1981, str. 105).

2.6.4 Slaba izobraženost kitajskega prebivalstva

Kakovost prebivalstva razumemo kot strukturo psihofizičnih in moralno-socioloških vrednot, ki vplivajo na vsakodnevni način življenja ljudi. Sestavljajo jo inteligenca, stopnja izobraženosti, človeški kapital, ki vključuje znanje, izkušnje, zdravje, fizično pripravljenost in drugo. So pogoj za uspešno delovanje človeka kot takega ter njegov vpliv na izvajanje v nekem okolju. Poleg kapitala je delo eden izmed glavnih proizvodnih dejavnikov in s tem temelj za gospodarski razvoj. Takoj po ustanovitvi LRK je bilo število ljudi veliko, človeški kapital pa šibek zaradi slabe izobraženosti ter nepismenosti. Zaradi slabe kakovosti izobraževanja je sledilo tudi pomanjkanje zavedanja ter skrbi do okolja (Meeks, 1982, str. 348). Enostavno povedano, če se med ljudi naseli kakšen virus, ki povzroči bolezen, ljudje oslabijo, s tem jim pade fizična pripravljenost, zato niso zmožni za delo ter v končni fazi ne proizvajajo. Gospodarski razvoj pa s tem oslabi. Enako je z večanjem deleža brezposelnih oseb na Kitajskem.

Zaradi slabe kakovosti prebivalstva Kitajci ob koncu 20. stoletja niso imeli razvitih konkretnih strokovnih znanj na različnih znanstvenih področjih, deloma tudi zaradi nerazvitih tehnologij. Želeli so predvsem zmanjšati primarni sektor, ki je potrošil preveč osnovnih naravnih virov, ter se bolj osredotočiti na znanost, računalništvo, programsko tehnologijo in družbeno kulturo. S tem so poskusili razviti močna podjetja, ki bi z odpiranjem na svetovne trge uspešno konkurirala tudi v terciarnem sektorju. Nekateri analitiki so poudarili, da bi za samo izboljšanje kakovosti prebivalstva morali biti učitelji za izvedbo kakovostnejšega šolanja in zmanjšanja nepismenosti bolje plačani in da bi se ta poklic lahko bolj cenil. Prav tako bi strokovnjaki lahko imeli večjo plačo in boljše pogoje pri svojem delu. Želeli so več infrastrukture, novih izobraževalnih institucij ter podjetij, ki bi pospeševala učenje pri delu (Shen, 1997, str. 366).

Za primer naj navedem, da je bila stopnja izobrazbe 1995. leta še vedno nizka. Delež nepismenih nad 15. letom starosti je dosegal 22,21 % ob popisu 1990. leta, kar je bilo še vedno nad svetovnim povprečjem. Prevladoval je občutek, da jim manjka pravih moralnih vrednot, kot so skromnost, pripravljenost deliti znanje in drugo. Skratka, skozi promocijo samih kulturnih vrednot naj bi se bistveno izboljšala kakovost prebivalstva in ustvarila podlaga na dolgi rok. Ob naraščanju obsega prebivalstva v 1960. letih je bil ta problem še bolj zaznan. Toda z omejevanjem obsega zaradi kontrole samih rojstev je na prelomu tisočletja Kitajska doživela gospodarski razcvet, saj je začela vlagati gospodarski kapital v investicije ter z boljšim izobraževalnim sistemom začela izboljševati kakovost

prebivalstva. Vpliv na gospodarski razvoj je bil očiten ter je prevladal nad omejenimi naravnimi viri.

2.6.5 Razvoj velikih mest

Zaradi vseh razlogov je stanje porazdelitve prebivalstva danes tako, kot je. Stopnja rasti prebivalstva je bila v tem času v nekaterih odročnih goratih delih, kot je na primer Tibet, nizka zaradi ostrih naravnih pogojev. Zanimivi izsledki izhajajo iz opazovanj rasti mest po prebivalstvu in njihovih gostot. Slednja so v tipičnih kitajskih velemestih v obdobju od 1949 do 1979, torej v tridesetih letih, nenormalno porasla. Primer takih treh velemest so (Zheng & Jian, 1981, str. 97):

- Peking – po prebivalstvu je zrasel za 3,14 krat na 509 preb./km²;
- Tientsin – po prebivalstvu je zrasel za 2,75 krat na 662 preb./km²;
- Šanghaj – po prebivalstvu je zrasel za 1,83 krat na 1952 preb./km².

Mestnega prebivalstva je bilo leta 1949 relativno malo v primerjavi s podeželskim. Zaradi kopičenja mestnega prebivalstva v manjših in večjih mestih so zgoraj posebej izpostavljena tri največja mesta Kitajske, kjer so ti podatki še bolj izraziti. Leta 1980 se je ta delež podeželskega prebivalstva pričel zaradi industrializacije in razvoja velikih mest zniževati in je padel na 80,64 % kljub vmesnemu 15 letnemu obdobju rahlega povečanja deleža podeželskega prebivalstva od leta 1965.

Zelo zanimivo je, da je prav od tega obdobja, se pravi od leta 1964 dalje do leta 1979, stopnja naravnega prirastka na podeželju prehitela stopnjo naravnega prirastka v mestih, kar je razvidno iz Slike 7, vendar se je kljub temu skupni delež mestnega prebivalstva v primerjavi s celotnim prebivalstvom povečal. Razlog za to tiči tudi v tem, da je bila v obdobju od 1952 do 1964 leta stopnja naravnega prirastka v mestih večja kot na podeželju, v povprečju za 8,4 promilnih točk, v naslednjem prelomnem obdobju, ko je situacija postala obrnjena, kot sem omenil prej, pa je ta razlika znašala le 5,7 promilnih točk, in to v korist stopenj naravnega prirastka na podeželju (Zheng & Jian, 1981, str. 46).

Za obdobje 1953–1979 je bil značilen trend rasti velikih in zelo velikih mest z več kot 1.000.000 prebivalci. Istočasno pa so se majhna mesta z do 300.000 prebivalci skrčila po številu vseh mest. Tako je leta 1979 vsebovalo 29 velemest Kitajske z nad milijonom prebivalci več kot polovico celotnega mestnega prebivalstva, kar pomeni, da so se ljudje začeli preseljevati v velika mesta, ki so rasla z mestnim prebivalstvom. Že tako velika mesta so postajala še večja. Posledice so se kazale v neenaki porazdelitvi prebivalstva po Kitajski, ki je slabo vplivala na celotni gospodarski razvoj.

2.7 Posebne značilnosti politike načrtovanja rojstev

Zaradi različne moči problemov, ki jih je tekom obdobja povzročal velik obseg prebivalstva, so se spreminjale tudi zahteve politike načrtovanja rojstev (Zheng & Jian, 1981, str. 69):

- za poznejše poroke Kitajska sicer ni postavljala omejitev starosti za prvo poroko, vendar pa so postavili nepisana pravila za tako starost na podeželju, in sicer 25 let za moške ter 23 let za ženske. Med mestnim prebivalstvom pa je bila ta meja starosti pri obeh spolih še leto višja. V povprečju je tako nastal petletni zamik iz 1950. let, ko so se poročali moški pri 20. in ženske pri 18. letih;
- uvedli so dodatno zahtevo, da poročeni pari čim bolj odlašajo z rojstvom prvega otroka, saj bi na ta način znižali stopnjo rodnosti, ker je znano, da s starostjo rodnost žensk pada;
- prav tako naj bi se podaljšali medporodni intervali. Na ta način bi se zmanjšalo število otrok in končni cilj naj bi bil v 1970. letih 2 otroka na družino.

Takrat niso zapisali nobenih pisanih konkretnih zakonov za omenjene ukrepe. Tudi na splošno vsega drastičnega, česar se je tikalo problematike prebivalstvene politike, niso upali konkretno zapisati, saj je bila to za kitajsko vlado zelo občutljiva tema in bi zagotovo naletela na odpor pri ljudeh. Zato je ostalo le zaupanje ljudi, pomoč, mobilizacija in propaganda, ki so podpirali smeje vladne načrte pri izvajanju prebivalstvene politike (Johnson, 1994, str. 503).

Kljub temu je bil leta 1980 na petem Narodnem kongresu izdan poziv, da naj imajo pari le po enega otroka, saj bi to hitreje prispevalo k izboljšanju gospodarstva in bi zaježili ali celo znižali stopnjo naravnega prirastka. S tem so želeli doseči cilj 1.200.000.000 ljudi na prelomu 21. stoletja. V prid temu ukrepu govorijo predvsem strahovi za prepočasno zmanjšanje rasti prebivalstva (Zheng & Jian, 1981, str. 38-45):

- velika masa ljudi (povzroča dejstvo, da tudi če bi uspešno znižali stopnjo natalitete, ostane absolutni prirast ljudi približno enak. Le težko bi se znižal, če ne bi bilo drastičnega upada stopnje natalitete, kar pa z ukrepi o dveh rojenih otrocih ni bilo pričakovati);
- mlado prebivalstvo (predstavlja dobro osnovo za nadaljnja rojstva).

S takimi ukrepi so šli še dlje. In sicer, da bi preprečili rojstvo tretjega otroka. Da bi Kitajci lažje sprejeli tako politiko, bi bili pari z enim otrokom deležni določenih spodbud, kot so nagrade, prednostne obravnave pri vpisih v vrtce in šole, iskanje zaposlitve in dodelitev parcel na podeželju. S tem bi se posledično izboljšala tudi sama kakovost prebivalstva, saj

bi z manj otroki ti bili deležni boljše zdravstvene nege in daljšega izobraževanja. In to je postal glavni cilj kitajske prebivalstvene politike.

2.8 Kontrola rojstev in pozne poroke

Na stopnjo naravnega prirastka vpliva več demografskih kategorij. V prvi vrsti sta to stopnja natalitete in stopnja mortalitete. Prva je razmerje med številom živorojenih v nekem obdobju ter povprečnim številom prebivalstva v tem istem obdobju. Stopnja mortalitete pa je razmerje med številom umrlih v nekem obdobju ter povprečnim številom prebivalstva v tem istem obdobju. Poleg teh so za določeno prebivalstvo značilne tudi selitve prebivalstva ven iz določenega ozemlja ali v neko ozemlje. Vsaka priselitev nekega kontingenta prebivalstva povečuje že obstoječe število ljudi, vsaka odselitev iz nekega kontingenta prebivalstva pa zmanjšuje število ljudi tega prebivalstva. To sta spremenljivki toka, zato se nanašata vedno na obdobje. Selitve nastajajo v vsakem trenutku. Razlika med tema kategorijama je neto priselitev ali neto odselitev.

Kot je bilo rečeno, so bile razmere po letu 1949 zelo neugodne za omejitev rojstev in njihovo kontrolo nad rastjo celotnega kitajskega prebivalstva. Šele v 1970. letih je uspelo to rast drastično znižati z agresivno propagando že znanih ukrepov omejevanja rojstev, prebivalstveno politiko tričlanskih družin (starša z enim otrokom) ter poznejšimi porokami, ki so posledično povečevali starost mater ob prvem rojenem otroku in z upadom rodnosti v kasnejših rodni letih teh mater tudi s podaljševanjem intervalov rojstev med otroki tega reda (Hesketh, Lu & Xing, 2005, str. 1171).

Kitajci so načrtovanje družin v 1970. letih vzeli resno, saj se je iz leta v leto povečeval delež ljudi, ki so uporabljali preventivne in kurativne metode kontrole rojstev (Enke, 1966, str. 45-50; Lesthaeghe, 2010, str. 216), kot so:

- IUD (maternični vložki);
- vazektomija (sterilizacija);
- maziva;
- prekinitev nosečnosti (splavi);
- varni dnevi;
- vzdržnost.

Po nekaterih podatkih naj bi bile 1977. leta prve tri metode uporabljane pri skoraj 78 % Kitajcev, vse ostale tri metode pa pri preostalih 22 % tistih ljudi, ki so prakticirali kontrolo rojstev, v teh 22 % pa so izjemno velik delež zavzemali splavi. Jasno pa je, da se bodo z znanjem in izboljšavo kontracepcijskih metod ti deleži v bodoče še spreminjali. Zelo

verjetno pa bo padel delež načrtnih splavov, saj je to eden izmed najbolj nehumanih načinov. Poleg tega pa tovrstni načini zdravstveno niso najbolj zdravi za ženske.

2.9 Učinkovitost poznejših porok

To je bil eden od ukrepov za znižanje stopnje rodnosti. Znano je, da je poroka glavni motiv za rojstvo otrok. In če se pari poročajo zelo zgodaj, je velika verjetnost, da se bodo v takih zakonskih zvezah otroci rodili prej kot v zvezah, kjer se pari poročajo kasneje, na primer v poznih dvajsetih letih ali celo tridesetih letih svojega življenja. Ne samo prej, temveč tudi več otrok se rodi pri mlajših letih obeh staršev, saj je znano, da s starostjo mater rodnost pada oziroma se povečuje tveganje, da ženska ne bi mogla imeti otrok. Na primeru študije, kot je prikazana v Tabeli 4, se vidi odnos podeželskih in mestnih pekinških žensk do prvih porok pri določeni starosti. Vidi se, da so se na podeželju poročale v povprečju dve leti prej. In sicer se je 40 % žensk poročilo pri 23. letih, nato pa je s starostjo ta delež padal, tako da se je praktično 99,8 % Kitajk na podeželju poročilo pri 23. in več letih. Pri študiji mestnih žensk v Pekingu 1974. leta je bila situacija podobna. 40 % Kitajk se je prvič poročilo v povprečju pri 25 letih, od 25. leta svoje starosti naprej pa je bilo poročenih že 99,4 % mestnih žensk. Poleg tega iz te Tabele 4 lahko prepoznamo, da je bil padec deleža mestnih žensk, ki so se prvič poročile, s starostjo enakomernejši in hitrejši kot pri podeželskih ženskah, kjer se je večina odločila za poroke pri 23. letih (Zheng & Jian, 1981, str. 117). Koncentracija prvih porok pa nakazuje tudi na uspešnost ali neuspešnost restriktivne prebivalstvene politike kontrole rojstev. To pa pomeni, da so bile po podatkih iz Tabele 4 mestne pekinške ženske bolj sprejemljive za tovrstno politiko. Med tem, ko so se na podeželju ženske zgodaj poročale in imele otroka takoj po poroki, je bil ta razmak pri mestnih ženskah v Pekingu sredi 1970. let nekoliko daljši.

Tabela 4: Porazdelitveni deleži podeželskih in mestnih pekinških žensk pri prvih porokah v odvisnosti od starosti v letu 1974 (v %)

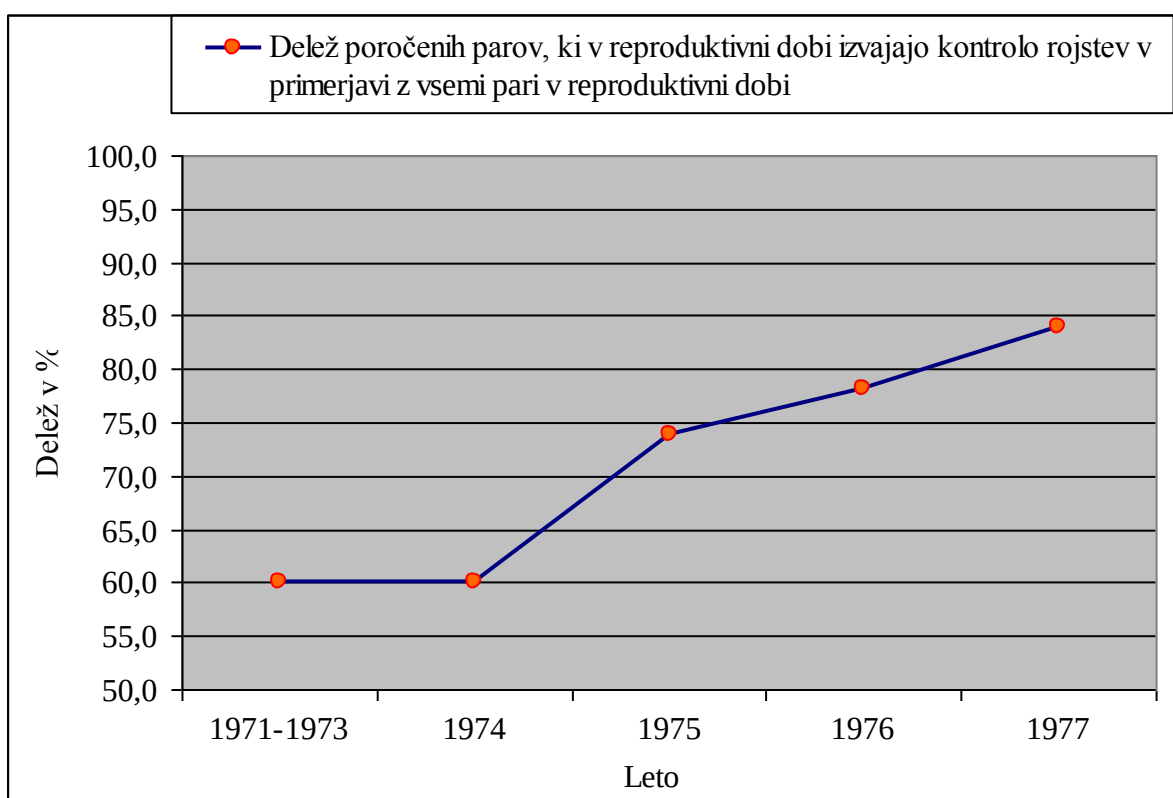
Starost	Podeželje	Mesto
23	40,0	
24	18,0	
25	16,0	40,0
26	13,0	25,0
27	6,8	15,0
28	6,0	8,0
29		4,4
30		7,0
Skupaj	99,8	99,4

Vir: L. Zheng in S. Jian, *China's population: problems and prospects*, 1981, str. 117.

2.10 Učinki kontrole rojstev

Učinki kontrole rojstev imajo neposreden vpliv na stopnjo natalitete, saj jo znižujejo, če obstaja poostrena kontrola. V začetku 1970. let so zaradi vse večje skrbi za gospodarstvo in prenaseljenost kitajskega prebivalstva začeli uvajati prebivalstveno politiko s kontrolo rojstev. Dokaz temu je učinkovitost te kontrole rojstev v obdobju 1971–1977, kot je razvidno iz Slike 8, ki prikazuje angažiranost poročenih parov nad izvajanjem kontrole rojstev. Začetek tega obdobja je na eni strani pomenil prelomnico v razumevanju potreb po izboljšanju gospodarstva in večjem posegu v petletne gospodarske načrte Kitajske. V slednjih je gonilo razvoja predstavljala tudi prebivalstvena politika, saj so se Kitajci zavedali soodvisnosti obeh za blaginjo ljudi. Posledica nove prebivalstvene politike bi po njihovem mišljenju prinesla spremembe v življenju in miselnosti ljudi.

Slika 8: Gibanje deleža zastopanosti kitajskih poročenih parov (v %), ki so prakticirali kontrolo rojstev v primerjavi z vsemi poročenimi pari v obdobju 1971–1977

Vir: L. Zheng in S. Jian, *China's population: problems and prospects*, 1981, str. 114.

Različne študije so pokazale rezultate, ki so vidni tudi v Sliki 8, ki prikazuje skrb Kitajcev nad izvajanjem kontrole rojstev. Iz nje je razvidno, da je na začetku 1970. let 60 % kitajskih poročenih parov izvajalo kontrolo rojstev. V samo šestih letih se je ta delež povečal na slabih 85 %, kar je pomenilo veliko zaskrbljenost Kitajcev za svojo prihodnost.

Na drugi strani pa je bil tako povečan delež v proučevanem obdobju za 25 odstotnih točk tudi rezultat visoke stopnje organiziranosti in ozavešanja ljudi po vsej Kitajski. Sicer pa, kot bom omenil kasneje, je bilo samo ozavešanje učinkovitejše v vzhodni Kitajski, kot pa v težko dostopnem in dosegljivem kmečkem prebivalstvu v notranjosti države.

3 REZULTATI PREBIVALSTVENE POLITIKE

Levji delež delovne sile je bil primoran ostati na podeželju zaradi slabo razvite industrije in se usmeriti na poljedelsko proizvodnjo. Zato so se v mesta in na boljša delovna mesta selili le nekateri višje kvalificirani delavci. Vsako leto se je na novo vpisalo na fakultete od 10 do 20 milijonov študentov, zato so bile nujno potrebne novogradnje izobraževalnih ustanov in učiteljskega kadra ter ostalih investicij, povezanih s šolskim sistemom.

Miselnost Kitajcev se je po letu 1980 spremenila. Eden izmed vzrokov je bil razvoj kitajskega gospodarstva. V 1950. letih je bila skrb kitajskega ljudstva usmerjena predvsem v proizvodnjo hrane zaradi naraščanja števila ljudi. Vzrok za to je tudi vladavina Komunistične partije, ki se je povzpela z ustanovitvijo 1921. leta s svojimi socialistično usmerjenimi idejami, ki so zagovarjale veliko število ljudi in množično proizvodnjo hrane. Ustanovljena je bila le leto kasneje po izzvanem revolucionarnem gibanju 4. maja, ki se je borilo proti imperializmu in fevdalizmu (Yan, 2010, str. 403).

Po letu 1980 pa se je z razvojem gospodarstva izboljšala tudi sama kakovost vsakdanjega življenja. S petletnimi razvojnimi gospodarskimi in socialnimi načrti ter restriktivno prebivalstveno politiko so zajezili neverjetno rast prebivalstva in se z modernizacijo samega gospodarstva in sodobnega zgleda po zahodni kulturi in načinom gospodarjenja usmerili v izboljšavo gospodarskega položaja ljudstva. Vendar pa so v 1990. letih še vedno ostajali glavni problemi, kot so:

- zaposlenost;
- izobraževanje;
- zdravstvena oskrba;
- stanovanjska infrastruktura;
- staranje prebivalstva.

Za boljši pregled samega stanja so izvedli vzorčni pregled leta 1995 na enem odstotku celotnega kitajskega prebivalstva. Ta naj bi nekako nadomestil praznino med desetletnimi zamiki med popisi. Glavni motiv pa je bil odkrivanje značilnosti celotnega prebivalstva in njegove ocene števila prebivalcev v državi leta 1995. Ocena števila prebivalcev je bila dobljena iz stopenj rodnosti in smrtnosti iz vzorčnih podatkov. Slednji pa so bili aplicirani na celotno prebivalstvo glede na popis iz leta 1990 in po taki metodologiji naj bi bilo na

dan 1. 10. 1995 približno 1.208.000.000 ljudi. Iz teh podatkov je bilo moč oceniti, da je po vzorčni metodi sam vzorec predstavljal dobrih 1,01 % celotnega prebivalstva. Končno razmerje med rezultatom in predvidenim vzorcem ocenjenega števila ljudi ni bil enak zaradi vplivov statističnih vzorčnih napak in omejitev pri sami izbiri vzorca (Zhang et al., 1997, str. 44).

Okolje, razvoj in koordinacija prebivalstva so pomembni elementi prebivalstvene politike, ki so bili vedno bolj raziskovani in raziskani za pomen omejevanja rasti kitajskega prebivalstva. Ta kitajska prebivalstvena politika je bila poenostavljena iz politike načrtovanja družin v prebivalstveno politiko enootroških družin, vendar pa taka interpretacija ni točna. Namen je bil izboljšanje kakovosti prebivalstva. Nadzor nad rastjo prebivalstva izvajajo z namenom gospodarskega načrtovanja in usklajenosti razmerja med obsegom prebivalstva, gospodarskim razvojem, viri in okoljem.

Z načrtovanjem družin so se usmerili predvsem na odnos kombiniranja prebivalstvene politike ter gospodarskega razvoja, ki sta v medsebojni neposredni zvezi. Taka politika načrtovanja družin se je nanašala na kasnejša rojstva z manj redi rojstev ter s tem večjo kakovost otrok, se pravi bolj zdrave otroke, srečnejše in kulturno bolj osveščene družine. Zato so demografi izdelovali konkretne študije in so postali strokovnjaki na tem področju. Poleg teh so znali izdelati nove analitične metode in demografske teorije. Slednje so uspeli narediti tudi s pomočjo zunanjih strokovnjakov ter sodelovanjem z mednarodnimi institucijami z demografskega področja. Tako so bili postavljeni temelji za izboljšano kakovost razvoja demografije, virov, okolja in prebivalstva samega.

3.1 Prehod v novi demografski tip prebivalstva

Tabela 2 jasno pokaže vse sestavine tranzicije iz prehodnega demografskega tipa prebivalstva naprej v modernega. 4. faza prebivalstvene politike od 1971. leta naprej je z ukrepi o omejevanju rojstev prinesla drastične spremembe. Prvič v zgodovini je stopnja natalitete v obdobju od 1972 do 1980 padla pod 30 ‰ in celo pod 20 ‰ po letu 1976. Stopnja naravnega prirastka se je sprva krepko znižala, in sicer z 22,3 ‰ leta 1972 na 12,7 ‰ leta 1976, kar pomeni 43 % znižanje.

V nadaljnjih štirih letih pa se je stopnja naravnega prirastka utrdila na 12 ‰. Tega leta se je s tem počasi začel spreminjati tip prebivalstva iz prehodnega v moderni tip prebivalstva. Prehod iz visoke stopnje rodnosti in nizke stopnje smrtnosti je bil značilen za demografski prehod in se je prevesil v nizko stopnjo rodnosti ter nizko stopnjo smrtnosti z nizko stopnjo naravnega prirastka, ki je bil značilen za moderni tip prebivalstva (Kirk, 1996, str. 361).

3.2 Starostna struktura prebivalstva

Iz Tabele 5 je opazno staranje prebivalstva v letu 1995. Zaradi upadanja stopnje rodnosti se prebivalstvo stara. To je razvidno iz starostnih kontingentov, saj se je delež mladega prebivalstva v starostnem razredu (0–14 let) v 20 letih zmanjšal za slabih 13 odstotnih točk, delež zrelega prebivalstva (nad 15–64 let) pa povečal za 11,06 odstotne točke. Zaradi podaljševanja življenjskega pričakovanja ob rojstvu se je sprememba odrazila tudi na povprečni starosti. Slednja se je zvišala za tri leta od leta 1982 do leta 1995.

Tabela 5: Starostna struktura prebivalstva Kitajske v izbranih letih 1975–1995 (v %)

Leto	Deleži starostnih razredov od celotnega prebivalstva (v %)			Mediana starosti	Povprečna starost
	0–14 let	15–64 let	65 let in več		
1975	39,50	56,10	4,40	20,6	/
1982	33,60	61,50	4,90	22,9	27,1
1990	27,61	66,83	5,56	25,3	28,7
1995 (korigirani vzorčni podatki)	26,63	67,16	6,21	27,7	30,1

Vir: W. Zhang, H. Yu in H. Cui, Current Changes of China's Population, 1997, str. 42.

Mediana 22,9 let iz leta 1982 izraža starost, kjer je polovica prebivalstva starejšega od 22,9 let, ostala polovica prebivalstva pa je mlajšega od te vrednosti. Tudi pri mediani se vidi, da se je kitajsko prebivalstvo konec 20. stoletja pričelo starati, saj se je z upadanjem deleža mladih in povečevanjem starega prebivalstva nad 65 let mediana starosti iz leta 1975, ko je znašala 20,6 let, povečala na 27,7 let 1995. leta. Torej je bilo 1995. leta glede na vzorčno oceno 50 % prebivalstva starejšega od 27,7 let, 50 % prebivalstva pa mlajšega od 27,7 let (Zhang et al., 1997, str. 43).

Po nekaterih virih naj bi imela Kitajska v načrtu delež mladega prebivalstva (0–14 let) do leta 2020 znižati pod 20 % glede na celotni delež prebivalstva, saj je ena od osnovnih prebivalstvenih politik omejiti obseg celotnega prebivalstva ter se posvetiti namesto kvantiteti kakovosti prebivalstva. S tem ukrepom bi se ob manjšem številu otrok v družini povečala sama blaginja Kitajcev.

3.3 Kitajska tranzicija rodnosti

V prvi vrsti je do tranzicije rodnosti prišlo zaradi bojazni pred negativnimi posledicami, ki jih je prinašala visoka prebivalstvena rast Kitajske in sem jih omenil pri rezultatih prebivalstvene politike. Vzroki, da je do nje prišlo, pa so:

- prebivalstvena politika enega otroka na družino;
- želja po povečanju zaposlitvenih možnosti žensk;
- gospodarski razvoj;
- večja zdravstvena varnost žensk;
- manjši oportunitetni stroški pri manj otrocih;
- večja blaginja družine.

Prebivalstvena politika in socialni razvoj sta bistveno vplivala na padec rodnosti v Kitajski. Ta se je umirila v 1990. letih 20. stoletja na stopnji samoobnavljanja, torej dva otroka v rodni dobi žensk. Totalna stopnja rodnosti je znašala tako 2. Še poprej, leta 1971, je na primer TSR znašala 5,43 otrok v reproduktivni dobi žensk od 15 do 49 let starosti. Tega leta je stopnja natalitete znašala slabih 31 ‰. Povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka pa je bila med 28–29 let. Kasneje, leta 1992, pa je prebivalstvena politika poznih porok in poznih rojstev otrok z gospodarskim razvojem prinesla manj rojstev. Povprečna starost mater ob rojstvu prvega otroka je bila med 25–26 let, kar je bilo tega leta še precej pod pričakovanji. TSR pa je znašala 1,7 otroka na žensko (Population data, 2010).

V Tabeli 6, ki kaže strukturo TSR na začetku 1990. let po državah, je bil zelo dobro viden rezultat prebivalstvene politike enega otroka na družino v Kitajski v primerjavi z ostalimi zahodnimi državami sveta. Maksimalna starostno specifična stopnja rodnosti žensk je, kot je razvidno iz Tabele 6, ležala znotraj prikazanega intervala od 20 do 29 let, od tega je za Kitajsko ležala na starostnem intervalu od 20 do 24 let, medtem ko se je nahajala v vseh drugih državah v starostnem intervalu od 25 do 29 let. V tem obdobju pa se je pojavila za Kitajsko pri rodnosti zanimiva lastnost. Močno se je namreč povečala koncentracija rojstev pri kitajskih ženskah. To pomeni, da se je razpon med redi rojstev otrok zmanjšal, poleg tega pa je bilo še manj otrok, ker je znašala TSR okrog 2, torej so vse Kitajke v povprečju koncentrirale svoje porode pri svoji določeni starosti in ta se je gibala tam pri 25. oziroma 26. letih starosti.

Vzrok za tako obnašanje Kitajk je tičal tudi v zgodnjih porokah. Tako je po podatkih statističnega popisa iz leta 1990 vsaka Kitajka do svojega 24. leta starosti praktično že imela enega otroka. Ob popisu 1990. leta se je stabilnost take politike pokazala na primeru mestnih družin, saj je bilo v tistem trenutku vseh mestnih in enootroških družin na Kitajskem 28,5 ‰ vsega prebivalstva. Podeželske družine so imele ob taki prebivalstveni politiki v doglednem času tudi že drugega otroka. To zanimivo značilnost zelo dobro

ponazarja Tabela 6, ki pojasni strukturo totalne stopnje rodnosti žensk po starostnih razredih rodne dobe in po izbranih državah.

Tabela 6: Struktura totalne stopnje rodnosti (TSR) po reprezentativnih državah in starostnih razredih na začetku 1990. let (v %)

Država	Leto	TSR	% TSR		
			15–19 let	20–29 let	≥ 30 let
ZDA	1991	2,1	15,0	57,0	28,0
Japonska	1993	1,4	1,4	57,3	41,3
Švedska	1993	2,0	3,0	57,0	40,0
Norveška	1992	1,9	4,2	59,0	36,8
Singapur	1994	1,8	2,1	51,2	46,7
Francija	1991	1,8	2,5	59,2	38,3
LRK	1992	1,7	3,8	83,6	12,6

Vir: F. Lin in J. Liu, *China's Fertility Transition and the Prospect of Population Situation*, 1997, str. 98.

Iz Tabele 6 se lepo vidi, da Kitajska izstopa na začetku 1990. let od ostalih navedenih držav v koncentraciji rodne dobe žensk. Velika večina, 83,6 %, vseh rojstev se zgodi med starostnimi leti Kitajk med 20–29 leti. Povedano drugače, verjetnost da bo Kitajka imela otroka med 20. ter 29. letom svoje starosti, je kar 83,6 odstotna. Po drugi strani pa imata tipični severnoevropski državi, kot sta Švedska in Norveška, ta delež na slabih 60 %, Singapur pa na primer komaj 51,2 %. Poleg tega je za tako obsežnim obsegom prebivalstva, kot je kitajskim, zanimiv podatek, da na prehodu v 21. stoletje delež rojstev ženskam, ki rodijo po 30. letu starosti, v povprečju močno zaostaja za ostalimi državami, kot na primer v Singapurju, ko 46,7 % rojstev rodijo ženske po 30. letu starosti. Na začetku 1990. let pa je ta koncentracija rojevanja po 30. letu starosti značilna tudi v razvitih državah, kot kaže Tabela 6 (Lin & Liu, 1997, str. 98-99).

Kar se tiče demografskih vidikov, je za 1970. leta obstajal značilen slogan, kot je »Pozno, malo in redko«. To se je nanašalo predvsem na rodnost žensk, saj so hoteli omejiti rast prebivalstva, ki je v drugi polovici 20. stoletja skokovito narasel. Kasneje, ko se je uveljavila leta 1980 nova prebivalstvena politika enega otroka na družino, pa se je slogan stališča vlade spremenil in zahteval od Kitajcev, da se držijo načela, naj ima vsak kitajski par enega otroka, v skrajnem primeru dva, medtem ko trije ne bi več prišli v poštev (Merli & Smith, 2002, str. 557).

V tem obdobju je prebivalstvena politika Kitajske namreč uveljavila načelo, da se omeji družina na maksimalno štiri člane, torej na oba starša z maksimalno dvema otrokoma. Zaželen je bil v glavnem en otrok z namenom omejitve rasti prebivalstva. Tako se je

spremenilo načelo iz 1970. let v novo načelo, značilno za 1980. leta v »Pozna poroka, poznejše rojevanje, malo in zdravi otroci«. Taka prebivalstvena politika se je odrazila v Tabeli 6, kar pomeni, da so bili dejavniki kitajske prebivalstvene politike uspešni in tudi načrtno drugače ideološko usmerjeni od evropskih in ostalih zahodnih držav sveta. Torej se je vladna propaganda dobro obnesla.

Tako visok delež rojstev v starostni reproduktivni dobi Kitajk v razredu 20–29 let tiči tudi v tradiciji, da naj ima vsaka poročena Kitajka otroka. Pri obnašanju rodnosti žensk je prisoten vpliv tradicije in vladne prebivalstvene politike. Končni rezultat v 1990. letih je bil malo otrok, 1,7 otroka na žensko v rodni dobi, večina teh otrok pa je bila rojenih 20–29 let starim materam. Kjer je slučajno bilo več otrok, je bil razmak med rojstvi majhen. Vpliv prebivalstvene politike enega otroka na družino je viden tudi v mednarodni primerjavi z drugimi državami, saj je imela Kitajska z izjemo Japonske najnižjo stopnjo totalne rodnosti v primerjavi z drugimi državami iz različnih kontinentov.

Po nekaterih virih so imele družine z enim otrokom v mestnih področjih, kjer prevladuje tip družine z enim otrokom, skupaj 28,5 % vsega prebivalstva. Ostali del, 71,5 %, pa je vseboval ostale tipe družin, se pravi nuklearne družine z enim otrokom, družine brez otrok in tiste z dvema in več otroki. Med slednje sodijo predvsem štiričlanske vaške družine. Stopnja po letu 1990 se ni bistveno spremenila. Po eni strani je prebivalstvena politika Kitajske že tako dobro uveljavljena, da v prihodnje večjih odstopanj ne bo. Tudi zato ne, ker se bo po predvidevanjih nekaterih kitajskih ekonomistov, kitajsko gospodarstvo še v prihodnje hitro razvijalo. To pa ne prinaša potreb po zviševanju stopenj rodnosti.

3.4 Rodnost

Značilnosti učinkovanja kitajskih prebivalstvenih politik v različnih obdobjih so izraženi v Tabeli 7, ki prikazuje spremembe starostno specifičnih stopenj rodnosti glede na število rojenih otrok. Leta 1964 se je zgodil drugi popis prebivalstva Kitajske, za katerega so bile značilne še osnovne metode popisa. Kljub temu so lahko bili zbrani podatki starostno specifičnih stopenj rodnosti po redu rojstva.

Najvišje vrednosti starostno specifičnih stopenj rodnosti so bile tega leta zabeležene ob tretjem redu rojstev, medtem ko sta prva dva reda rojstev vsebovala visoke stopnje rodnosti, a vendar znatno nižje kot tretji red rojstev. Iz Tabele 7 je moč razbrati, da so se Kitajke večinoma odločale za večje število otrok v družini, ker takrat še ni bilo nobenih večjih posegov vlade Kitajske na prebivalstveno politiko, ki je posegala po tako osebnih odločitvah ljudi, kot je rojevanje otrok, in s tem velikostjo posamezne kitajske družine.

In ker je bila sredi 20. stoletja še močno prisotna lojalnost tradiciji pod vplivom komunističnega gospodarstva, so se Kitajke temu podrejale in rojevale veliko število otrok. Teženj po omejitvi prebivalstva še ni bilo, saj je bilo še dovolj naravnih virov hrane in življenjskega prostora za vse ljudi. Prav to prikazujejo podatki Tabele 7 iz leta 1964. Če seštejemo starostno specifične stopnje rodnosti žensk za vse ženske v različnih starostnih razredih po posameznih redih rojstev, lahko ugotovimo, da tiste po tretjem redu rojstev oziroma več kar trikratno presegajo tiste z enim ali dvema otrokoma. To pomeni, da rojevanje ni bilo načrtovano, ampak plod tradicije.

Iz Tabele 7 izhaja po starostnih razredih podatek, da je totalna stopnja rodnosti leta 1964 znašala za vse rede rojstev 5,92 otrok na žensko v rodni dobi od 15 do 49 let starosti, kar je zelo visok rezultat. Iz starostnih razredov pa je razvidno, da so starostno specifične stopnje rodnosti pri 3. redu rojstev in več že zavzemale največji delež izmed vseh redov rojstev ob drugem popisu prebivalstva. To posledično pomeni, da so Kitajke po zaključenem 24. letu svoje starosti že imele v povprečju dva otroka, za tretjega pa so se največ odločale po 30. letu starosti, saj je v starostnem razredu 30–34 let starostno specifična stopnja rodnosti znašala 227,2 ‰.

Tabela 7: Sprememba starostno specifičnih stopenj rodnosti v Kitajski po redu rojstev v obeh proučevanih letih 1964 in 1989 (v ‰)

Starost žensk	1964			1989		
	1. otrok	2. otrok	3. ali več	1. otrok	2. otrok	3. ali več
15–19	51,0	8,6	0,3	19,6	2,3	0,2
20–24	128,1	114,5	45,1	133,1	54,2	11,5
25–29	35,0	67,5	196,9	50,2	64,4	41,0
30–34	5,8	16,2	227,2	4,1	20,9	30,4
35–39	2,0	4,3	175,6	1,0	4,6	14,0
40–44	0,6	1,9	92,0	0,3	0,6	4,8
45–49	0,2	0,2	10,9	0,1	0,1	1,4

Vir: F. Lin in J. Liu, China's Fertility Transition and the Prospect of Population Situation, 1997, str. 101.

Po uveljavljeni prebivalstveni politiki enega otroka na družino v 1980. letih pa se je temu primerno obrnila situacija trenda rodnosti. Leta 1989 se je ob enakih proučevanih dejavnikih spremenila struktura starostno specifičnih stopenj rodnosti po redu rojstev. Najprej so se opazno znižale vse starostno specifične stopnje rodnosti v vseh redih rojstev. To je ena od glavnih značilnosti demografske tranzicije v razvitem svetu. Tega leta je TSR znašala po podatkih iz Tabele 7 2,29 otroka na žensko v rodni dobi 15–49 let starosti, kar je še vedno dovolj, da je skupni obseg prebivalstva rasel. Torej se je prebivalstvo več kot samoobnavljalo.

Prav tako je imel tega leta prvi red rojstev najvišjo skupno starostno specifično rodno, ki je znašala po zgornji formuli 1.042,0 ‰, sledil mu je drugi red rojstev s 735,5 ‰, najmanjšo pa je imel tretji red rojstev in več s 516,5 ‰. Skupna starostno specifična stopnja rodnosti žensk v rodni dobi 15–49 let za tretji red rojstev in več je tako padla s 3.740 ‰ leta 1964 na 516,5 ‰ leta 1989. V 25 letih je padla 7,24 kratno. To so neposredni rezultati priporočene prebivalstvene politike enega otroka (Lin & Liu, 1997, str. 100).

Poleg tega je tudi agresivna propaganda za uporabo kontracepcije bistveno pripomogla k znižanju starostno specifičnih stopenj rodnosti, in sicer je povzročila večje načrtovanje otrok, kar je tudi očitno razvidno iz Tabele 7, ko skupna stopnja rodnosti po redu rojstev upada. To pomeni, da ima prvi red rojstev najvišjo skupno stopnjo rodnosti, vsak višji red rojstev pa nižjo stopnjo rodnosti. Ta pojav je še lepše viden v Tabeli 8, ki prikazuje spremembo same totalne stopnje rodnosti v odvisnosti od reda rojstev Kitajske v izbranih letih 1981 in 1992.

Medtem, ko je leta 1981 TSR znašala na celotni državni ravni Kitajske 2,6 otroka na žensko, je ta padla na 1,7 v pičlih 11 letih. Poleg tega pa deleži redov rojstev, ki so izračunani tudi za mestno in podeželsko prebivalstvo, pokažejo, da je še leta 1981, ko so resneje začeli uvajati politiko enega otroka na družino, bila rodno dokaj visoka. V letu 1992 pa se iz teh deležev da razbrati o načrtnosti rojstev in strukturi specifičnih stopenj rodnosti po redu rojstev, kar sem razložil v prejšnjem primeru. Zanimivo je, da je leta 1992 delež tretjerojencev in več padel na vsega 11 ‰ od vseh rojenih otrok, od tega v mestnih predelih Kitajske na samo 2 ‰, kar priča, da so mestna gospodinjstva na Kitajskem večinoma imela enega, v redkih primerih (12 ‰) pa dva otroka (Lin & Liu, 1997, str. 100).

Tabela 8: Sprememba totalne stopnje rodnosti na podeželjih in v mestih v odvisnosti od reda rojstev v Kitajski v proučevanih letih 1981 in 1992

Red rojstva	1981						1992					
	Državna	%	Mestna	%	Podeželska	%	Državna	%	Mestna	%	Podeželska	%
1. red	1.166	45	1.150	65	1.184	42	1.037	60	1.173	86	992	55
2. red	622	24	338	19	709	25	492	29	173	12	576	32
3. red in več	816	31	292	16	953	33	192	11	24	2	239	13
Skupaj TSR	2.604	100	1.780	100	2.846	100	1.721	100	1.370	100	1.807	100

Vir: F. Lin in J. Liu, *China's Fertility Transition and the Prospect of Population Situation*, 1997, str. 101.

Na začetku 1990. let pa se je TSR približala vrednosti 2, 1992. leta celo na 1,7. Poleg tega je podeželsko prebivalstvo precej kasneje začelo načrtovati rojstva kot mestno. Predvsem slednje je moralo upoštevati ta vladni poziv, saj bi bil na ta način zagotovljen boljši standard, ker ne bi bilo treba preživljati toliko otrok. Razlika med mestnim in podeželskim deležem 3. reda rojstev je bila velika. Leta 1981 je znašala 17 odstotnih točk, 11 let kasneje pa se je znižala na 11 odstotnih točk. Tabela 8 lepo pokaže, da je omejevanje 3. reda rojstev bila ena od bistvenih sestavin prebivalstvene politike oziroma načrtovanja družin na Kitajskem.

Še kasneje v vzorčni analizi iz leta 1995 je korigirana TSR znašala 1,85, kar pomeni, da bi Kitajka v povprečju v svoji rodni dobi rodila 1,85 otroka. Za Kitajsko je to nizek podatek tudi na podlagi zajetja premajhnega števila podatkov o rojstvih v samem vzorcu. Ocenjena stopnja rodnosti v letu 1995 je bila 17,12 ‰. Že ob zadnjem popisu prebivalstva leta 1990 je znašala TSR 2,25, kar pomeni, da se je bilo prebivalstvo sposobno več kot samo obnavljati, torej celo rasti. Pet let kasneje pa je padla pod 2, kar nadalje nakazuje, da se prebivalstvo Kitajske ni bilo več sposobno samoobnavljati in je v roku naslednje generacije že bil predviden sam upad obsega prebivalstva. To naj bi se zgodilo torej okrog leta 2020. Znižanje rodnosti je temeljilo predvsem na znižanju števila drugih in tretjih rojstev v letu 1995 glede na popis kitajskega prebivalstva iz leta 1990. Za staranje prebivalstva je bila v samih temeljih kriva predvsem prebivalstvena politika.

3.5 Smrtnost

Stopnja mortalitete je leta 1995 v Kitajski po oceni znašala 6,45 ‰. Življenjsko pričakovanje ob rojstvu je bilo 70,8 leta. Z daljšim življenjskim pričakovanjem se je znižala tudi stopnja smrtnosti v zrelih letih prebivalstva od 15 do 64 let. Staranje prebivalstva je trend spreminjanja starostno specifičnih stopenj smrtnosti pritiskal torej navzdol. Tako je bila na koncu stopnja smrtnosti 1995. leta v primerjavi s popisom pred petimi leti 4 odstotne točke nižja. Vsi kazalci, kot so daljše življenjsko pričakovanje in znižanje stopnje smrtnosti, so rezultat kakovostnejšega življenja in izboljšanega zdravstva na Kitajskem. Leta 2007 je znašala 7,0 ‰ (Population data, 2010).

3.6 Zaposlenost

Zaposlenost prebivalstva je motiv za oblikovanje gospodarske blaginje in ima velik vpliv na gospodarski razvoj. Prav tako vpliva na obseg prebivalstva v prihodnosti. Tretji popis prebivalstva leta 1982 je razkril spremembe in glavne premike v kitajski družbi in je obetal boljši gospodarski razvoj.

Veliko dejavnikov in gospodarskih kazalcev je nakazovalo nek preboj v kitajski družbi od tega obdobja dalje. Eden od teh kazalcev je bila na primer starostna struktura prebivalstva. Do 1980. let prejšnjega stoletja je imela Kitajska še mlado prebivalstvo. Prebivalstvo je mlado, če izpolnjuje kriterije, ki ga opredeljujejo. To so deleži posameznih kontingentov starostnih razredov. Mlademu prebivalstvu torej ustreza delež starega prebivalstva pod 5 %, od 5 do 7 % zrelemu prebivalstvu in nad 7 % staremu prebivalstvu. To potrjuje podatek iz Tabele 5 iz leta 1982, ko je delež segmenta prebivalstva nad 65 let dosegal le 4,9 %, kar je še vedno pod mejo 5 %. To pomeni, da je bilo veliko število mladih ljudi, ki so bili pripravljeni za delo in so lahko ponudili svojo fizično moč in izkušnje ter znanje, saj je nenazadnje delež mladih do 14 let znašal 33,6 % tega leta in se je le počasi zniževal (Zhang et al., 1997, str. 43).

Zato je imela generacija tistih, ki so bili rojeni v 1980. letih, danes možnost, da s svojo zaposlenostjo pomaga graditi novo gospodarstvo v Kitajski na začetku prehoda v novo tisočletje. S staranjem prebivalstva se spreminjajo tudi razmerja v starosti in intenzivnosti zaposlenih. Tako je postajal vse večji delež starejših zaposlenih v primerjavi z vsemi aktivno zaposlenimi ljudmi na Kitajskem.

Poleg tega se je zaradi vladnih odločitev o izboljšanju statusa žensk ta segment prebivalstva vedno bolj izobraževal in tudi zaposlil, kar je bilo v zgodovini Kitajske prej izjema kot pravilo. S staranjem prebivalstva in povečevanjem izobrazbene kulture bo v prihodnosti vse manjši delež mladih v starostnem razredu 15–19 let zaposlen, ker se bodo raje odločali za študij za pridobitev boljših služb, katera bodo zahtevala višjo izobrazbo, kot pa da bi se odločali za takojšnje delo na podeželju oziroma na kmetijah.

3.7 Poroke in družina

Na obseg gibanja prebivalstva ima velik vpliv družina in prve poroke. Ob pojmovanju tradicionalnih prebivalstev, kjer so do tranzicije nekatere zahodne države imele visoko stopnjo rodnosti in smrtnosti, so imele ogromno vlogo družine. Tudi Kitajska je bila prežeta s tradicionalnim tipom prebivalstva tja do ustanovitve LRK leta 1949, preden so se tendence začele spreminjati. Na Kitajskem je bila močno zakoreninjena tradicija z osnovno in veliko družino. Tudi zato so bile na kitajskih tleh značilne tako imenovane dinastije oziroma vladarske rodbine, ki so kar po vrsti zaznamovale neko ero v kitajski zgodovini. Te so trajale do leta 1912, ko se je ustanovila Republika Kitajska.

Po podatkih iz Tabele 9 je opaziti, da se je trend poročenosti Kitajcev od opazovanih let 1982–1995 še povečeval, saj se je delež skupaj poročenih Kitajcev iz 63,68 % leta 1982 povečal na 73,22 % v letu 1995, se pravi za 9,54 odstotne točke. Omenjena prirast deleža poročenih se je zgodila predvsem na račun deleža neporočenih. Pri tem se je razlika v

deležu med poročenimi moškimi in poročenimi ženskami približno ohranila. Znašala je 3,59 odstotne točke ob popisu 1982. leta in 3,10 odstotne točke leta 1995. Delež poročenih žensk je bil v obeh omenjenih letih višji.

Tabela 9: Zakonski stan prebivalstva v Kitajski po spolu ob 3. in 4. popisu ter oceni leta 1995 nad 15. letom starosti (v %)

Zakonski status		Leto		
		1982	1990	1995
Neporočeni	Skupaj	28,57	25,13	20,00
	Moški	32,71	28,95	23,61
	Ženske	24,22	21,10	16,35
Poročeni	Skupaj	63,68	68,18	73,22
	Moški	61,93	66,42	71,68
	Ženske	65,52	70,03	74,78
Vdovci	Skupaj	7,16	6,10	6,07
	Moški	4,45	3,80	3,75
	Ženske	10,00	8,53	8,41
Ločeni	Skupaj	0,59	0,59	0,71
	Moški	0,92	0,83	0,95
	Ženske	0,25	0,34	0,46

Vir: W. Zhang et al., Current Changes of China's Population, 1997, str. 58.

V 3. popisu 1982. leta je delež neporočenih znašal 28,57 %. V 13 letih pa se je ta delež zelo znižal na 20 %. Vzroke za to je delno treba iskati v staranju prebivalstva, saj se je delež mladega prebivalstva v primerjavi s celotnim prebivalstvom znižal. Vemo pa, da je največ neporočenih mladih na začetku svoje življenjske poti. Slednji sklep je logičen in samoumeven, v dokaz so državne zakonske regulative, ki določajo minimalno starost ob prvih porokah. S prebivalstveno politiko in zakoni o najnižji dovoljeni starosti pri prvih porokah so dosegli manjšo rodnost. Najnižja zakonsko predpisana starost za poroko pri moških je bila 22 let in 20 let za ženske. Povprečna starost ob prvi poroki pa je v letu 1995 za moške znašala 24,17 leta, za ženske pa 22,58 let. Povprečna starost ob prvih porokah se je glede na 3. in 4. popis začela povečevati zaradi staranja prebivalstva (Zhang et al., 1997, str. 58).

Tudi delež ločitev se je začel rahlo povečevati. Spremembe niso drastične, vendar se trend premika k trendom modernih zahodnih držav. Leta 1995 je delež ločenih nad 15. letom starosti znašal 0,71 % prebivalstva na Kitajskem. Zaradi znižanja rodnosti začenjajo

prevladovati tako imenovane nuklearne družine, torej družine staršev in otrok. To pa pomeni, da se tradicionalne ideje o velikih družinah vedno bolj izgubljajo in da je tempo ter vse hitrejši ritem življenja tisti, ki vse bolj usmerja mlade Kitajce v modernejši stil življenja. S tem je posledično nuklearnim družinam treba na še preostala leta zagotoviti socialni sistem s socialno oskrbo in zavarovanjem.

3.8 Migracije

Kot sem že omenil, je Kitajska velika država z zelo neenakomerno porazdelitvijo prebivalstva na svojem ozemlju. To pa pomeni, da ljudje v iskanju za boljšo prihodnost migrirajo oziroma se preseljujejo iz določenih predelov, krajev in okrožij v druge, kjer imajo po njihovem mnenju boljšo prihodnost.

To posledično pomeni, da prepotujejo zelo obsežne razdalje, ker je Kitajska velika. V letih na začetku druge polovice 20. stoletja po ustanovitvi LRK je siromašni zahod Kitajske prispeval veliko migracij ljudi na vzhod in jug, kjer so bile boljše možnosti preživetja. Predvsem so migrirali ljudje s podeželja, ki so se ukvarjali s poljedelstvom, z namenom, da bi si poiskali službe v razvijajočih se velemestih na obalah Rumenega, Vzhodnokitajskega in Južnokitajskega morja. Raziskave so pokazale, da velik del migracij Kitajcev predstavljajo tiste iz podeželskega na mestna področja. Takih naj bi bilo le nekaj manj kot polovica vseh migracij (Chan, 2010, str. 358-360).

3.8.1 Vzroki migracij

Glavna vzroka za migracije ljudi iz podeželskih področij v mestna središča sta gospodarski, kot sem deloma povedal že v uvodu, ter družbeni. Pri številnih družinah je bilo v preteklosti na podeželju veliko otrok, ki so odraščali in potrebovali svoj prostor. Poleg tega je tudi zaradi pomanjkanja rodovitne zemlje nastajala odvečna delovna sila, ki je v skladu z gospodarskim motivom za boljše življenje, silila ljudi v mestna področja. S tem pa se je v mestih povečevala konkurenca in s tem kakovost delovne sile, kar pa je nadalje po drugi strani zaradi delovnih mest, ki se niso uspela tako hitro na novo ustvarjati, kot je obstajalo povpraševanje, vse bolj povečeval ostanek nezaposlenih ljudi v mestih.

Vse skupaj pa je pomenilo tudi povečevanje ne samo konkurence znotraj panog, temveč tudi produktivnost med samimi panogami, ker je nov val prebivalstva v velemesta pripeljal ljudi s širšo paleto znanja in veščin med gospodarskimi panogami. Vsi podobni premiki pa ustvarjajo pritisk na zaposljivost ljudi, ki so v zadnjih letih postajala vse večji problem, kljub temu da kitajska velemesta rastejo.

4 AKTUALNE DEMOGRAFSKE RAZMERE NA KITAJSKEM IN IZGLEDI RAZVOJA PREBIVALSTVA V PRIHODNJE

Na nacionalni konferenci leta 1995 so sklenili, da temi prebivalstvene politike namenijo še večjo pozornost. Poleg tega so začrtali smernice tudi globoko naprej v 21. stoletje. Ker je bila prebivalstvena politika o načrtovanju rojstev osrednja tema petletnih gospodarskih in socialnih razvojnih načrtov že do sedaj, naj bi to vlogo v bodoče še okrepila. Dokaz temu so še boljše ozaveščanje pred obsežnimi porodi, učinkovitejši preventivni načini ter boljši znanstveni pristop na administrativnem področju. Kitajska vlada je ves čas do danes leta 2012 pomagala ljudem pri osveščanju in načrtovanju rojstev preko javnih pozivov medijev ter socialnih ustanov.

Po 1990. letih so bile predlagane izboljšave koncepta kontrole prebivalstva v LRK. Vsa načrtovanja in kontrole rojstev so prinašala rezultate, vendar so glede na obseg kitajskega prebivalstva demografi želeli sistem, ki bi dolgoročno samodejno kontroliral sam obseg prebivalstva. Ta sistem naj bi bil ideja oziroma koncept, ki bi prinašal vzdržen demografski razvoj v 1990. letih in še kasneje na prelomu tisočletja. Kitajski demografi so povzemali raziskovalno študijo z imenom »Naša skupna prihodnost«, ki je vsebovala ta koncept vzdržnega razvoja. Izraz so nekateri razlagali na različne načine, kar je bilo zlasti vidno leta 1995 na simpoziju z naslovom »Prebivalstvena in razvojna problematika v Kitajski«. Na splošno pa lahko rečemo, da izraz zajema širok spekter pogledov, kot so vzdržen razvoj prebivalstva, naravnih virov, gospodarstva, okolja in same družbe ter usklajenosti med temi elementi k dolgoročnejšemu sistemu delovanja (Mu, 1997, str. 349).

Tudi druge rešitve so. Maksimalni obseg prebivalstva naj bi bil tista omejitev, ki bi prinašala boljšo kakovost prebivalstva in racionalnejšo prebivalstveno strukturo, kot če ga ne bi bilo in bi obstajala nadaljnja visoka stopnja rasti prebivalstva. Prav tako pa vzdržen razvoj predstavlja temelj za sodobnejše nove programe načrtovanja družin in hkrati odpira več vidikov problematike samega prebivalstva. S tako programsko vzpodbudo so želeli doseči več stvari, ki se tičejo same kakovosti prebivalstva. Med take so sodili: zdravje žensk ob rojstvu, večja kakovost otrok ob rojstvu, splošen življenjski standard in pospeševanje sinergij med glavnimi elementi vzdržnega razvoja, prebivalstvom, družbo, gospodarstvom, naravnimi viri in okoljem (Mu, 1997, str. 354).

V prvih desetih letih 21. stoletja je bila prebivalstvena politika uspešna tudi zaradi denarnih stimulacij državnih organizacij, ki sem jih omenil v poglavju 2.5. Te so imele vpliv na poročene pare in so pomagale usmerjati prebivalstveno politiko tudi v moderni dobi Kitajske. Državna prebivalstvena politika se je predvsem v zadnjem obdobju še bolj usmerila na podeželje, torej na kmete. Prej sicer podeželsko prebivalstvo ni delovalo v polni meri v skladu s prebivalstveno politiko enega otroka na družino, kot bi lahko. Razlog je bila proizvodnja na kmetijah, saj so želeli kmetje dodatne delovne roke. To pa je

pomenilo konflikt interesov med njimi in vladnimi uradniki. Tudi zato so jim pustili odstopanja od vladnih zahtev, saj bi sicer pri kmetih vzbudili prevelik odpor. To pa je posledično pomenilo, da se taka sistematična prebivalstvena politika ni prijela tako hitro, kot bi se lahko sicer. Nekatere kitajske kmetice so tudi po osveščanju rojevale nenačrtovane otroke, zato so jih iz strahu skrivale in niso javno kazale vladnim uradnikom. Taki otroci so bili imenovani črni otroci in niso bili zavedeni v register gospodinjstev (Greenhalgh, 2003, str. 206).

Od nastanka prebivalstvene politike enega otroka na družino pa tja v prvo desetletje 21. stoletja se je spreminjala. Spreminjati se je pravzaprav morala zaradi neodobravanj ljudi, predvsem kmetov, kot sem omenil zgoraj. Zato so vladni uradniki bili prisiljeni delati kompromise. Ti pa so se pokazali v prilagajanju prebivalstvene politike na provincialno raven. Včasih so se med seboj ločevale tudi na prefekturni ravni. To pomeni, da sta lahko dve različni prefekturi imeli različno modificirani prebivalstveni politiki. Vsaka provinca je imela različne značilnosti. Nekatere so imele večji delež podeželskega prebivalstva, druge pa ne. Zato je bilo v prvih nekoliko več popuščanja kot v drugih, kar je pomenilo, da so v prvih lahko pari imeli v povprečju več otrok samo zato, ker so imeli doma kmetije, medtem ko je v mestnih predelih dosledno bila izvajana politika samo enega otroka na družino (Baochang, Feng, Zhigang & Erli, 2007, str. 130).

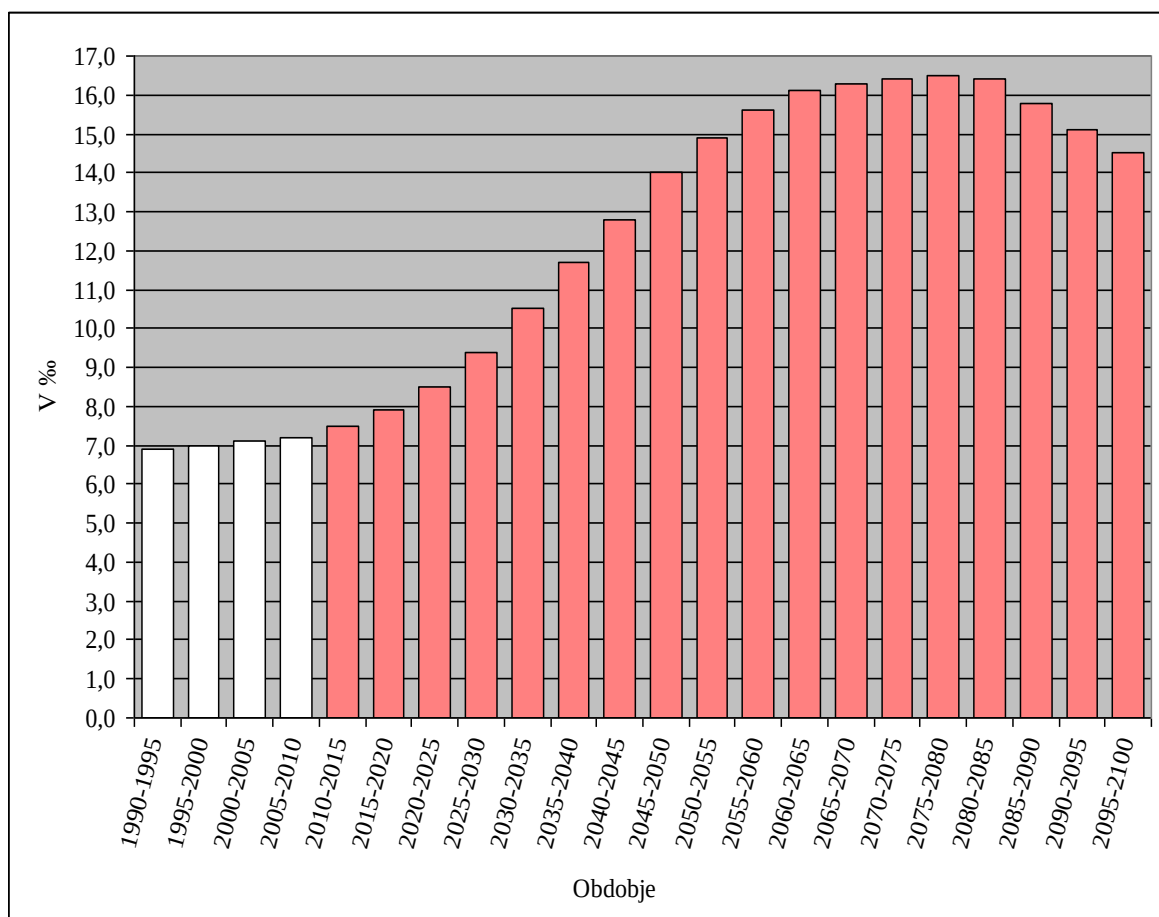
Leta 2002 so napisali zakon o načrtovanju družin, kjer omenjajo, da se pri njih zavzemajo za politiko prebivalstva enootroških družin. Zakon je bil precej ohlapen prav zaradi dovoljenih sprememb in pooblastil, ki so jih dobile posamezne province s področja prebivalstvene politike. To velja še danes. Načrtovanje družin zahteva od ljudi odgovornost ter razumevanje, da je to dolgoročno prava pot k večji družbeni blaginji. Zato kitajska vlada želi v bodoče pritegniti k temu projektu čim več ljudi. Zato se v 21. stoletju pojavlja vse večje število ljudi zaposlenih v administraciji. Že od 1990. let naprej se stanje na podeželju izboljšuje tako na demografskem področju kot tudi na gospodarskem. To je rezultat državnih ukrepov, ki so posledica petletnih gospodarskih in socialnih razvojnih načrtov. Na ta način podeželje pomaga k narodni blaginji.

Pretekle izkušnje so Kitajcem nedvomno v veliko korist in bodo to po njihovih napovedih s kongresov in drugih zasedanj to izkoriščali tudi v prihodnje. Pomembno jim je ustvariti ugodne pogoje za nadaljevanje omejitve rasti prebivalstva ob sočasnem, zmernem gospodarskem razvoju. Slednji je danes temeljno vodilo za naprej. V kolikor se bodo stvari poslabšale na področju omejevanja rojstev, bo prebivalstvena politika nedvomno še naprej največja prioriteta Kitajcev (Hesketh, Lu & Xing, 2005, str. 1174-1175).

4.1 Smrtnost in njena projekcija v 21. stoletju

Izjemno hiter gospodarski razvoj v 1990. letih ter tudi kasneje na prelomu v 21. stoletje je precej spremenil demografske značilnosti prebivalstva. Poleg izboljšanja kakovosti življenjskega standarda, ki se je odrazila med drugim tudi v boljši zdravstveni oskrbi, je stopnja smrtnosti zdržala na svoji ravni okrog 7 ‰ do leta 2010, kot kaže Slika 9. Beli stolpci prikazujejo petletna obdobja med letoma 1990 in 2010, ko je imel hiter gospodarski razvoj veliko vlogo pri demografskih dejavnikih. Naj spomnim, da v sliki prikazujem povprečno letno stopnjo mortalitete, izračunano iz petletnih obdobj. To se nanaša tudi na preostali del obdobja od leta 2010 do 2100, s katerim so prikazani trendi razvoja stopnje mortalitete v prihodnje po izračunih ZN. Oranžni stolpci zajemajo te projekcije.

Slika 9: Trend aktualne in predvidene stopnje mortalitete Kitajske po ocenah Združenih narodov s projekcijami s petletnimi obdobji do leta 2100 (v ‰)

Vir: Demographic data and prospects by countries, 2012.

Povzetek važnejših demografskih kategorij je iz publikacije ZN (World Population Prospects, The 2010 Revision, 2011, str. 1–9). Življenjsko pričakovanje ob rojstvu za oba

spola se povečuje skozi celotno proučevano obdobje od prvega petletja leta 1990, ko je znašalo 69,9 leta, pa daleč v prihodnost do leta 2100, ko ZN predvidevajo 84,2 leta. ZN ocenjujejo, da se bo stopnja mortaliteta okrog leta 2030 dvignila nad 10 ‰. Že v tem trenutku pričakujejo v naslednjem petletju njen rahel dvig. Po obliki trenda sklepamo, da bo v začetku naraščala po progresivni stopnji in se bo umirila okrog leta 2075, ko bo dosegla svoj vrh okrog 16 ‰, ki ga je dosegla takoj ob ustanovitvi LRK 1949. leta. Nato naj bi se ob koncu 21. stoletja spustila na 14,5 ‰. Seveda so to le predvidevanja, ki so nastala na podlagi svetovnih trendov ostalih držav ter predvidevanj stopenj rasti prebivalstva in virov hrane ter sveže vode.

Prav tako je treba računati na verjetnost izbruhov novih bolezni, še posebno pri dojenčkih in otrocih. Največji vpliv ima v manj razvitih in nerazvitih državah na stopnje smrtnosti prebivalstva aids, ki pomembno vpliva na smrtnost in širi število okuženih. Kitajska ima sicer poleg Indije, Rusije in ZDA manj resne težave s tem virusom, toda zaradi velikega števila ljudi z njim je bilo to vključeno v projekcije smrtnosti (World Population Prospects, The 2010 Revision, 2011, str. 18).

Zaradi vse obsežnejše infrastrukture, ki se v tem trenutku intenzivno gradi na Kitajskem zaradi hitrega gospodarskega razvoja, bo tudi verjetnost števila nesreč na prometnih povezavah temu primerno večja. Še največji poudarek pa je na staranju prebivalstva Kitajske, ki ga bom omenil nekoliko kasneje v svojem podpoglavju. Delež starejših ljudi nad 65. letom starosti precej hitro narašča, zato bo v prihodnje z zamikom zaznan vpliv današnje generacije v zrelem obdobju.

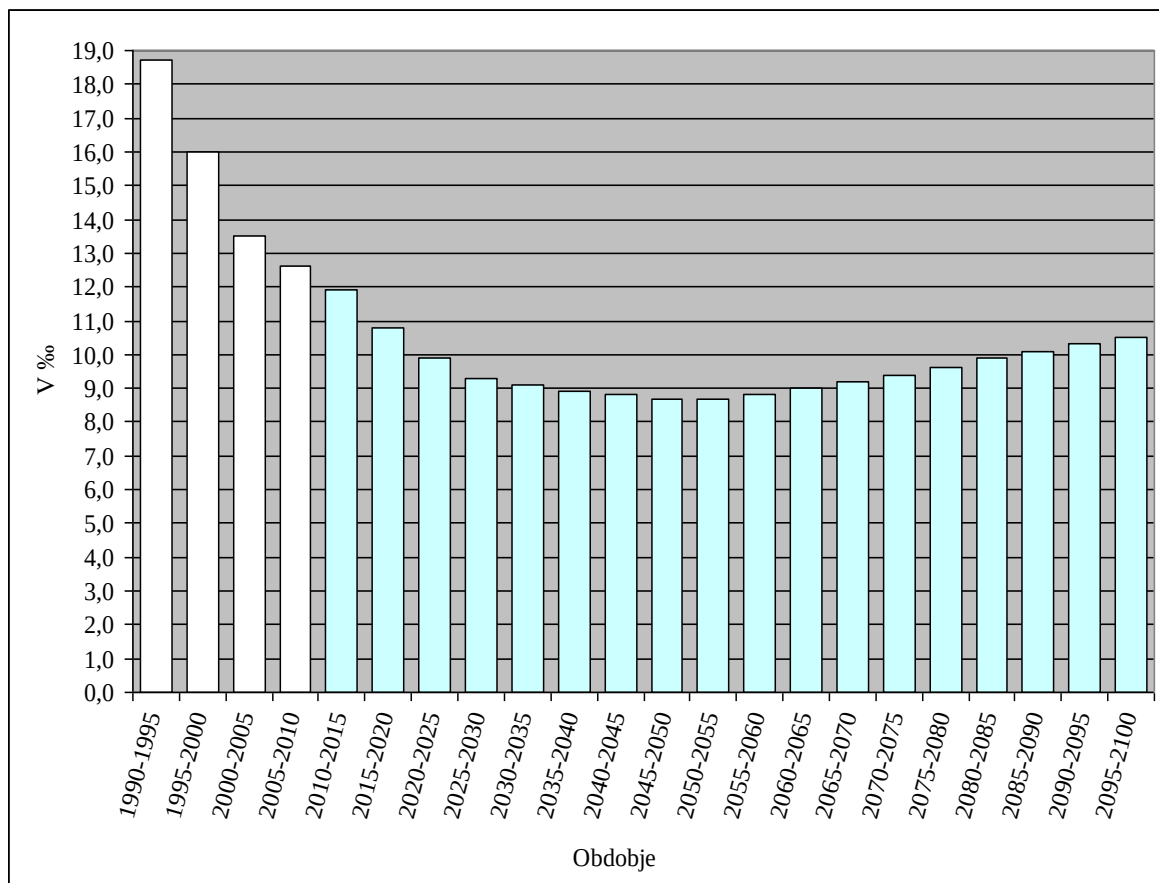
4.2 Rodnost in njena projekcija v 21. stoletju

Odveč je omenjati, da se je situacija rodnosti precej spremenila glede na tisto ob ustanovitvi LRK leta 1949. Rojevanje ni več nenadzorovano in je zaradi politike enega otroka na družino precej pod nadzorom. Vlada je s svojo prebivalstveno politiko ter agresivno propagando glede kontracepcije vplivala na ozaveščenost ljudi in s tem na kakovost njihovih življenj. S tem so močno znižali stopnjo natalitete na Kitajskem. Tradicionalna miselnost je sicer še vedno prisotna predvsem na podeželju in v slabše razvitih provincah Kitajske, toda razmere se počasi tudi tam spreminjajo. Tudi na rodnost je vplival hiter gospodarski razvoj. Višja raven življenjskega standarda je posledično vplivala na nižjo rodnost, saj so otroci predstavljali strošek, ki so si ga starši raje privoščili zase.

Slika 10 z modrimi stolpci prikazuje trend gibanja povprečne letne stopnje natalitete v prihodnje do leta 2100, kot ga vidijo ZN. Beli stolpci pa prikazujejo zatečena petletna obdobja povprečne letne stopnje natalitete v času hitrega gospodarskega razvoja ob koncu

20. stoletja do leta 2010. Glede na zgoraj povedano se je temu primerno znižala povprečna letna stopnja natalitete od 18,7 ‰ v obdobju od 1990. do 1995. leta na 12,6 ‰ v zadnjem zatečenem petletnem obdobju od leta 2005 do leta 2010.

Slika 10: Trend aktualne in predvidene stopnje natalitete Kitajske po ocenah Združenih narodov s projekcijami s petletnimi obdobji do leta 2100 (v ‰)

Vir: *Demographic data and prospects by countries, 2012.*

Po podatkih iz World Population Prospectsa 2010 naj bi leta 2010 stopnja natalitete znašala za Kitajsko 11,9 ‰, še 1995. leta pa je bila 16,4 ‰, kar jasno nakazuje na njeno konstantno nižanje. Gospodarski vpliv in prebivalstvena politika sta torej uspela znižati to stopnjo v 15 letih za 4,5 promilnih točk. Toda ZN ocenjujejo še nadaljnje nižanje stopnje natalitete. Deloma zaradi staranja kitajskega prebivalstva, deloma pa tudi zaradi velikega obsega. Ta trend so predvideli nekako do leta 2050, ko naj bi dosegla svoj minimum pri okrog 8,7 ‰.

Nizka stopnja naj bi se ohranila do konca 21. stoletja, kjer bi zaključila z rahlo rastjo pri dobrih 10 ‰. Taka predvidevanja so bila napravljena na podlagi projekcijskega modela, ki je predvsem zajemal že pretekle izkušnje padanja stopenj rodnosti Kitajske ter tudi

izkušnje vseh ostalih svetovnih držav, ki se prav tako soočajo z enakimi problemi. V model so zajete tudi poglobljene informacije in predvidevanja prihodnjih gibanj več demografskih kategorijah hkrati (World Population Prospects, The 2010 Revision, 2011, str. 27).

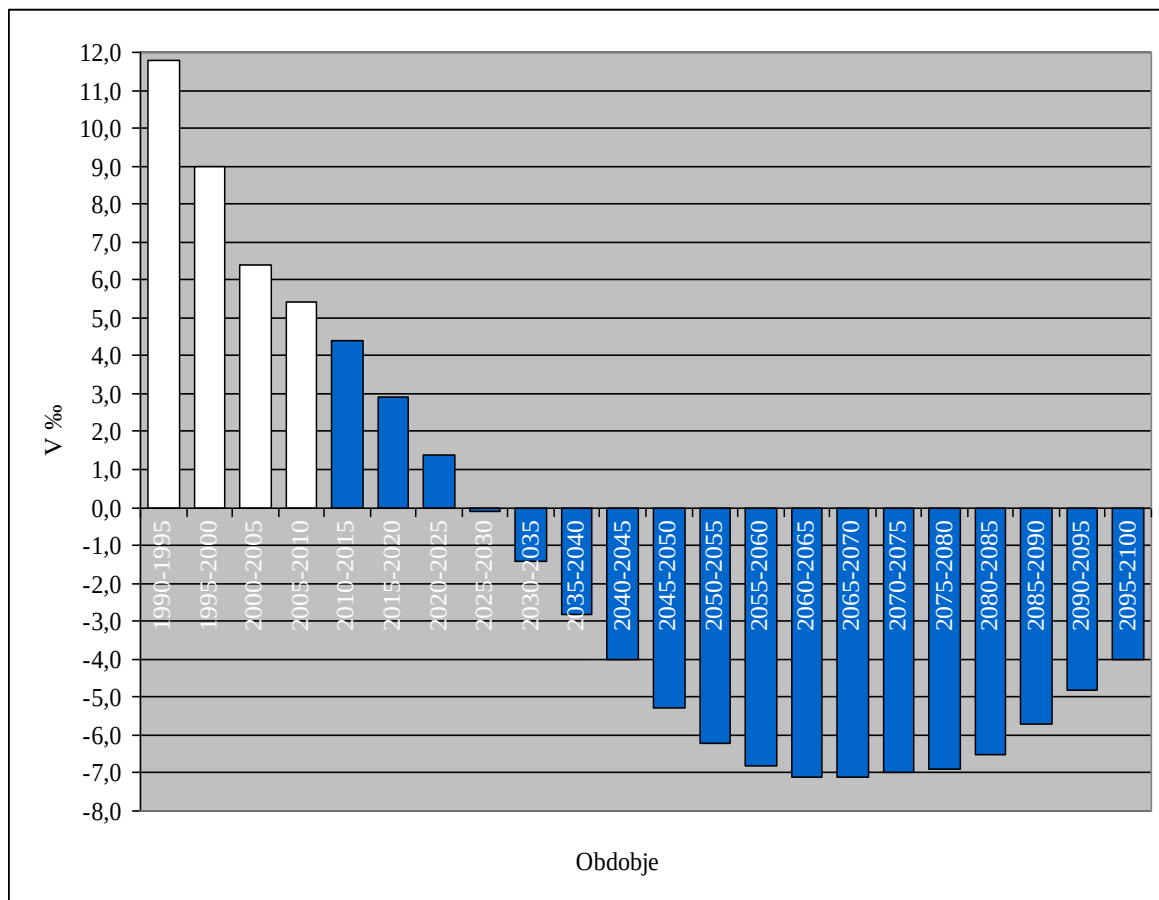
V zadnjih 15 letih se politike rodnosti spreminjajo po provincah. Že prej sem omenil, da so Kitajci decentralizirali sistem učinkovanja prebivalstvene politike enega otroka na družino z nacionalnega nivoja na provincialni nivo. To je bilo nujno zaradi nesoglasij s kmeti. S tem je bila vsaka provinca specifična po svoji vsebini, kar nazorno prilagam v Prilogi 2, ki prikazuje kitajske rodnostne politike po provincah v poznih 1990. letih. Deloma so ti rezultati izraženi tudi v Sliki 10. Rezultati kažejo, da obstajajo med njimi kar precejšnje razlike po številu otrok v družinah. Skupno jim je to, da imajo vse izjeme in posebnosti. Zaradi preobsežnega ozemlja in socialno-gospodarskih pogojev v zadnjih 15 letih enostavno ni bilo rešitve po enotnosti prebivalstvene politike na nacionalni ravni. Centralne in lokalne vladne organizacije so razdelile odgovornost do prilagajanja in spreminjanja politik rodnosti na posameznem ozemlju oziroma provincah (Cai, 2010, str. 423-424).

4.3 Naravni prirastek in njegova projekcija v 21. stoletju

Rezultat razlike v projekcijah med stopnjama natalitete in mortalitete je stopnja naravnega prirastka, ki je prikazana v Sliki 11. Tudi tu sem poleg projekcij priložil še aktualno stanje naravnega prirastka do leta 2010, označenih z belimi stolpci. Gospodarski razvoj in prebivalstvena politika enega otroka na družino vplivata na vse zgoraj omenjene demografske kategorije. Zaradi vse nižjih stopenj rodnosti zaradi demografske tranzicije je stopnja naravnega prirastka padala od leta 1965 naprej, kot prikazujem v Sliki 2. Konec 1980. let se je ustavila pri približno 12 ‰. Na prelomu stoletja, leta 2000, naj bi bil po podatkih iz demografskega letopisa ZN za leto 2009, 2010 obseg kitajskega prebivalstva 1.242.612.226 ljudi.

V petletnih obdobjih od 1990. leta dalje je povprečna letna stopnja naravnega prirastka še intenzivneje začela padati. Vzrok je predvsem v padanju stopnje natalitete. V tem trenutku je v večini držav stopnja natalitete v padanju in tudi sumarni svetovni trend to potrjuje. Zato se je znižala v zadnjih 15 letih z 11,8 ‰ na 5,4 ‰ ob zaključku zadnjega pretečenega petletja od 2005 do 2010. Ob relativno nespreminjajoči se stopnji natalitete v prihodnje ZN ocenjujejo, da bo v prihodnjih 85 letih predvsem zaradi vpliva stopnje mortalitete, na katero bo v prihodnosti močno vplivalo staranje prebivalstva, stopnja naravnega prirastka padala do te mere, da bo nekje leta 2025 postala negativna. Nato pa naj bi dosegla najnižjo raven okrog leta 2065, ko bi znašala –7,1 ‰. Model predvideva, da bi se ob koncu 21. stoletja povprečna letna stopnja naravnega prirastka ustavila pri –4 ‰.

Slika 11: Trend aktualne in predvidene stopnje naravnega prirastka Kitajske po ocenah Združenih narodov s projekcijami s petletnimi obdobji do leta 2100 (v ‰)

Vir: Demographic data and prospects by countries, 2012.

Trenutno na raven stopnje naravnega prirastka vpliva predvsem stopnja natalitete, ki se znižuje, toda nekje od leta 2025 naprej bo ta vpliv prevzela stopnja mortalitete. Prav tako naj bi se okrog leta 2025 dalje obseg kitajskega prebivalstva začel krčiti ob majhnih pričakovanih imigracijah v Kitajsko.

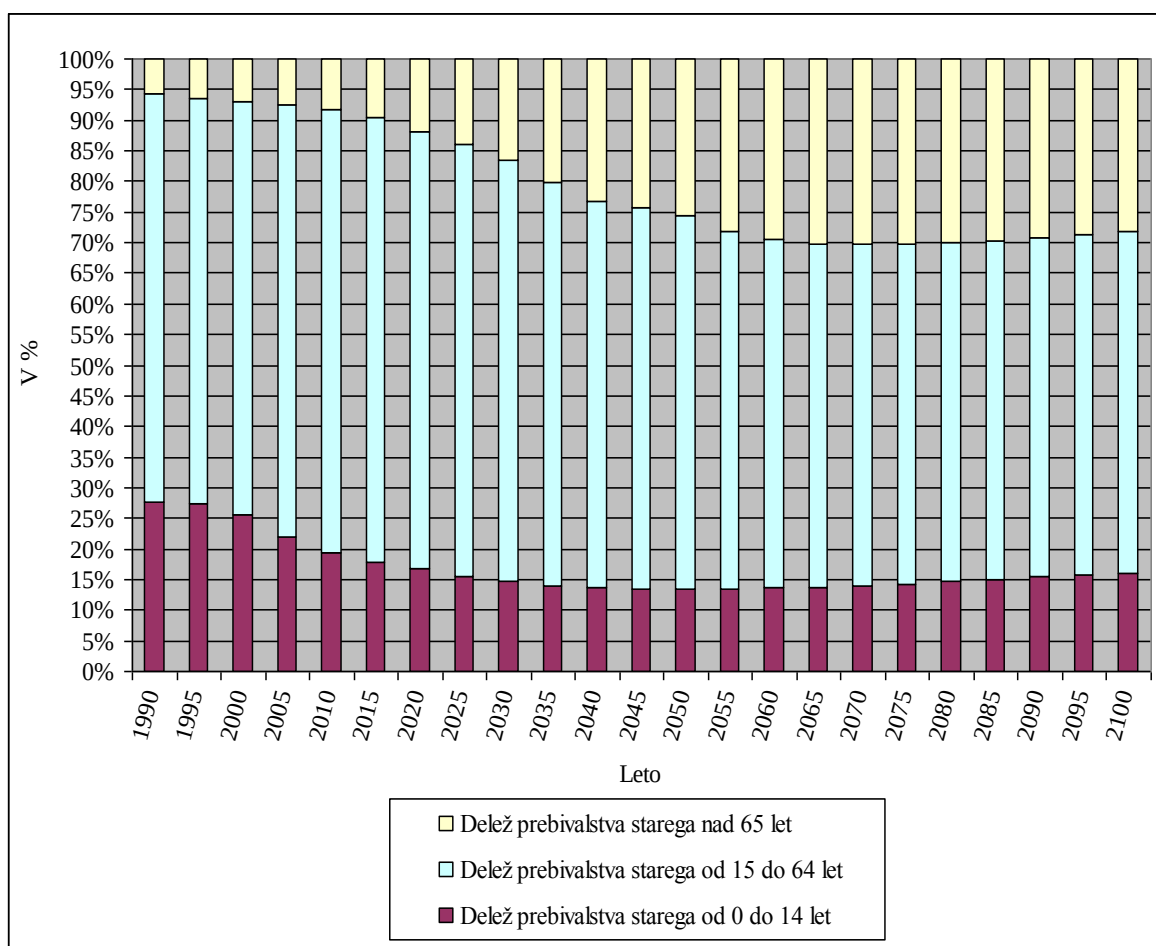
4.4 Staranje prebivalstva Kitajske v prihodnje

Najboljši kazalec za staranje prebivalstva je struktura treh tipičnih starostnih razredov nekega prebivalstva, povprečna starost ali mediana starosti ter indeks staranja (Blejec, 1996, str. 220). Tipični starostni razredi so od 0 do 14 let, od 15 do 64 let ter nad 65 let starosti. Po teoriji velja za mlado prebivalstvo tisto, ki ima delež ljudi starih nad 65 let manjši kot 5 %. Staro prebivalstvo pa ima ta delež nad 7 %. Med tema odstotkoma se

nahaja zrelo prebivalstvo. V nadaljevanju bom v Sliki 12 prikazal staranje kitajskega prebivalstva s trendom strukture po tipičnih starostnih razredih.

V Tabeli 5 sem že zajel nekaj podatkov za izbrana leta v drugi polovici 20. stoletja. Razvidno je, da je še leta 1982 kitajsko prebivalstvo veljalo za mlado, ker so zametki prebivalstvene politike o načrtovanju družin (Tabela 3) nastajali šele v 1960. letih, in ne tako strogo. Ob 4. popisu pa je kitajsko prebivalstvo že veljalo za zrelo zaradi padanja stopenj natalitete in mortalitete, ki je tipična značilnost za demografsko tranzicijo. Toda stvari se spreminjajo in zaradi podaljševanja življenjskega pričakovanja se prebivalstvo Kitajske hitro stara. Za lažjo predstavo sem omenjeno podprl s Sliko 12.

Slika 12: Trend aktualne in projekcijske strukture prebivalstva Kitajske po ocenah Združenih narodov s projekcijami po izbranih letih s petletnimi zamiki do leta 2100 (v %)

Vir: Demographic data and prospects by countries, 2012.

V skladu z razmerami leta 1975 je znašal delež mladih od 0 do 14. leta starosti (Slika 1) 39,5 % celotnega prebivalstva. Do 1990. leta je prebivalstvena politika načrtovanja otrok s politiko enega otroka na družino z daljšanjem življenjskega pričakovanja ta kontingent zmanjšala na 27,6 %, svoje pa je opravil tudi gospodarski razvoj, ki je pomagal do zadnjega zatečenega rezultata leta 2010 ta delež še dodatno znižati na 19,5 %. Tega leta je delež prebivalstva, starejšega od 65 let, znašal 8,2 %. Kitajsko prebivalstvo je postalo staro že leta 2000, ko je delež tega kontingenta prebivalstva znašal točno 7 %, toda indeks staranja je pokazal vrednost 27,4. Do indeksa 15 je mlado prebivalstvo, od 15 do 25 je zrelo prebivalstvo, nad indeksom 25 pa staro prebivalstvo.

Pri projekcijah do leta 2100 je opazno še nadaljnje povečevanje kontingenta deleža prebivalstva nad 65 let, ki bi po letu 2015 nekako progresivno začel naraščati in se ustavljati šele leta 2065 pri vrednosti okrog 30 %. Nasprotno temu pa naj bi se spreminjal kontingent prebivalstva od 0 do 14 let, ko bi zaradi vse daljšega življenjskega pričakovanja in prebivalstvene politike enega otroka na družino postopoma padel na okrog 13,5 % sredi 21. stoletja in se ustalil pri okrog 15 % leta 2100. Staranje prebivalstva postaja svetovna značilnost že v tem trenutku, saj je leta 2010 kontingent razreda nad 65. letom starosti znašal za ves svet 7,6 %, kar pomeni, da je tudi svetovno prebivalstvo že staro. V razvitejših in manj razvitih regijah je ta kontingent najhitreje rastoči (World Population Prospects, The 2010 Revision, 2011, str. xviii). Staranje prebivalstva je danes hitrejše v razvitejših državah, kot pa v tistih v razvoju.

Na podlagi omenjenih skrbi, ki so jih začeli ugotavljati konec 1990. let, so v novem sistemu prebivalstvene politike poskušali izboljšati stari sistem, s tem ko bi s tako imenovanim vzdržnim razvojem ob dejanskem stanju gospodarskih naravnih virov in številčnosti prebivalstva imeli dolgoročnejšo, stabilnejšo in sistemsko politiko, ki bi preprečevala vse negativne vplive, ki jih je povzročila pretirana stopnja naravnega prirastka LRK. Po drugi strani pa so nekateri opozarjali na pretirano rabo tega novega koncepta zaradi negativnih vplivov na staranje prebivalstva. Sodobnejši program načrtovanja družin je bil v neposredni kombinaciji z gospodarskim razvojem na makro stopnji, da bi prebivalstvo imelo boljši socialni položaj in s tem ustvarjene srečnejše nuklearne družine.

5 GOSPODARSKI RAZVOJ KOT REŠITEV PROBLEMA PREBIVALSTVENE RASTI

Po ustanovitvi LRK je na zmanjšanje stopenj rodnosti vplivala predvsem prebivalstvena politika. Slednja je prinesla v drugi polovici 20. stoletja konkretne rezultate in ti so bili jasni. Visoka stopnja rodnosti je bila zajezena ob izvajanju prej omenjenih ukrepov. Toda

nižje stopnje rodnosti so zajemale tudi učinke značilno hitre gospodarske rasti na Kitajskem ob koncu 20. stoletja.

V preteklosti je na slabo ekonomsko stanje Kitajske vplivala zgodovina s fevdalizmom, imperializmom in revolucijami ter drugimi nemiri. Stopnji razvitosti dela in kapitala sta bili nizki, zato sta bili tudi proizvodnja in BDP na prebivalca nizki. Sredi 20. stoletja je bila zaradi nerazvite industrije tudi proizvodnja hrane na nezavidljivi ravni. Zato so se pojavile težnje po modernizaciji in industrializaciji gospodarstva. Predvsem je bilo treba sredi 20. stoletja bistveno okrepiti gospodarstvo na način povečanja proizvodnje žita in ostalih kultur ob danih ornih površinah. To se je kasneje doseglo z izboljšano mehanizacijo, ki je povečala produktivnost. To je bilo pomembno tudi zato, ker je po 1949. letu 88 % vseh Kitajcev živelo na podeželju, ki so bili kmetje.

Za večjo zaposljivost je pomembna lahka industrija, predvsem živilska in tekstilna, ki jo je imela Kitajska še konec 1980. let premalo, ter ostala delovno intenzivna proizvodna industrija, ki bi s pomočjo veliko delovnih mest ustvarjala velik prihodek v gospodarstvu in s tem povečala BDP na prebivalca. Prometna infrastruktura bi pripomogla k večji povezanosti med mesti in podeželjem ter boljšo prehodnost in trgovino. Z omejitvijo rasti kitajskega prebivalstva so višji dohodek na prebivalca lažje usmerili v modernizacijo gospodarskega sistema. Del kapitala pa je šel v nove projekte in investicije (Zheng & Jian, 1981, str. 49).

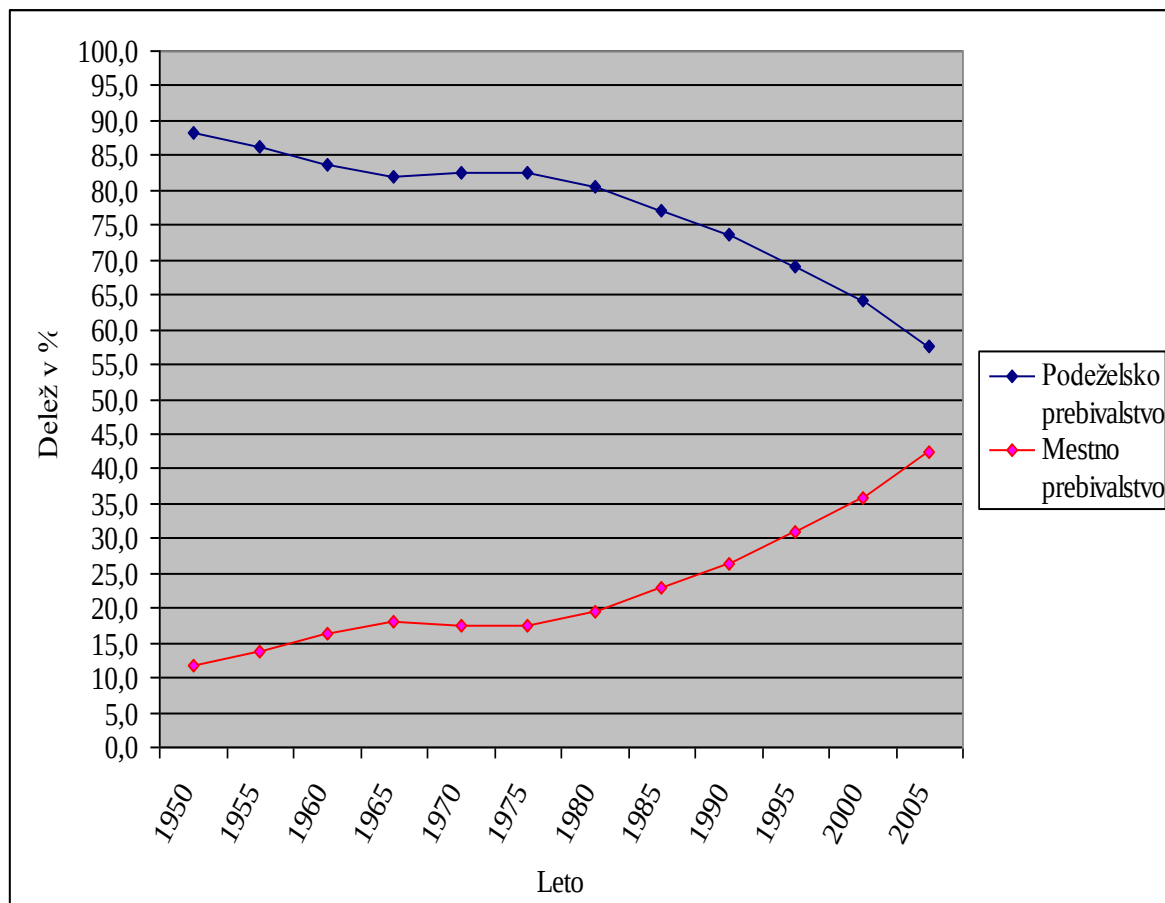
V mestih se je industrija hitreje razvijala in privabljala več ljudi. Tudi zato, ker je vse obsežnejša mehanizacija na podeželju povečevala produktivnost, s tem pa tudi presežek delavcev, ki so zaradi tega postali odvečni. Zato so odhajali v mesta. Z modernizacijo podeželja in vse večjo porazdeljenostjo industrije so tudi podeželja postajala vse bolj mestna. Na tak način so se mesta razvijala v vele mesta.

Iz teh razlogov se je delež podeželskega prebivalstva začel zmanjševati. Kitajska je bila na prelomu v drugo polovico 20. stoletja kmetijsko usmerjena država, in to potrjujejo tudi podatki iz Slike 13, kjer je prikazan že omenjen odstotek podeželskega prebivalstva iz leta 1950. Z industrializacijo in masovnim razvojem mest pa se je ta delež vztrajno nižal proti ravni zahodnoevropskih držav. Tako je bilo na prelomu v novo tisočletje leta 2000 še dobrih 64 % podeželskega prebivalstva na Kitajskem. Ekvivalentno se je na drugi strani vse hitreje krepil delež mestnega prebivalstva (Population data, 2010).

Da bi se razvoj gospodarstva pospešil, se je moral presežek delavcev iz podeželskih območij preseliti na druga območja, tam pa so se morala ustvarjati nova razvita delovna mesta v mestnih središčih, ki bi morala biti enakomerneje porazdeljena po celotni Kitajski. Tak način bi omilil neporacionalno gostoto prebivalstva ter nadalje omilil pretirano rast mest. Če bi slednja pretirano rasla, bi se pojavljali problemi prenatrpanosti, kar bi privedlo

do pomanjkanja stanovanj in slabši transportni dostop s hrano, kot tudi celotne logistike ljudi in tovara. Rešitev tega problema bi sovpadala z rešitvijo o hitrejšem gospodarskem razvoju na način enakomernejše porazdelitve mest po vsej državi.

Slika 13: Gibanje deležev mestnega in podeželskega prebivalstva (v %) Ljudske republike Kitajske v obdobju 1950–2005

Vir: Demographic data and prospects by countries, 2012.

Mehanizacija je spremenila delovne postopke in zmanjšala delovni čas prebivalstva, tako da so imeli ljudje več prostega časa tudi za druge stvari, na primer za rekreacijo in izobraževanje. Dvig obeh je vplival na kakovostnejši razvoj prebivalstva in s tem na dvig in posvetitev prostega časa sebi. Na tak način se seveda lahko spremeni miselnost ljudi, tako da bi se ti posvetili k trošenju za svoj osebni razvoj. Z njim bi ljudje dobivali kakovostnejša delovna mesta in višji osebni dohodek, kar bi imelo za posledico dvig gospodarske potrošnje in s tem narodnega dohodka na prebivalca oziroma BDP na prebivalca na nacionalnem nivoju. Če se bodo ljudje začeli ukvarjati tudi z drugimi stvarmi, se bodo pripravljene posvetiti še večjim izzivom.

5.1 Gospodarski razvoj

V 1980. in 1990. letih se je gospodarski razvoj začel prebujati. Bruto nacionalni proizvod je začel skokovito naraščati, in to je bil dodaten dejavnik na zniževanje rodnosti. Pomemben dejavnik tranzicije rodnosti in gospodarskega razvoja je izobraževanje. Izobraževanje žensk je pomemben kazalec gospodarskega razvoja, kot tudi pismenost obeh spolov. Ob statističnih popisih prebivalstva leta 1982 in 1990 se je zelo spremenila slika glede diskriminacije pri izobraževanju obeh spolov.

Gospodarski razvoj je dopustil več možnosti izobraževanja mladim Kitajkam. Vse večji delež Kitajk nad 15. letom starosti je vključen v izobraževanje iz leta v leto. To nadalje pomeni, da je izobraževanje pomemben dejavnik pri kakovosti razvoja prebivalstva in odraz gospodarskega razvoja Kitajske. To potrjuje primerjava deležev nepismenih moških in žensk po 1949. letu in ob 4. popisu prebivalstva Kitajske leta 1990. Podatki v Tabeli 10 prikazujejo delež nepismenih moških in žensk po petletnih starostnih razredih.

V višjih starostnih razredih je delež nepismenosti večji, kar pomeni, da so bile mlajše generacije v povprečju bolj pismene oziroma izobražene kot starejše. Še vedno pa je bil delež nepismenih starejših od 15. leta velik in je znašal 12,98 % leta 1990. Še bolj zaskrbljujoč je delež nepismenih Kitajk, ki je tega leta znašal 31,93 % celotnega prebivalstva, starejšega od 15 let starosti. Če potegnemo primerjavo med moškimi in ženskami, vidimo, da je delež nepismenih žensk v primerjavi z nepismenimi moškimi skoraj 2,5 krat višji.

Tabela 10: Delež nepismenih po spolu in starostnih skupinah leta 1990 (v %)

Starostna skupina	Moški	Ženske
15–19	3,0	7,7
20–24	3,1	9,3
25–29	2,8	11,4
30–34	5,3	19,6
35–39	8,3	27,1
40–44	10,2	30,6
45–49	14,8	42,2
Skupaj	13,0	31,9

Vir: F. Lin in J. Liu, China's Fertility Transition and the Prospect of Population Situation, 1997, str. 106.

Dober kazalec gospodarskega napredka in razvoja je korelacijska zveza med stopnjo izobraženosti in rodnostjo Kitajk. Visoka izobraženost je posledica gospodarskega razvoja, ki prinaša nižjo rodnost Kitajk. Posledično je prek izobraženosti in pismenosti gospodarski

razvoj vplival tudi na tranzicijo kitajske rodnosti, ki se je polagoma zniževala (Axinn & Barber, 2001, str. 481). Ta primer, ki odlično ponazarja to zvezo, podajam v Tabeli 11. Vidimo strukturo TSR po posameznih redih rojstev ter doseženi stopnji izobrazbe Kitajk iz leta 1989. TSR je znašala 2,3 otroka na Kitajko v rodni dobi, kar je sicer bilo še nad samoobnovitveno stopnjo, a se je vrednost še zniževala. Očitna je obratnosorazmernost med omenjenima pojavoma. Z višjo izobraženostjo žensk pa skupna totalna stopnja rodnosti pada. Bolj ko so mlade Kitajke bile izobražene, za manj otrok so se v povprečju odločale. Nepismene Kitajke brez izobrazbe so imele v povprečju dobrih 2,5 krat več otrok kot tiste z univerzitetno izobrazbo. Razlika med omenjenima stopnjama izobrazbe je bila res velika ter je z vidika TSR dosegala več kot enega otroka, natančneje 1,16 otroka (Lin & Liu, 1997, str. 107).

Še bolj jasno sliko o tem dajo redi rojstev. Vse Kitajke z različnimi stopnjami izobrazbe so imele načeloma vsaj enega otroka po poroki, zato je totalna stopnja rodnosti pri prvem redu rojstev zelo malo variirala in je ostala blizu 1. Bolj je že začela variirati pri drugem redu rojstev, kjer se je že očitneje nakazovala korelacija med zgoraj omenjenima pojavoma. Mlade nepismene in tiste z osnovno in srednjo šolo so v povprečju po večini že imele vsaj še enega otroka. To so bila po večini podeželska dekleta, ki so imela v primerjavi z mestnimi dekleti nižjo izobrazbo.

Tabela 11: Totalna stopnja rodnosti (TSR) glede na stopnjo izobrazbe žensk in redih rojstev leta 1989 v LR Kitajski

Stopnja izobrazbe	TSR	V TSR		
		1. red rojstva	2. red rojstva	3. red rojstva in več
Nepismeni	2,96	1,01	0,97	0,98
Osnovna šola	2,52	1,01	0,89	0,62
Srednja šola	2,14	1,06	0,73	0,35
Višja šola	1,58	0,96	0,42	0,20
Srednja strokovna šola	1,43	1,21	0,19	0,03
Visoka strokovna šola	1,41	1,31	0,09	0,01
Univerza	1,16	1,09	0,06	0,01
Skupaj	2,30	1,04	0,74	0,52

Vir: F. Lin in J. Liu, China's Fertility Transition and the Prospect of Population Situation, 1997, str. 106.

Poleg izobrazbe je tudi propaganda o zdravih otrocih ter kontracepciji naredila svoje z izobraževanjem, in to je še eden izmed dejavnikov o upadanju totalne stopnje rodnosti. Vlada je vedela, da je posledično zato treba ta segment Kitajk bolj ozavešiti že prej med

osnovnošolskim izobraževanjem, saj je bila razlika med stopnjama rodnosti Kitajk z univerzitetno izobrazbo in nepismenimi zelo velika. Ta razlika je bila vidna v drugem redu rojstev ter vseh nadaljnjih redih. Z vse večjo pismenostjo in obveznim osnovnim šolanjem bi rodnost zadržali na nizki ravni (Bongaarts, 2003, str. 321-323).

Z višjo izobrazbo so ustvarjeni boljši življenjski pogoji in boljša plača, zato je oportunitetni strošek vzgoje dodatnega otroka večje breme, kot če otroka sploh ni, saj si vsaka generacija želi, da bi njihovi potomci imeli boljše in bolj zdrave pogoje za življenje kot oni sami. Tudi v tem je treba iskati razloge za nižjo TSR pri višje izobraženih ženskah, da o mnogo večjih zaposlitvenih možnostih ne govorimo.

5.2 Resursi

Logično je, da se s spreminjanjem ponudbe in povpraševanja po resursih spreminjajo tudi cene in količine teh virov. Torej se potrebe po resursih spreminjajo. Na neko širšo regijo ali državo z določenim številom prebivalstva zelo vpliva prerazdeljenost (alokacija) teh resursov. Kjer jih je več, tam bo prebivalstvo naraščalo po večji stopnji in s tem bo posledično tudi večji naravni prirastek te regije, kakor v tistih z manj dosegljivimi resursi (Boserup, 1981, str. 31).

Ob povečanju obsega prebivalstva je postala tudi problematika onesnaženja vse večja. Zato je danes LRK ena izmed najbolj ogroženih držav na svetu po stopnji onesnaženja. Rezultat tega je hiter gospodarski razvoj. Po drugi strani se z umetnim povečevanjem resursov prek industrije in kmetijstva danes vse bolj izpostavljajo mnogi negativni učinki, kot so:

- erozija tal;
- zastrupljanje zemeljske prsti;
- krčenje obdelovalnih površin;
- širjenje puščav;
- izčrpavanje nafte;
- izginjanje ozonskega plašča;
- učinki tople grede;
- kisli dež;
- onesnaženje zraka (CO₂, SO₂, SO₃, dim, saje, smog);
- izumiranje živalskih vrst in rastlin;
- globalno segrevanje;
- zastrupljenost voda;
- uničevanje in krčenje gozdov;
- divja odlagališča odpadkov;

- industrijske odlake.

Vse te geografske značilnosti Kitajske imajo pomemben vpliv na obseg prebivalstva. Te vplivajo na obseg maksimalnega števila ljudi ter njihovo prerazdelitev z možnimi viri naravnih bogastev. Geografske značilnosti zagotavljajo, da je vzpostavljeno naravno ravnotežje med viri in njihovo potrošnjo, tako da obstaja neko ekološko ravnotežje (Simon, 1986, str. 115-116).

Slednje pa na Kitajskem še zdaleč ni doseženo, saj se ob ogromni rasti prebivalstva čez milijardo ljudi in obstoječimi ter še precej neraziskanimi in neizkoriščenimi naravnimi viri končno stanje prebivalstva še ni določilo. Dokaz temu je to, da danes vsebuje samo 10 % obdelovalnih površin, kar je 7 % površin celotnega sveta. Zato mora Kitajska povečati kvadrato obdelovalnih površin in produktivnost proizvodnje hrane in žita. Po nekaterih poročilih za okolje iz člankov kitajskih demografov znaša nerodovitna zemlja, ali bolje povedano, širjenje puščav, Kitajske že okrog slabih 16 % celotnega ozemlja države.

Kitajska je pod svetovnim povprečjem po koriščenju naravnih virov na prebivalca ravno zaradi ogromnega števila prebivalstva, ki zahtevajo svojo potrošnjo. Leta 1995 je orna površina na prebivalca znašala 1/3, po vodnih virih 1/4, po gozdnem bogastvu 1/6, po koriščenju kovin in drugih mineralov ter surovin pa 60 % svetovnega povprečja v tem obdobju. Vse to kaže, da v resnici kitajska naravna bogastva še zdaleč niso v celoti izkoriščena. S tehničnim razvojem pridobivanja zemeljskih surovin in rudnih bogastev bi Kitajska dobila še večji BDP na prebivalca in višek tega prihodka bi lahko prerazdelila v izobraževanje in odpiranje novih delovnih mest skupaj z investicijami.

Omenil sem že, da rast prebivalstva neposredno vpliva na potrošnjo redkih virov hrane. Vendar pa demografi trdijo, da Kitajska kljub potencialnim možnostim pridobivanja naravnih in drugih virov, preračunano na prebivalca, teh nima zadosti. Analitiki so se prav tako bali same omejenosti naravnih virov po sebi v prihodnosti, kar pa ni bila samo glavna posledica velikega obsega prebivalstva ali njegove rasti (Barnett & Morse, 1963, str. 235). Naravni viri na prebivalca so v Kitajski precej nižji, kot znaša svetovno povprečje. Vendar pa so si raziskovalci enotni v tem, da ob vseh dejavnikih za omejitev rasti prebivalstva, kot so znižanje TSR, kontrole rojstev, poznejše poroke, pospešena urbanizacija, so Kitajci sposobni v 21. stoletju preživeti ob svojih virih hrane ter samooskrbi.

Vendar bodo morali biti v prihodnosti dosledni ciljem. Zato je v ospredje konec 1990. let že stopilo vprašanje o tistem končnem obsegu kitajskega prebivalstva, ko se bodo še sposobni prehraniti ob vseh omejitvah, ki jih že izvajajo. Večina demografov je takrat trdila, da je maksimalni obseg prebivalstva lahko označen kot tisti, ki bo še prenesel samooskrbo hrane (Mu, 1997, str. 352). Zato je izredno pomembno najti obnovljive vire za pospeševanje gospodarskega razvoja. Poleg tega je morala biti postavljena problematika

koncepta vzdržnega razvoja prebivalstva, ki se je v prvi vrsti nanašala na razmerja med naravnimi viri in porazdeljenostjo kitajskega prebivalstva, torej med gostotama prebivalstva in naravnih virov, ki so v vsakem smislu omejeni ter neenakomerno porazdeljeni. Prav tako je zajemal tudi posledice rasti prebivalstva ter njihov učinek na redčenje naravnih virov in hrane.

Nenazadnje pa niso izostali pomisleki ter očitki tudi glede (Mu, 1997, str. 351-356):

- težav pri kakovosti merjenja in pomembnosti relativnih kazalcev;
- maksimalni obseg prebivalstva naj bi bil definiran le ob ceteris paribus pogojih, se pravi ob nekem standardnem in nespreminjajočem gospodarskem in prebivalstvenem razvoju;
- definicija maksimalnega obsega prav tako ni vključevala tudi družbenega vidika in njegovih sinergij na kakovost prebivalstva;
- največji dvom pa je bil v predvideni (in ne predvidljivi) maksimalni možni proizvodnji, katere nihče ni mogel natančno predvideti. Bodoča proizvodnja sicer temelji predvsem od možnih še neodkritih naravnih bogastvih, ki so po drugi strani lahko precenjena ali pa podcenjena.

5.3 Razvoj kot gonilo sprememb

Večji obseg prebivalstva vpliva na socialni položaj ljudi, zato je bil tako očiten poudarek na simpoziju o vzdržnem razvoju prebivalstva. Ob vse večjem številu ljudi ter omejenem številu delovnih mest in s tem omejeni proizvodnji je bila revščina oziroma socialni položaj posameznika sredi druge polovice 20. stoletja vse slabši.

Gospodarski pogoji in okoliščine določajo razvoj prebivalstva. Prav tako pa razvoj prebivalstva vpliva na gospodarstvo v obratni smeri, kar pomeni, da sta vzajemno soodvisna. Gospodarski razvoj in tehnologija narekujeta namreč odpiranje delovnih mest in silita ljudi k višji izobrazbi ter s tem k večjemu razvoju oziroma k boljši kakovosti prebivalstva.

V razvitih državah je bila značilna vzajemnost in soodvisnost med rodnostjo in gospodarskim razvojem. To pomeni, da so med tako imenovano tranzicijo rodnosti, ki so jo razvite države že doživele na prehodu v 20. stoletje, stopnje rodnosti precej upadle, in to zatem, ko je padla stopnja smrtnosti. Zato prebivalstvo teh držav ni več raslo po visokih stopnjah, ampak je začelo stagnirati in celo upadati. Posledica vsega tega pa je bilo staranje prebivalstva. Tudi v primeru Kitajske je bilo tako, še leta 2010 pa je to bil svetovni problem zaradi vse daljšega življenjskega pričakovanja. Zato je gospodarski razvoj zahteval odpiranje novih in kakovostnih delovnih mest v teh sektorjih. Za ta pa je bilo

potrebno znanje, ki so si ga Kitajci dobili z izobraževanjem. Vsi mladi ljudje, ki so imeli taka delovna mesta, so v želji po večjem zaslužku, privarčevanem denarju in ob propagandni politiki po omejitvi prebivalstva s številom otrok, raje vlagali v svoje izobraževanje po še bolj perspektivnih zasluških in ne toliko v svoje bodoče otroke (Ahlburg, Kelley & Mason, 1996, str. 44-45).

Vsak rojeni otrok stane, poleg tega pa je do 15. leta starosti, dokler se sme zaposliti, to vzdrževana oseba, za katerega se trošijo družinska sredstva. Zato iz logičnega razmišljanja sledi, da je vsak otrok oportunitetni strošek. Če v družini obstaja le en otrok, se za njegovo vzdrževanje porabi bistveno manj sredstev, kot če sta dva ali celo več. Tako je bilo varčevanje tudi eden izmed glavnih dejavnikov uspešnega gospodarskega razvoja Kitajske, ki se je začelo v 1980. letih.

Za zagon hitro rastočega gospodarskega razvoja je bilo pomembno dejstvo o opustitvi zemljiških komun na podeželju v tistem času. Do zdaj so vsi kmetje delali na skupni zemlji, ki je bila v lasti države. Takoj ko je država dala svojo zemljo v najem kmetom, se je stanje v gospodarstvu naglo začelo izboljševati. Kmetje so za svojo dobrobit in delo bili bolj odgovorni, bolj so pazili na svoje pridelke in zemljo, ker so se počutili bolj odgovorni. Modernizirali so se in s tem povečali svojo produktivnost. Rezultat je bil stalno povečanje BDP na začetku 1980. let. To je bila tudi delna skrivnost uspeha izjemnega gospodarskega razvoja, ki se je nadaljeval še naprej v prvo dekada 21. stoletja. Nekateri kmetje so začeli ustanavljati podjetja in se zaposlovati v administraciji programa prebivalstvene politike. Industrializacija podeželja se je od 1995. leta naprej začela širiti (Kuzem, 2002, str. 10).

V nuklearnih družinah se na ta način lahko ogromno privarčuje, zakonca pa privarčevan denar potrošita zase in za svoje izobraževanje. To je tista vzajemnost med gospodarskim razvojem in stopnjo rodnosti nekega prebivalstva. Ker so kakovostna delovna mesta obstajala le v mestnih središčih, se je tudi TSR najbolj znižala prav v mestnih središčih, kar potrjuje Tabela 8, ko leta 1992 skoraj ni bilo več 3. reda otrok. Sicer za to razlago obstajajo še drugi razlogi, kot:

- kontracepcijske metode;
- bonitete družinam z manj otroki;
- stroški vzdrževanja otrok;
- poznejše poroke;
- urbanizacija;
- višja izobraženost otrok;
- nacionalni dohodek na prebivalca (BDP per capita).

Razvoj pa se ni pojavljal v vseh predelih Kitajske enako. Znano je, da so bile zahodne in province v notranjosti države manj razvite in so imele najvišje starostno specifične stopnje

rodnosti v Kitajski. Obalna področja, ki so bila lažje dostopna, so omogočala tudi hitrejši razvoj gospodarstva zaradi svoje lege, razvoja mest in boljših delovnih mest ter nenazadnje tudi zaradi velikih možnosti, ki jih je prinašal ocean. Vedeli so, da bodo za pospešen gospodarski razvoj potrebna vlaganja v:

- industrijo;
- transport;
- telekomunikacije.

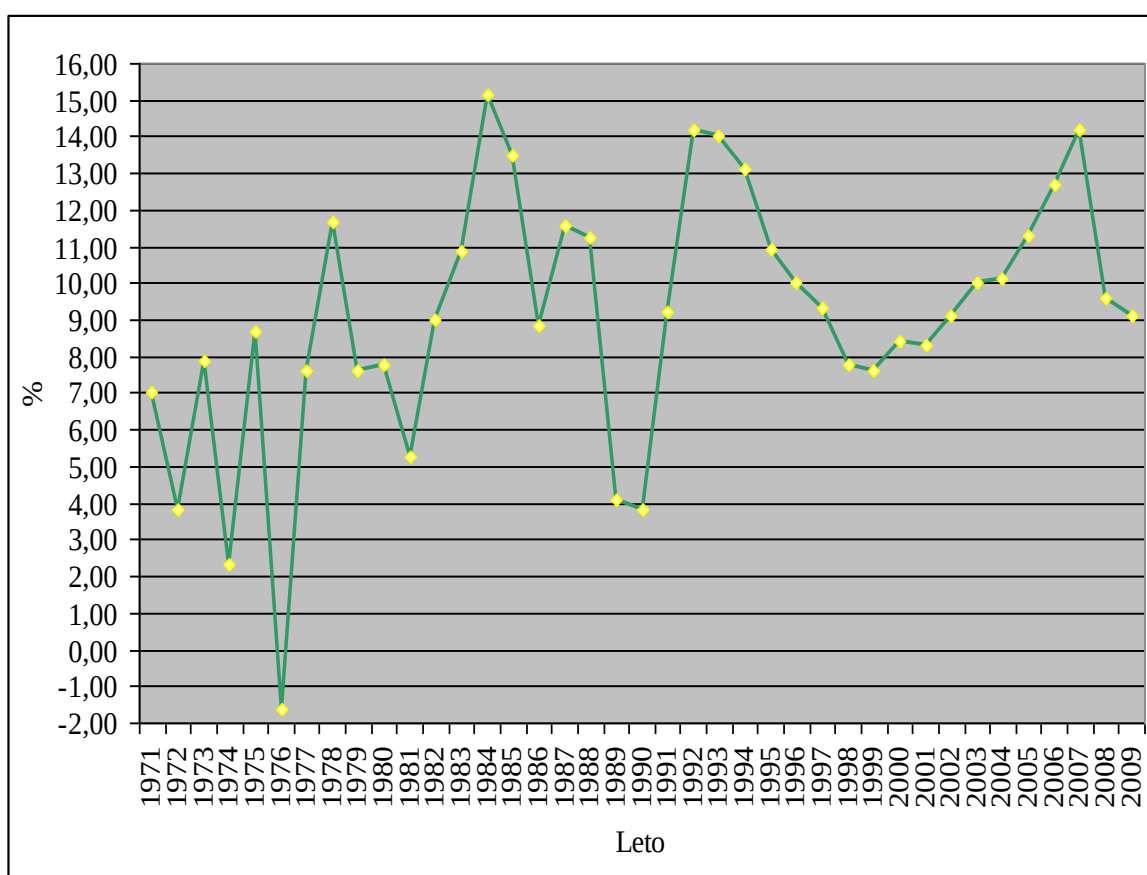
Te vrste spadajo v sekundarni in terciarni sektor in zagotavljajo višjo dodano vrednost kot primarni sektor, za katerega sem že omenil, da je glavnino predstavljalo kmetijstvo. Kitajska je sprejela gospodarske reforme na začetku 1980. let s tem, ko se je usmerila k pospešeni industrializaciji in se zavzemala za pretočnost kapitala iz tujine in v tujino. Tako je s svojim investiranjem začela sodelovati z ostalimi regijami v svetu, najprej z Azijo, potem pa tudi z ostalimi kontinenti (Šešek, 2005, str. 16).

Investicije so bile problematične. Do obdobja pred gospodarskim vzponom tujih investicij praktično ni bilo. Za boljši gospodarski razvoj je bilo treba Kitajsko odpreti zunanjemu svetu in pustiti tuje investicije v državo. To so tudi storili. Poleg tega so tujim podjetjem omogočili vrsto davčnih olajšav za pospešeno investiranje. Sprostili so devize in zunanjo trgovino ter postali dovzetnejši za prejem deviznih transakcij. V prvih letih 21. stoletja je BDP začel počasi spet naraščati. Planski gospodarski sistem je pomenil, da je bila v glavnem država lastnica podjetij ter je določala obseg proizvodnje ter prodajnih cen. Ker so državo vodili politiki, ki niso imeli strokovnih izkušenj s področja gospodarstva, je bil ta model zaradi neustreznega vodenja neučinkovit (Kuzem, 2002, str. 28).

Izredno hiter gospodarski razvoj je bil dosežen s prodajo po tržnih cenah. Podjetja so postajala vedno bolj avtonomna pri svojih odločitvah. Število zasebnih podjetij pa je začelo naraščati. Vlada je dovolila prisotnost tujega kapitala v državnih podjetjih šele na začetku 21. stoletja. V tem času je bila letna stopnja rasti BDP, izračunana iz podatkov v stalnih cenah iz leta 2005 v ameriških dolarjih, precej visoka, kar prikazujem v Sliki 14. Ko se je začelo nekoliko strožja faza obdobja prebivalstvene politike enotroških družin 1980. leta, je posledično zaradi učinkov te politike na prebivalstvo tudi gospodarski razvoj dobil nekoliko lažji zagon, in to se vidi v Sliki 14, ko so se nihanja letnih stopenj rasti BDP na gor in dol začasno ustavila. Tako je v obdobju med letoma 1971 in 2009 večkrat zanihala, nekje od leta 1992 pa do danes drži Kitajska letno stopnjo rasti nad 7 %, kar je še vedno izjemna rast. Naj omenim, da je bila edino leta 1976 v vsem tem preučevanem obdobju negativna, kar pomeni, da je njen BDP padel. Bilo je tudi nekaj ekstremov, in sicer 1984 leta je znašala letna stopnja rasti BDP prek 15 %, potem pa se je tej meji približala še dvakrat.

V zadnjih 30. letih se je spremenila tudi sektorska struktura BDP. Primarni sektor je izgubljal pomen v strukturi BDP in se več kot prepolovil, sekundarni sektor je pridobil pomen in se je zvišal za 15 odstotnih točk, pa tudi že prej je bil najbolj pomemben sektor v strukturi BDP. Tudi terciarni sektor je pridobil pomen, saj je dobil za slabih 10 odstotnih točk v tem času. Lahko bi rekli, da je industrija in s tem sekundarni sektor že vseh zadnjih 30 let, ko je gospodarski razvoj dobil zagon v obliki prvih reform, najbolj pomembno gibalno k uspešni gospodarski rasti Kitajske. Prevladujejo predvsem tekstilna in prehrabena industrija, računalniška in komunikacijska oprema in kemična industrija (Šešek, 2005, str. 18).

Slika 14: Gibanje letne stopnje rasti kitajskega BDP od leta 1971 do leta 2009 (v %)

Vir: National Accounts Main Aggregates Database by countries, 2012.

Če razširim gospodarsko situacijo gledano z vidika BDP v stalnih cenah iz leta 2005 v ameriških dolarjih v primerjavi z ostalim svetom, potem lahko rečem, da je bilo leta 1995 kitajsko gospodarstvo na sedmem mestu in je zavzemalo 10,6 % BDP največjega gospodarstva ZDA. Na prelomu tisočletja, torej leta 2000, je bila še vedno na sedmem mestu z deležem 12,9 %, leta 2005 na četrtem mestu z deležem 18,3 %, leta 2009 pa je bila

slabša le od ZDA in Japonske in je imela 27,5 % BDP gospodarstva ZDA. Podatki ZN so zelo zgovorni. Napredovanje gospodarskega položaja v svetu je s tem več kot očiten.

Od leta 2000 naprej ima Kitajska prevladujoč položaj pri večini od ključnih gospodarskih izvoznih proizvodov. Pri navedbi virov je točen naslov, ki prikazuje temeljne proizvode, ki so pomembni za svet. Primer jasno prikazuje mesto Kitajske v svetu, kar se tiče proizvodnje. Tu naj dodam, da je bila že leta 2000 vodilna pri večini od predstavljenih kmetijskih in industrijskih proizvodov.

Najbolj bistveni industrijski proizvodi za svet so surova nafta, surovo jeklo, premog, električna energija, bombažne tkanine, gnojila in cement. Med najbolj bistvene kmetijske proizvode pa prištevajo žita, meso, bombaž, soja, zemeljski oreški, čaj, sadje, repična semena in sladkorni trs. Leta 1990 je prvo mesto dosegla pri sedmih od skupno šestnajstih proizvodov, leta 2000 že pri desetih, leta 2009 pa pri enajstih. Pri tem je vendarle treba omeniti, da podatka za gnojila niso navedli, vendar je od leta 2000 naprej bila Kitajska najuspešnejša država pri proizvodnji gnojil (Ranking of China in the World in Terms of Main Indicators, 2010).

To pomeni, da v svetu Kitajska igra ključno vlogo pri proizvodjanju za življenje bistvenih dobrin. Tudi zaradi velike proizvodnje je Kitajska izjemno pospešila gospodarski razvoj, seveda pa je morala najprej urediti pogoje za to. Nenazadnje je bila uspešnejša pri pobiranju davkov. Danes je gospodarska moč Kitajske večja tudi zaradi izvoza, ki je v zadnjih 15 letih precej porasel. To ni čudno, saj je danes druga največja proizvajalka glavnih surovin na svetu (Šešek, 2005, str. 20).

Poleg gospodarskega razvoja tudi sama prebivalstvena politika ni učinkovala na posamezne regije Kitajske enako. Fizično in lokalno je bil dostop vpliva take prebivalstvene politike težji, zato je bilo njeno širjenje in nadzorovanje težje sprejemljivo. V razvitih območjih in glavnih vlemestih je prebivalstvena politika prišla bolj do izraza kot pa nekje v notranjosti ter v zahodnem delu države, kjer je prevladovalo podeželsko prebivalstvo. Za slednje je bila že po tradiciji značilna visoka rodnost in tudi že omenjene specifične stopnje rodnosti po redu rojstev v obeh primerjalnih letih 1981 in 1992 so to potrjevale.

V novem stoletju se je koncept vzdržnega gospodarskega razvoja dobro prijel. Predvsem so naredili premik k podeželskemu prebivalstvu. Od leta 1995 naprej se gospodarska blaginja kmetov izboljšuje. Postajajo bogatejši in bolj spoštovani v družbi. Nekateri so postali celo obrtniki in pomagajo pri raznih gospodarskih poslih. Prodor tržnega gospodarstva je k temu bistveno pripomogel, čeprav imajo Kitajci še danes svojevrsten gospodarski sistem. Ta je nekakšna kombinacija tržnega in planskega gospodarstva. Prepletenost prebivalstvene politike enega otroka na družino in gospodarskega razvoja bo

še naprej v 21. stoletju opazna v petletnih gospodarskih in socialnih razvojnih načrtih Kitajske. Slednji bodo predstavljali za Kitajsko uresničitev sistema omejevanja rasti prebivalstva in upravljanja z gospodarskim razvojem, kar naj bi po njihovih željah prineslo še večje izboljšanje celotnega gospodarstva in družbe. Na ta način naj bi se izraba resursov in gospodarski razvoj bolj vzajemno razvijala.

Poseben poudarek koncepta vzdržnega razvoja v zadnjih 15 letih pa je bil tudi na onesnaževanju globalnega sveta, ki se je nujno povečalo z večanjem obsega prebivalstva. Ob izjemnem gospodarskem razcvetu Kitajske ob prelomu tisočletja, ko je proizvodnja države izredno porasla, posledično tudi zaradi vseh naštetih dejavnikov, ki so v neposredni zvezi z gospodarskim razvojem. Na podlagi omenjene študije ter rezultatov in dogovorov, ki so bili sklenjeni na tem simpoziju iz leta 1995, so bila ZN izdana priporočila o uravnoteženju svetovne proizvodnje in potrošnje ter izvajanje racionalnejše prebivalstvene politike posameznih držav. Prav tako je Kitajska z odpiranjem svetu dosegla boljši gospodarski razvoj, ki je pomagal samemu konceptu.

5.4 Posledice gospodarskega razvoja

Ob planskem gospodarstvu na začetku druge polovice 20. stoletja in kasneje je glavno gonilo gospodarstva predstavljal primarni sektor. Delo, kapital ter raba osnovnih naravnih virov, kot so kmetijske surovine, naravna bogastva, minerali, kovine in tako naprej, so predstavljali jedro gospodarske rasti. Zato je bila poraba naravnih virov izredno visoka, tehnološka stopnja pa nizka. To je bil tudi delni vzrok tako visoke porabe naravnih virov poleg visokih zahtev zaradi ogromnega števila ljudi.

V tem obdobju gospodarski razvoj ni prišel do takega izraza kot v 1980. letih zaradi zaviralnih sil, ki so se kazale v več oblikah:

- počasnost oblikovanja pogojev za gospodarski razvoj, ki bi lahko izdatno vplival na takojšnje znižanje neugodnih demografskih pojavov;
- nizka tehnološka stopnja;
- avtomatični zamik učinkovanja zaradi številčnega obsega kitajskega prebivalstva;
- razpršenost naravnih bogastev in neizkoriščenost resursov.

V ospredju so bile zato panoge težke industrije, rudarstva, kmetijstva in ribištva. To je bilo mogoče v prejšnjem sistemu. Vendar pa so nekateri gospodarstveniki spoznali, da vse skupaj dolgoročno ni možno, ker bi prej ali slej naravnih virov nekoč zmanjkalo. Zato so se ob izjemnem gospodarskem zagonu ob koncu 20. stoletja morali Kitajci počasi preusmeriti še na sekundarni, pa tudi terciarni sektor. Zato je bilo toliko bolj pomembno imeti sistem, ki v prihodnosti ne bi izčrpaval naravnih virov v takem obsegu, ampak bi

prestrukturiral gospodarstvo v storitvene panoge ter stalno izboljševal tehnologijo zaradi bojazni pomanjkanja resursov v prihodnosti.

To so v novih petletnih gospodarskih in socialnih razvojnih načrtih so v prvih letih 21. stoletja poskušali zajeti nove strategije za skrb do okolja, nove smernice zaščite okolja, ker je gospodarski razvoj hitro napredoval. Izboljšanje na zakonskem področju ter pospeševanje na področju okoljskih inšpekcij, finančne spodbude in ozaveščanje ljudskih množic so dobra popotnica za to uresničitev. Pretirano hiter gospodarski razvoj je prinesel tudi negativne posledice. Eden izmed teh so bili okoljski problemi. S povečanjem investicij, ki sem jih omenil zgoraj, se je razširil promet. Vse obsežnejša infrastruktura je terjala večje emisije ogljikovega in žveplovega dioksida v ozračje, ki sem jih omenil v poglavju resursov. Okoljske probleme sicer povzroča tudi neučinkovitost pri izkoriščanju naravnih virov. Za to so krive nekakovostne tehnologije, ki s svojim delovanjem preveč posegajo v naravo, izkoristek pa je slab. To se dogaja predvsem na podeželju, kjer živi vaško prebivalstvo, čeprav tudi tja pronica hiter gospodarski razvoj (Shen, 1997, str. 361-362).

6 ETNIČNE MANJŠINE NA KITAJSKEM

Od hladnih step na severu do bujne džungle na jugu ter od širnega morja na vzhodu do visokogorja na zahodu Kitajska služi kot dom za uradnih 56 etničnih manjšin. Največja etnična skupina je Han, ki skupaj sestavlja prek 92 % kitajskega prebivalstva, in so pravi Kitajci. So proizvod prepletanja mnogih plemen, ki so bili med prvimi, ki so se tu ustalili in začeli razvijati kmečko družbo. Kitajska ima tako raznovrstno prebivalstvo zaradi izjemno pestre zgodovine. Vojne, spopadi, vdori in kolonialna zavojevanja na eni strani ter masovne zgodovinske migracije, vplivi različnih kultur in prisvajanja ozemelj na drugi so privedli do današnje pestre raznovrstnosti. Osvajalci, kot so bili Huni, Mongoli in Mandžuri, niso uničili, temveč so občudovali tisto, kar so videli, zato so ostali in se asimilirali.

Na drugi strani pa je ostalih 55 etničnih manjšin, ki so naseljeni ob prostranih mejah Kitajske, ohranilo svojo bogato tradicijo in običaje ter so del kitajske kulture. Nekaj se jih nahaja tudi v goratih delih. Priznane so na ozemlju Kitajske in Tajvana. 13 etničnih manjšin na Tajvanu je imenovanih Gaoshan. Šele s Komunistično partijo leta 1949, ko je po dolgih bojih prevzela oblast, so obstajala resna prizadevanja, da se razišče in kategorizira etnične manjšine. Čeprav je več kot 400 etničnih manjšin sprejelo klic, da se registrirajo, so študije pokazale, da je bilo veliko prekrivanja in podvajanj ter še več etničnih manjšin, ki so bile dejansko iste, a le z različnimi imeni. Po štirih letih podrobnih raziskav in terenskega dela je bilo leta 1978 uradno priznanih 54 etničnih manjšin kot neodvisnih, skupaj pa so šteje 55,83 milijonov ljudi. To je tega leta predstavljalo 5,7 %

vsega kitajskega prebivalstva. Petinpetdeseta etnična manjšina pa je bila poleg večinske manjšine Han dodana leta 1979. Leta 2010 je skupno število uradno priznanih 55 etničnih manjšin Kitajske, kot kaže Tabela 12, brez večinske Han, znašalo dobrih 105 milijonov ljudi in je zneslo 7,87 % vsega prebivalstva Kitajske (Zheng & Jian, 1981 str. 76).

6.1 Določljivost etničnih manjšin

Etnične manjšine so določene na podlagi več različnih kriterijev, ki jih ločujejo od neke večinske skupine na ozemlju izven matične države ali nekega razlikujočega se prebivalstva. Ti kriteriji so (Ethnic minorities in China, 2010):

- poseben jezik;
- priznana avtohtono območje;
- svojevrstni običaji in navade;
- svojevrstna kultura;
- močan občutek identitete.

Na Kitajskem se govori več sto narečij. Vendar pa manjšinski jezik ni zgolj narečje, temveč svojevrsten jezik s svojo slovnično doktrino. Ločenih je več jezikovnih skupin med samimi etničnimi manjšinami, in sicer:

- kitajsko-tibetanske;
- altajske;
- indoevropske;
- avstroazijske;
- avstronezijske.

21 etničnih manjšin ima edinstven sistem pisanja. Poleg tega zasedajo neko svoje določeno ozemlje znotraj državnih meja Kitajske, od koder izvira skupina. Poleg jezika in pisanja vsebuje vsaka izmed 56. svojevrstno zgodovino in mitologijo. Prav zgodovina je tista, ki narekuje sistem norm in vrednot, ki so specifične za konkretno etnično manjšino. Običaji oblačenja, poročnih obredov, religije, kuhinje, kulture in tako naprej, narekujejo prepoznavnost. Etnična manjšina mora ustvarjati močan občutek za medsebojno pripadnost svojih članov, hkrati pa se mora dobro razumeti ter znati integrirati tudi z drugimi etničnimi manjšinami.

Za večje etnične manjšine velja, da obstajajo razlike v narečju in znotraj posameznih običajev. To je odvisno od stopnje zlitja novega prebivalstva v posamezne etnične manjšine. Lahko nastanejo tudi po združitvi več manjših etničnih skupin v novo večjo.

Nekatere etnične skupine se med seboj zelo razlikujejo, vendar pa jih obstaja tudi nekaj, ki so zelo podobne večinski etnični skupini Han. Ena od takih je na primer Hui, ki se praktično ne razlikuje od Hana, razen v dejstvu, da prakticirajo islam.

Poleg uradno priznanih etničnih manjšin obstajajo v LRK tudi državljani, ki se sami razvrščajo kot člani nepriznanih etničnih skupin, kot so judovski, Tuvan, Oirat in Ili Turki. Še posebna skupina so tudi tuji državljani, ki so postali kitajski državljani. Tudi ti imajo značilnosti, ki so omenjene zgoraj, torej svoj jezik in verjetno tudi običaje, vendar pa so v takem številu, da jih Kitajska uradno ne zajema kot etnično manjšino ali pa jim zaradi pomanjkanja vseh kriterijev enostavno ne priznava etničnih pravic. Velika večina takih etničnih skupin, ki ni opredeljena z zakoni v ustavi, vendar kljub temu neformalno obstaja, se nahaja predvsem v provinci Guizhou (Zgodovina Kitajske, 2010).

6.2 Seznam etničnih manjšin

V Tabeli 12 je prikazan seznam 56 etničnih skupin, ki so uradno priznane s strani kitajske vlade po imenu posamezne etnične skupine ter številom prebivalstva vsake od njih. Vsak novi prebivalec, ki si pridobi kitajsko državljanstvo, je razporejen v zakonsko že opredeljene etnične manjšine. Večinska kitajska etnična skupina Han je večinoma osredotočena na severozahodu, severu, severovzhodu, jugu in jugozahodu in nekoliko tudi v osrednji notranjosti Kitajske. Člani različnih etničnih skupin bivajo tudi v Hong Kongu in Macau, ki pa sta svoji posebni ureditveni provinci in zato ločeno obravnavani od ostalih študij celinske Kitajske in Tajvana.

Tabela 12: Število prebivalcev po seznamu etničnih manjšin Ljudske republike Kitajske januarja leta 2010

Zap. Št.	Etnična skupina	Koda	Prebivalstvo	Zap. št.	Etnična skupina	Koda	Prebivalstvo
1	Han	HA	1.230.117.207	29	Qiang	QI	306.072
2	Zhuang	ZH	16.178.811	30	Tu	TU	241.198
3	Manchu	MA	10.682.263	31	Mulao	ML	207.352
4	Hui	HU	9.816.802	32	Xibe	XB	188.824
5	Miao	MH	8.940.116	33	Kyrgyz	KG	160.823
6	Uyghurs	UG	8.399.393	34	Daur	DU	132.394
7	Tujia	TJ	8.028.133	35	Jingpo	JP	132.143
8	Yi	YI	7.762.286	36	Maonan	MN	107.166
9	Mongols	MG	5.813.947	37	Salar	SL	104.503
se nadaljuje							

Nadaljevanje							
Zap. Št.	Etnična skupina	Koda	Prebivalstvo	Zap. št.	Etnična skupina	Koda	Prebivalstvo
10	Tibetan	ZA	5.416.021	38	Blang	BL	91.882
11	Buyei	BY	2.971.460	39	Tajik	TA	41.028
12	Dong	DO	2.960.293	40	Achang	AC	33.936
13	Yao	YA	2.637.421	41	Pumi	PM	33.600
14	Korean	CS	1.923.842	42	Ewenki	EW	30.505
15	Bai	BA	1.858.063	43	Nu	NU	28.759
16	Hani	HN	1.439.673	44	Jing-Vietnamese	GI	22.517
17	Kazakh	KZ	1.420.458	45	Jino	JN	20.899
18	Li	LI	1.247.814	46	De'ang	DE	17.935
19	Dai	DA	1.158.989	47	Bonan	BO	16.505
20	She	SH	709.592	48	Russian	RS	15.609
21	Lisu	LS	634.912	49	Yugur	YG	13.719
22	Gelao	GL	579.357	50	Uzbeks	UZ	12.370
23	Dongxiang	DX	513.805	51	Monba	MB	8.923
24	Gaoshan	GS	458.000	52	Oroqen	OR	8.196
25	Lahu	LH	453.705	53	Derung	DR	7.426
26	Sui	SU	406.902	54	Tatars	TT	4.890
27	Va	VA	396.610	55	Hezhen	HZ	4.640
28	Nakhi	NX	308.839	56	Lhoba	LB	2.965

Vir: Ethnic minorities in China, 2010.

6.3 Prebivalstvena politika do etničnih manjšin

V preteklosti je po pestrih zgodovinskih dogodkih cvetela kultura etnične skupine Han, zato so občutili prezir do tujih nomadskih plemen, ki so se ukvarjali z lovom in nabiranjem, sami pa so postajali tarča zavisti jezdecem na severu. Dejstvo je, da je veliko izvirnih kitajskih imen za etnične manjšine prihajalo iz te dolge zgodovine prezira. Ko je takoj po drugi svetovni vojni KPK nekoliko popustila, so manjšine dobile nekoliko več fleksibilnosti v svojih uradnih poimenovanjih. Leta 1951 se je ukinila ta uporaba prezirajočih imen za etnične manjšine in se vzpostavila nova. Ne gre pozabiti, da je s socialistično miselnostjo na kitajsko etnično teorijo močno vplivala med drugim tudi Sovjetska zveza.

Stopnja vključenosti sodelovanja etničnih manjšin z nacionalno kitajsko narodno skupnostjo se od skupine do skupine zelo razlikuje. Zaradi preteklih zamer v zgodovini imajo nekatere etnične skupine (Tibetanci, Ujguri in Mongoli) pomisleke glede večjega sodelovanja z večinsko etnično skupino Han. Nasprotno pa imajo nekatere druge etnične skupine, kot so Zhuang, Manchu, Hui in Korejci, z njo dobre stike.

Danes Kitajska za sebe vodi enotno omejevalno restriktivno prebivalstveno politiko, a njene etnične manjšine so pri tem izjeme. Sicer so tudi same občutile problem prevelikega pritiska rasti prebivalstva, toda Kitajska se v veliki meri ni vmešavala v prebivalstveno politiko svojih etničnih manjšin, kar pomeni, da je imela do njih zgleden odnos. Ustava LRK in njeni zakoni zagotavljajo enake pravice za vse etnične skupine na Kitajskem ter spodbujajo gospodarski in kulturni razvoj etničnih manjšin. Etnične manjšine so zastopane v Ljudskem nacionalnem kongresu ter v vladah na provincialni in prefekturni ravni. Poleg tega jim Kitajska z zakoni omogoča tudi raznovrstno pomoč v materialnem in nematerialnem smislu. Eden zelo pomembnih privilegijev, ki ga uživajo etnične manjšine, je njihova oprostitev enootroške prebivalstvene politike za nadzorovanje rasti prebivalstva (Zheng & Jian, 1981, str. 76).

Področja avtonomij etničnih manjšin jim omogočajo razvoj in svobodno uporabo lastnih jezikov ter ohranitev lastne kulture in družbenih običajev ter veroizpovedi. Prav slednja je kot najbolj kočljiva večkrat tarča raznih nasprotujočih si mnenj ali celo demonstracij.

SKLEP

Kitajska je že od nekdaj veljala za nam oddaljeno in mistično državo. Ima veliko površino in predstavlja državo z izjemno bogato zgodovino in običaji na eni strani ter veliko pretresi, kot so ozemeljski konflikti, vojne in nasilna ter nenasilna zlivanja kultur in običajev mnogih zgodovinskih plemen na drugi. Njeni zametki segajo v 21. stoletje pred našim štetjem s prisotnimi različnimi plemeni, ki so v resnici bila le nekakšne razširjene družine. Zaradi vseh svojih geografskih značilnosti ter zgodovine pa so se pričele ustvarjati razmere za ugodno rast prebivalstva.

Slednje je naraslo na že skoraj neobvladljivih 550.000.000 leta 1949. Kitajska je rast poskušala obvladati leta 1953 s prvim petletnim gospodarskim in družbenim socialnim načrtom, ki naj bi zaradi socialistične mentalitete in ugodnih pogojev ter slabe gospodarske razvitosti zajezil nastajajoče probleme. Zaradi neagresivne propagande na začetku se pozivi ljudem niso slišali. Toliko večji problem je bil, ker je ozemlje Kitajske zelo veliko, prometne povezave pa so bile takrat slabe.

Na naglo rast kitajskega prebivalstva je vplivala tudi vse manjša stopnja smrtnosti. Razvoj zdravstva in izboljšava higienskih razmer v mestnih področjih sta bistveno pripomogla k podaljševanju življenjskega pričakovanja. To so bili tudi že prvi znaki, da se je Kitajska počasi začela preoblikovati iz tako imenovanega tradicionalnega tipa prebivalstva v prehodni tip prebivalstva, za katera je bila značilna še vedno visoka stopnja rodnosti, ki je bila glavni dejavnik rasti obsega prebivalstva, ter nizka stopnja smrtnosti. Tudi zato je število prebivalstva najbolj poskočilo v 1960. letih.

Velik obseg prebivalstva je moral biti zajezen tudi zaradi vseh slabih učinkov, ki jih povzroča. Mestna področja so se vedno bolj razvijala in vabila nove ljudi, tako da je bilo življenje zaradi prenatrpanosti oteženo. Poleg tega se je onesnaženost vele mest zlasti zaradi hitrega gospodarskega razvoja, ki je raslo tudi že s 15 % na leto, sicer pa v povprečju okrog 9 % letno v celotnem obdobju od konca 1970. let do konca prve deкаде 21. stoletja, zelo povečala. Nastal je tudi problem brezposelnosti, ki je še vedno pereč zlasti na podeželju, pojavila pa se je tudi velika neenakomerna porazdelitev prebivalstva, trpelo pa je tudi izobraževanje zaradi pomanjkanja šol in ostale infrastrukture.

Kitajska prebivalstvena politika enega otroka na družino se je oblikovala zaradi nuje, in postopoma. Če ne bi bilo problema s prekomernim naraščanjem ljudi, potem se taka prebivalstvena politika sploh ne bi pojavila. Ta primer je bil v 1980. letih edinstven v svetu, da se na tak način posega v pravice ljudi. 1959. leta se je prvič pojavila ideja o načrtovanju družin in je predstavljala zametke sodobne prebivalstvene politike.

Kasneje se je v več fazah nadgrajevala, dokler ni dobila končne oblike. Njeni učinki so bili izraziti. Totalna stopnja rodnosti je 1992 leta padla na samoobnovitveno stopnjo, medtem ko je še 1959. leta znašala 6,4 otroka na mater. Vlada in njene komisije so strogo zahtevale od ljudi, naj upoštevajo načrtovanje rojstev, čeprav so imeli ljudje lahko tudi 2 otroka s posebnim dovoljenjem. Petletni gospodarski in socialni razvojni načrti so predstavljali temelj za kitajski gospodarski načrt vodenja države in se ga držijo še danes. Da je prebivalstvena politika zanje izjemno pomembna, priča dejstvo, da so jo zapisali v ustavo, in je danes pomemben del sooblikovanja petletnih načrtov.

S tabelami in slikami sem dokazal, da je močno vplivala na demografsko tranzicijo v rodnosti z zniževanjem stopenj rodnosti in z vzajemnim vplivom s hitrim gospodarskim razvojem. Po letu 1949 pa se je začela krepiti industrializacija, ki jo je pospeševala mehanizacija na agrokulturnem področju. Tudi to je bil eden izmed dejavnikov, da se je vaško prebivalstvo začelo preseljevati v mestna središča. Gospodarske reforme so po vzoru kapitalističnih držav reformirale Kitajsko v pomembno silo svetovnega gospodarstva. Od začetka reform za odpiranje trga zunanjemu svetu ob koncu 1970. let pa do danes je

postala ena najhitreje razvijajočih se gospodarstev na svetu. V zadnjih 30. letih je kitajski BDP rasel letno v povprečju za skoraj 10 %.

LITERATURA IN VIRI

1. Ahlburg, D., Kelley, A., & Mason, K. (1996). *The impact of population growth on well-being in developing countries*. Berlin: Springer.
2. Axinn, W., & Barber, J. (2001). Mass education and fertility transition. *American Sociological Review*, 66(4), 481–505.
3. Barnett, H., & Morse, C. (1963). *Scarcity and Growth: The Economics of Natural Resource Availability*. Baltimore: Johns Hopkins.
4. Baochang, G., Feng, W., Zhigang, G., & Erli, Z. (2007). China's Local and National Fertility Policies at the End of the Twentieth Century. *Population and Development Review*, 33(1), 129–147.
5. Blejec, M. (1996). *Uvod v statistiko* (11. izdaja). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
6. Bongaarts, J. (2003). Completing the fertility transition in the developing world: The role of educational differences and fertility preferences. *Population Studies*, 57(3), 321–335.
7. Boserup, E. (1965). *The Conditions of Agricultural Growth*. London: George Allen and Unwin.
8. Boserup, E. (1981). *Population and technology*. Oxford: Basil Blackwell.
9. Bryant, J. (2007). Theories of Fertility Decline and the Evidence from Development Indicators. *Population and Development Review*, 33(1), 101–127.
10. Cai, Y. (2010). China's Below-Replacement Fertility: Government Policy or Socioeconomic Development? *Population and Development Review*, 36(3), 419–441.
11. Chan, K. (2010). The Household Registration System and Migrant Labor in China: Notes on a Debate. *Population and Development Review*, 36(2), 357–365.
12. Chen, J., Retherford, R., Choe, M., Xiru, L., & Ying, H. (2009). Province Level Variation in the Achievement of Below-replacement Fertility in China. *Asian Population Studies*, 5(3), 309–327.
13. Davis, K. (1945). The World Demographic Transition. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 237, 1–11.
14. *Demographic data and prospects by countries*. Najdeno 7. junija 2012 na spletnem naslovu http://esa.un.org/wpp/unpp/Panel_profiles.htm
15. Eltis, W. (1973). *Growth and Distribution*. London: Macmillan.
16. Enke, S. (1966). The Economic Aspects of Slowing Population Growth. *Economic Journal*, 76(301), 44–56.
17. Ethnic minorities in China. (2010). V *Wikipedia*. Najdeno 3. januarja 2011 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Ethnic_minorities_in_China
18. *Ethnic minorities in China*. Najdeno 22. decembra 2010 na spletnem naslovu <http://www.c-c-c.org/chineseculture/minority/minority.html>
19. Feeney, G., & Feng, W. (1993). Parity Progression and Birth Intervals in China: The Influence of Policy in Hastening Fertility Decline. *Population and Development Review*, 19(1), 61–101.

20. Fontagne, L., & Py, L. (2010, 1.julij). Determinants of Foreign Direct Investment by Chinese Enterprises in the European Union. *CEPPI Research Report*. Najdeno 14. decembra 2010 na spletnem naslovu http://www.cepii.fr/anglaisgraph/reports/pdf/2010/2010_01.pdf
21. Greenhalgh, S. (2003). Planned Births, Unplanned Persons: Population in the Making of Chinese Modernity. *American Ethnologist*, 30(2), 196–215.
22. Greenhalgh, S. (2008). *Just One Child: Science and Policy in Deng's China*. Berkeley: University of California Press.
23. Greenhalgh, S., & Winckler, E. (2005). *Governing China's Population: From Leninist to Neoliberal Biopolitics*. Stanford: Stanford University Press.
24. Hesketh, T., Lu, L., & Xing, Z. (2005). The Effect of China's One-child Family Policy after 25 Years. *New England Journal of Medicine*, 353(11), 1171–1176.
25. International Monetary Fund. (2004). The global demographic transition. *World economic outlook, september 2004*. Washington: International Monetary Fund.
26. Johnson, G. (1994). Effects of Institutions and Policies on Rural Population Growth with Application to China. *Population and Development Review*, 20(3), 503–531.
27. Kirk, D. (1996). Demographic Transition Theory. *Population Studies*, 50(3), 361–387.
28. Kuzem, M. (2002). *Transformacija kitajskega gospodarstva* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
29. Lesthaeghe, R. (2010). The Unfolding Story of the Second Demographic Transition. *Population and Development Review*, 36(2), 211–251.
30. Lin, F., & Liu, J. (1997). China's Fertility Transition and the Prospect of Population Situation. *Symposium on Demography of China*, (str. 97–117). Beijing: China population association.
31. Mckeown, T. (1976). *The modern Rise of Population*. London: Edward Arnold.
32. Malačič, J. (2006). *Demografija: teorija, analiza, metode in modeli* (6. izd.). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
33. Meeks, T. (1982). The Effect of Population Growth upon the Quantity of Education Children Receive: A Comment. *Review of Economics and Statistics*, 64(2), 348–352.
34. Merli, G., & Smith, H. (2002). Has the Chinese Family Planning Program been Successful in Changing Fertility Preferences? *Demography*, 39(3), 557–572.
35. Mu, G. (1997). Research on Population and Sustainable Development in China: A Review and Discussion. *Symposium on Demography of China* (str. 349–358). Beijing: China population association.
36. *National Accounts Main Aggregates Database by countries*. Najdeno 14. junija 2012 na spletnem naslovu <http://unstats.un.org/unsd/snaama/selCountry.asp> htm
37. National Bureau of Statistics of China. (1991–2009). *China Population Statistical Yearbook*. Beijing: China Statistics Press.
38. Pitchford, J. D. (1974). *Population and Economic Growth*. New York: North Holland.
39. Population data. (b.l.) *United Nations Statistics Division*. Najdeno 14. decembra 2010 na spletni strani <http://data.un.org/Explorer.aspx?d=ComTrade>

40. Ranking of China in the World in Terms of Main Indicators. (2010). *National Bureau of Statistics of China*. Najdeno 20. avgusta 2012 na spletnem naslovu <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2011/indexeh.htm>
41. Scharping, T. (2003). *Birth Control in China, 1949-2000: Population Policy and Demographic Development*. London: Routledge.
42. Shen, Y. (1997). Population and Sustainably Development in China. *Symposium on Demography of China*, (str. 359–367). Beijing: China population association.
43. Simon, J. (1986). *Theory of population and economic growth*. Oxford: Basil Blackwell.
44. Sun, J. (1997). The Characteristics of China's Four Population Censuses. *Symposium on Demography of China*, (str. 3–14). Beijing: China population association.
45. *Symposium on Demography of China*. (1997). Beijing: China population association.
46. Šešek, M. (2005). *Gospodarski vzpon Kitajske* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
47. United Nations: Department of Economic and Social Affairs. (2011, oktober). *Demographic Yearbook 2009–2010*. New York: United Nations.
48. United Nations: Department of Economic and Social Affairs. (2011). *World Population Prospects: The 2010 Revision, Volume II: Demographic Profiles*. New York: United Nations.
49. Yan, Y. (2010). The Individualization of Chinese Society. *Population and Development Review*, 36(2), 403.
50. Zgodovina Kitajske. (2010). V *Wikipedia*. Najdeno 11. decembra 2010 na spletnem naslovu http://sl.wikipedia.org/wiki/Zgodovina_Kitajske
51. Zhang, Q., & Wang, W. (1997). Household Registration, Population Statistics, and Computer Management in China. *Symposium on Demography of China*, (str. 86–94). Beijing: China population association.
52. Zhang, W., Yu, H., & Cui, H. (1997). Current Changes of China's Population. *Symposium on Demography of China*, (str. 36–71). Beijing: China population association.
53. Zheng, L., & Jian, S. (1981). *China's population: problems and prospects* (1st ed.). Beijing: New World Press.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Seznam kratic.....	1
Priloga 2: Prebivalstvene politike kitajskih provinc v poznih 1990. letih.....	2

Priloga 1: Seznam kratic

Kratica	Pomen
BDP	Bruto domači proizvod
KMT	Kuo-mintang
KPK	Komunistična partija Kitajske
LRK	Ljudska republika Kitajska
OZN	Organizacija združenih narodov
TSR	Totalna stopnja rodnosti
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

Priloga 2: Prebivalstvene politike kitajskih provinc v poznih 1990. letih

Province/ population (millions)	One child per couple	Exceptions for second child	Exceptions for third child	Date policy formed/revised
Beijing (12.57)	Yes	Yes, 9 categories, 1–4, 6, 8, 13–15	None	January 1991/ May 1999
Tianjin (9.59)	Yes	Yes, 11 categories, 1–6, 8, 10, 13–15	None	November 1988/ July 1997
Hebei (66.14)	Yes	Yes, 11 categories, 1–7, 11, 12, 15, 19	None	March 1989/ September 1997
Shanxi (32.04)	Yes	Yes, 11 categories, 1–5, 7, 11, 12, 14, 15, 22	None	September 1989/ April 1999
Inner Mongolia (23.62)	Yes, Han population only	Yes, for all ethnic minority couples, and 6 categories for Han population, 1, 3, 4, 6, 12, 19	Yes, agricultural status Mongolian couples with two daughters, certain minority couples, remarried minority couples	October 1990/ November 1999
Liaoning (41.71)	Yes	Yes, 10 categories, 1, 2, 4, 6, 7, 10, 12, 14, 15, 20	None	May 1988/ September 1997
Jilin (26.58)	Yes	Yes, 9 categories, 1–7, 12, 14	None	September 1993/ November 1997
Heilongjiang (37.92)	Yes	Yes, 8 categories, 1–5, 7, 12, 18	Yes, certain ethnic minority couples	May 1994/ December 1999
Shanghai (14.74)	Yes	Yes, 10 categories, 1–6, 8, 10, 15, 19	None	March 1990/ December 1997
Jiangsu (72.13)	Yes	Yes, 14 categories, 1–6, 10, 13–17, 19, 21	None	October 1990/ July 1997
Zhejiang (44.75)	Yes	Yes, 11 categories, 1–5, 7, 12, 15, 16, 19, 21	None	December 1989/ September 1995
Anhui (62.37)	Yes	Yes, 11 categories, 1–7, 10, 12, 15, 19	None	October 1988/ June 1999
Fujian (33.16)	Yes	Yes, 14 categories, 1–7, 11, 12, 14–16, 19, 21	Yes, for ethnic minority couples with both members single children, or remarried, or with one handicapped child	April 1988/ October 1997
Jiangxi (42.31)	Yes	Yes, 13 categories, 1–7, 12, 14–16, 19, 21	None	June 1995/ June 1997
Shandong (88.83)	Yes	Yes, 13 categories, 1–7, 12, 14, 15, 19–21	None	July 1988/ October 1996
Henan (93.87)	Yes	Yes, 11 categories, 1, 3–7, 11, 12, 15, 19, 21	None	April 1990
Hubei (59.38)	Yes	Yes, 8 categories, 1, 3–6, 12, 15, 16	None	December 1987/ March 1997
Hunan (65.32)	Yes	Yes, 12 categories, 1–7, 12, 14–16, 21	None	December 1989/ August 1999
Guangdong (72.70)	Yes	Yes, 8 categories, 1–5, 7, 12, 19	None	February 1980/ September 1997
Guangxi (47.13)	Yes	Yes, 11 categories, 1–4, 6, 7, 12, 14, 15, 18, 21	None	September 1988/ December 1997
Hainan (7.62)	Yes, urban couples only	Yes, 7 categories, 1–5, 7, 9	Yes, rural minority couples in minority- concentration areas	March 1989/ October 1995

se nadaljuje

Province	One child per couple	Exceptions for second child	Exceptions for third child	Date policy formed/revised
Sichuan (85.50)	Yes	Yes, 13 categories, 1–7, 11, 13–16, 21	Yes, special policy in areas with minority autonomy	July 1987/ October 1997
Chongqing (30.75)	Yes	Yes, 13 categories, 1–7, 11, 13–16, 21	None	September 1997/ March 1999
Guizhou (37.10)	Yes	Yes, 8 categories, 1–5, 7, 12, 15	Yes, rural minority couples with one child handicapped	July 1987/ July 1998
Yunnan (41.92)	Yes, non-agricultural couples only	Yes, 9 categories, 1–7, 9, 11	Yes, rural minority couples in border areas	December 1990/ December 1997
Tibet (2.56)	Yes, Han couples only	Yes for non-Han populations; 5 categories for Han couples, 1–4, 6	Yes, Tibetan rural couples	May 1992
Shaanxi (36.18)	Yes	Yes, 10 categories, 1–7, 11–12, 15	None	March 1991/ August 1997
Gansu (25.43)	Yes	Yes, 8 categories, 1, 3–7, 12, 15	None	November 1989/ September 1997
Qinghai (5.10)	Yes, urban couples only	Yes, 8 categories, 1–7, 9	Yes, herders belonging to minority population	February 1992/ November 1999
Ningxia (5.43)	Yes, urban couples only	Yes, 8 categories, 1–5, 7, 9, 19	Yes, rural couples with handicapped child; rural minority couples in southern mountainous areas	December 1990/ June 1999
Xinjiang (17.74)	Yes	Yes, 11 categories, 1–7, 9, 13, 19, 21	Yes, herders belonging to minority population; certain urban minority couples	August 1991/ November 1997

NOTE: Exceptions for second child:

1. First child medically diagnosed as handicapped
2. Both members of the couple are only children
3. Previously medically determined to be infertile and pregnant after adopting a child
4. Remarried couples
5. Returned overseas Chinese or residents of Hong Kong, Macau, and Taiwan
6. One member of the couple is handicapped
7. Minority couples, including one member of the couple belongs to an officially recognized minority population group
8. Job transfer residents of ethnic minority origin or from frontier regions who had previously received permission to have a second child
9. Rural couples
10. One member of the rural couple is an only child
11. Peasants in mountainous or low-density areas
12. Peasants with one daughter
13. Rural couples in special areas (mountainous, semi-mountainous, etc.) with one daughter
14. Peasant families with two or more brothers but only one couple is fertile and with only one child, other brothers have not adopted children
15. Rural male marries to live with parents-in-law
16. One member of the couple is from a two-generation single-child family
17. Rural husband from a family with one son and one daughter, who has only one daughter
18. Border residents
19. Underground miners and fishermen
20. Both members of a couple are island residents
21. One member of the couple is an only child from a revolutionary martyr's family
22. Areas of family planning experimentation and research

SOURCES: See note 4. The data on year-end population by province in 1999 are from Zhuang and Zhang (2003).

Vir: G. Baochang, W. Feng, G. Zhigang in Z. Erli, *China's local and National Fertility Policies at the End of the Twentieth Century*, 2007, str. 130.